

România literară

DOCUMENT

(Paginile 4, 12, 19)

Fazele revoluției noastre

REVOLUȚIA mi se pare pojarul tardiv și sîngeros al tineretului unui popor, frustrat de copilărie, care constată brusc că guvernării săi s-au sclerosat: ripostă vehementă a unor adolescenți — la propriu și la figurat — care încă nu știu ce este puterea, dar care își dau seama că arta de a guverna a fost confiscată și compromisă de o gerontocrație imorală.

Prima fază a acestei „boli” salutare a unui popor este tăcerea, aceea adevărată cutie a Pandorei, în care se ascund deopotrivă cele bune și cele rele. Pe la 8 dimineața, în ziua de 21 decembrie am auzit această amenințătoare tăcere a nemulțumirii totale: coloane de manifestanți se scurgeau pe sub balconul meu, pe bulevard, minaiți ca vitele, la abia cîteva zile după masacrele de la Timișoara, ca să manifesteze întru proslăvirea tiranului întors din Iran. Îi mai văzusem astfel și altădată, purtînd aceleași pancarte date cu vopsea roșie, trăgînd după ei aceleași două portrete retușate; dar nu-i mai văzusem niciodată atît de tăcuți, atît de mohoriți. Acum bulevardul meu nu mai avea fosnetul urias de furnici umane telecomandate, înveselite de frică; era mut cu desăvîrșire. Să fie adevărat — cum se povestește — că o bătrînică, văzîndu-i atît de gravi, ar fi întrebat: „Pe cine îngroapă, maică?”

Nu știu. Dar știu că, două ore mai tîrziu, întîlnindu-l în poartă pe vechiul meu prieten și vecin, dr. Eugen Groza, i-am zis cu o amărăciune scirbită, fără speranță: „Măcar dacă toți aceștia ar tăcea tot așa și în Piața Palatului, refuzînd să-l aclame!” La care doctorul mi-a răspuns: „Dar dacă manifestația s-ar întoarce împotriva lui...?” Cuvinte profetice, așa cum aveam să constat mai tîrziu, cînd am întîlnit primele grupuri de oameni speriați, grăbiți, derutați, — parcă scăpați dintr-un mare pericol. Ei relatau, incoerent, primele semne de tulburare a manifestației comandate, adică momentul cînd au fost întrerupte, în Piața Palatului, cuvintele răcnite stereotipice ale tiranului care, de ani de zile, își rostea aceleași invariabil discurs cu aceleași invariabile greșeli de limbă. Dar ce anume s-a petrecut realmente acolo n-am înțeles decît treptat, străbătînd traseul Piața Unirii — Piața Romană și îndărăt.

A doua fază a revoluției din această zi de 21 decembrie a fost clamarea revoltei și regrouparea tuturor sub adevărate chemări la luptă: „Veniți cu noi!”, „Jos tirania!”, „Libertate!”, „Acum e momentul!”. Această fază, iminentei faptelor ce trebuia neapărat săvîrșită a fost electrizantă. Ea a durat foarte puțin, deoarece manifestații s-au întîlnit imediat cu forțele adverse, ale opresiunii, în cele patru puncte strategice, unde străzile laterale începeau să fie blocate: Piața Unirii, Strada Bătiștei, Scala și răsucirea de lîngă magazinul „Eva”.

Faza confruntării forțelor începuse, iar ea nu era aici decît un ecou a ceea ce se petrecea, fără s-o știm, în Piața Palatului. Aș numi-o fază de tip antic, homeric: aceea în care, înainte de a porni la încăierarea propriuzisă, adversarii se provoacă reciproc prin insulte. Cu deosebirea — esențială! — că provocările noastre (zic „noastre”, pentru că acum nu mai eram nici eu simplu spectator, ci urlam alături de ceilalți) erau, de fapt, revendicări ce angajau viața tuturor, se arătau a fi jaloane pentru ziua de mîine, deziderate care trebuiau realizate cu orice preț: „Jos Ceaușescu!”, „Jos analfabeta”, „Libertate!”, „Vrem tiranul detronat / Arestat și judecat!”. Și cu diferența că forțele opresiunii — soldați, securiști și milițieni, dotați cu arme automate, cu scuturi și grenade de apărare, stăteau în fața piepturilor goale ale tinerilor, fără să zică nimic. În timp ce noi strigam: „Fără violență!”, „Și voi sunteți Români!”, „Noi suntem poporul!”, „Nu plecăm, nu plecăm!”, — ceilalți tăceau. Între timp mulțimea sporise: se puteau vedea femei și copii, alături de muncitori, studenții și elevii din primele rînduri. Au început să se ridice primele baricade improvizate, cărora mai tîrziu li s-a dat foc, unele arzînd toată noaptea. În fața sălii Dalles s-a produs inevitabilul: au început primele împușcături, au căzut cele dintîi victime. Acolo se pot vedea și acum, scrise cu litere însingurate, cuvintele: „Aici s-a tras asupra noastră...” Flori, luminări aprinse, monezi și alte măturii ale respectului unanim fac să ingenucheze acolo mulți oameni și să se roage. Aceasta a fost faza celor dintîi jertfe omenești: jocul înclășărilor de stradă devenea un joc tragic al morții, un război civil în perspectivă. În diverse părți, tinerii dădeau un pas înapoi, pentru a-și recucupa din nou, peste cîteva clipe, pozițiile. Un bărbat voinic, de vreo 30 de ani, cu barbă, lansa cuvîntul de ordine: „Dacă acum ne retragem, vom reveni mîine!” Imediat apoi am auzit cea dintîi lozincă — iertare pentru acest cuvînt uzat! — cutremurătoare:

Nu plecăm acasă:
Morții nu ne lasă!

Adevăratul cuvînt de chemare la luptă fusese găsit, retragerea nu mai era cu putință. Odată cu căderea serii, mulțimea s-a cam împrăștiat. Acolo unde căzuseră primii eroi ardeau luminările. Unii rămîneau pe baricadele improvizate. Dar, acum, era clar pentru toată lumea

Ștefan Aug. Doinaș

(Continuare în pagina 2)

Coperta revistei Paris Match din 4 ianuarie 1990

În pagina 3:

„În sfîrșit, toate
iluziile sînt permise”

Un dialog cu
Andrei Pleșu, ministrul culturii

Arde muzeul

Rembrandt și El Greco de aici
și din toate muzeele lumii
luptă alături de militari și studenți.
Ochii lui Țuculescu
privesc Piața Palatului,
Anonimul spaniol din alt veac
scandea alături
de noi: Olé, Olé,
Dictatorul nu mai e!
Și anemonele, anemonele...
În Decembrie.
Pe tinere morminte.

Sorin Vieru

23 decembrie 1989

DECLARAȚIE

1. Societatea Scriitorilor din Banat, constituită la Timișoara în 26 decembrie a.c., aduce la cunoștința vechii conduceri a Asociației Scriitorilor că nu ne mai reprezintă în nici un fel, și mai ales din punct de vedere moral.

2. Considerăm compromisi scriitorii care prin scris și fapta lor publică au acționat în următoarele sensuri:

a) au contribuit direct la proliferarea cultului personalității fostului dictator și al acoliților săi;

b) nici după izbucnirea revoltei populare de la Timișoara nu au înțeles și simțit să acționeze în așa fel încât să reiasă demnă și sint alături de popor; dimpotrivă, au defăimat prin scris sau prin cuvânt mișcarea de la Timișoara;

c) folosind un limbaj bombastic, de desăntăț propagandă ceaușistă, au întinat noțiuni și cuvinte sfinte, pingănd pînă și moștenirea culturală;

d) prin atitudinea lor oportunistă, au îngreunat sau chiar au împiedicat afirmarea valorilor autentice.

3. Comitetul de inițiativă al Societății Scriitorilor din Banat subliniază cu toată fermitatea că el este un organ de tranziție către noua structură organizatorică. El nu va recurge la vechile practici coercitive și va respecta pe deplin dreptul de afirmare publică a oricărui scriitor, dar consideră că, nici pentru moment și nici în viitor, cei care s-au compromis nu pot ocupa funcții de reprezentare.

Pentru refacerea

Bibliotecii Centrale Universitare

● Cred că printre obiectivele efortului de reconstrucție la care scriitorii ar trebui să aibă un aport însemnat se numără și cel pentru refacerea Bibliotecii Centrale Universitare — leagănul și locul de petrecere al studenției multora dintre noi, altădată și sediul unei Universități Populare — minunată aulă ilustrată de atâtea figuri de seamă ale culturii noastre.

Propun ca din drepturile noastre de autor, din veniturile obținute prin publicații speciale, cum ar fi almanahurile, din spectacole de beneficiu, să inițiem colectarea unor fonduri pentru refacerea bibliotecii și a tezaurului ei de informație și cultură.

Să încercăm să ne revizum propriile biblioteci și să cedăm din ele cărțile la care putem renunța fără a ne prejudicia activitatea, pentru a le pune la dispoziția tineretului nostru înscătat de libertate dar și de cultură.

Să facem colecte printre cunoscuții noștri și să apelăm la toate instituțiile și persoanele din țară și din străinătate care ne pot ajuta prin donații (ataseți culturale, lectori români din străinătate și lectori străini la noi în țară, biblioteci și instituții de cultură ale ambasadelor străine etc.).

Rugăm să se găsească un loc pentru aducerea cărților rezultate din colecta noastră și un local provizoriu pentru primirea donațiilor tuturor.

Sînt binevenite orice sugestii pentru sprijinirea acestei acțiuni.

Andrei BANTAȘ

Declarație a Teatrului independent „Masca”

În aceste prime zile ale libertății, în care poporul nostru și-a redobîndit demnitatea și dreptul la speranță, un grup de regizori, actori, scenografi, exprimîndu-și adevărată totală la programul Consiliului Frontului Salvării Naționale, s-a constituit într-un Teatru independent, „Masca”.

Născut în aceste momente cruciale pentru istoria poporului nostru, definitoriu pentru destinul viitor al țării, Teatrul independent „Masca” își propune reconsiderarea a-

celor valori ale teatrului popular românesc și universal care s-au dovedit perene, precum și descoperirea de noi direcții. „Masca” se va adresa cu precădere copiilor României Libere, încercînd prin joc teatral să le redea acestora dreptul de a visa.

Vom fi alături de oamenii de teatru ai României Libere și Democratice pentru ca energile noastre creatoare să slujească lupta pentru democrație, libertate, demnitate! TRĂTASCA ROMÂNIA LIBERĂ!

O infamie

● În numărul din 22 decembrie, revista „Săptămîna” a publicat un editorial în care se afirmă că „toți cei ce nuncseser cu pasiune și dăruire revoluționară, cu dragoste de patrie, pentru progresul ei neconștient au luat cunoștință cu adîncă indignare de desfășurarea condamnărilor acțiunii cu caracter terorist, net fascist, provocator de la Timișoara”. Alte două „contribuții”, semnate de Ion Besoiu, directorul Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra”, și muzicologul Vasile Donose, completează insulta adusă holocaustului timișorean, într-o încercare de a ne demonstra că numai uniți în jurul celor

doi criminali, care fugeau cu elicopterul, în huidailele multimei strînse în Piața Palatului, „sîntem adevărați patrioți”. În fotografia alăturată, reproducă din revista „L'Express”, se vede o mamă aproape carbonizată și un „fascist”, un „provocator” de doi ani, spîntecat cu baioneta (de cine? de cei indignați de „desfășurarea condamnărilor acțiunii cu caracter terorist, net fascist, provocator de la Timișoara” etc. etc.) și cusut cu sfoară, amintind, cum arată presa internațională, de Auschwitz și de Oradour.

Ce se mai poate spune după o asemenea infamie?

În numărul viitor, la rubrica DOCUMENT:

Mircea Zăciu despre istoria dramatică a „Dicționarului scriitorilor români”

Fazele revoluției noastre

(Urmare din pagina 1)

că acel patetic „Morții nu ne lasă!”, alături de care răsună ecoul, puțin adaptat care ne venea din vestul înșirgerat al țării „Ieri în Timișoara / Miine-n toată țara!”, erau niște comandamente venind de dincolo de cei prezenți, răsunau ca vibrații de durere ale unui neam întreg, erau tipătul pios-visceral al unui popor blind și extrem de răbdător, căruia îi ajunsese cuțitul la os. Eu, unul, l-am resimțit ca un apel aproape metafizic, ca o „poruncă a legii” fundamentală, scrisă cu cel mai pur singe al nostru, în această cea mai scurtă zi a anului. Soarele reîncepea să urce spre noi.

Ceea ce s-a întîmplat a doua zi, după ce toată noaptea carele de asalt, focul de mitralii, gloanțele trăsore și elicopterele au încercat să demobilizeze curajul popular se cunoaște. Alții, care le-au trăit mai de aproape, le vor relata mai bine ca mine.

REVOLUȚIA Tineretului, acest miracol românesc fără pereche, care aînteste azi asupra noastră ochii lumii întregi, ne-a vindecat de un imens și paralizant complex, ne-a redat conștiința valorii proprii, ne-a reinstalat în Europa contemporană. Revoluția noastră, revoluție emnamente a tineretului, a trecut cu o repeziune uimitoare și cu o tactică suplă la organizarea victoriei. În ziua de 22 decembrie, pe Calea Victoriei, mai sus de hotelul „București”, pe la ora zece dimineața, tancurile se retrăgeau dinspre Piața Palatului: armata trecuse de partea poporului, carele de asalt erau înciorchinate de tineri civili care se îmbrățișau cu militarii, mulțimea le arunca soldaților țigări, piine, flori. Atunci ne-au parvenit primele știri despre moartea generalului Milea, care dăduse ostașilor săi gloanțe oarbe, dejucînd astfel intențiile criminale ale dictatorului bilbit și ale savantei sale care se temea că Les Femmes Savantes, comedia lui Molière, ar fi o aluzie la hidoșenia și vidul ei dinlauntru. Pe străzi, lumea se îmbrățișa urlînd și plîngînd de fericire: „Armata e cu noi!”

Am privit apoi rotirile de pasăre de pradă ale celor două elicoptere albe pe deasupra mulțimii compacte din Piața Palatului, am văzut căzînd jalnic manifestele stupide și desperale ale monștrilor care nu s-au decis să fugă decît în ultima clipă. De ce? Aveam să-mi dau seama abia în zilele care au urmat, acelea care marchează faza luptelor de guerillă, ale armatei și securității trecute acum în subordinea M.F.A., care ripostau unităților speciale, extrem de bine instruite și dotate, ce constituiau garda personală a dictatorului și a clanului său. Căci nu erau numai „băieții orfani” de pe Calea Victoriei, ci niște comando-uri formidabile, educate, ca pe vremuri lenicerii, în dorința exclusivă de a ucide de și de a muri în slujba — extrem de bine plătită — a

„geniului Carpaților”: mercenari decîși să tragă orbește în tot ce mișcă și amenință existența opulentă a cuplului detestat și a camarilei acestuia.

O lozincă m-a impresionat, auzită pe străzile Capitalei pînă în ajunul Anului Nou: acel vesel

Olé! Olé! Olé! Olé!

Ceausescu nu mai e!

Strigăt sportiv, cu care susținătorii își salută victoria echipei favorite, el încheie pentru mine faza revoluției de stradă a noii Români libere. Expresie a unui fair-play ce rămîne apanajul exclusiv al tineretului interior, — acest strigăt-cîntec îl mută pe tiran, îl întreaga sa mizeră mutilantă și rușinoasă „epocă de aur”, din planul istoriei reale — ce a fost el, de fapt, dacă nu o caricatură de om politic? — în planul oniric: Ceausescu et Comp. a fost un coșmar al generațiilor noastre, un vis urît al unui neam care de obicei visa ingeri, feți frumoși și cosinzene. Olé! Olé! exprimă în Spania bucuria publicului cînd toreadorului din arenă îi reușește o fentă iscusită și grațioasă. Și pentru că vorbesc de Spania, voi aminti aici inscripția unei teribile gravuri de Goya: „Somnul rațiunii naște monștri”. Versiunea tragică, românească, a acestui adevăr scris cu singe la Timișoara și Sibiu, la Arad și la Brașov, la Cluj și la Iași, ar suna — ca un memento anume pentru noi — așa:

SOMNUL NAȚIUNII NAȘTE MONȘTRI

Sub acest comandament civic am vrea să strămutăm Revoluția noastră din planul luptelor de stradă, în planul conștiinței noastre, ca act spiritual al libertății, ca practică responsabilă a democrației, ca artă de a guvernare în interesul poporului. Dărimătorii atîtor biserici și irozii moderni din țara noastră au fost executați în ziua nașterii Pruncului Isus. Poate că n-ar fi rău să medităm asupra unor asemenea așa-zise coincidențe: s-ar putea ca Istoria să fie o simplă respirație divină.

În orice caz, democrația pe care vrem s-o reînvîtăm acum, aproape școlărește, nu mai trebuie să fie doar o guvernare a poporului prin reprezentanții săi — cite metode reprobabile nu există pentru cucerirea sufragiilor?! Personal, aș vrea să fie o guvernare atentă la climatul opiniei publice, adică — așa cum scria cineva — o doxocrație. Exact la două sute de ani după Revoluția Franceză, noi Românii nu mai putem crede în idealul rousseauist al unei revoluții atee, exclusiv a Rațiunii. Cine a fost oare mai „rațional”, în paranoia sa, decît recentul nostru tiran?... Undeva, Chesterton scrie: „Nebun nu este omul care și-a pierdut rațiunea, ci omul care și-a pierdut totul în afara de rațiune”.

Ștefan Aug. Doinaș

■ Două „ediții speciale” a tras în ultimele zile Luceafărul. Din cea de a doua (nr. 52 din 30 dec.) aflăm că din comitetul de redacție continuă să facă parte Nicolae Dan Frunteletă, redactorul șef al revistei. Nu acest lucru ne miră, ci absența oricărei referiri la compromisurile politice anterioare ale conducerii și ale colaboratorilor revistei. Mare lucru să te simți curat, mai ales cînd ai fost membru în organele de conducere ale P.C.R. și, trecîndu-se peste voința Consiliului Uniunii Scriitorilor, ai fost impus redactor-șef! E drept, Nicolae Dan Frunteletă nu semnează nici un text. Dar le girează pe ale altora. Citim acest text (nesemnăat) chiar în pagina întîii (nr. 52): „Spălarea pe creier a tinerei generații este rezultatul cel mai sinistru al perioadei de joasă-ceaușiste”. Așa este, dar cînd să credem revista condusă de Nicolae Dan Frunteletă: cînd „colabora” la spălarea creierului tinerei generații sau cînd o condamnă? În nr. 51, ni se atrage atenția că sînt mulți scriitori, majoritatea tineri, rămași pe dinafară Uniunii Scriitorilor din pricina interdicției oficialității de a se ține sedințe ale comisiilor de resort ale Uniunii. Printre numele invocate de Luceafărul este și acela al lui Apostol Gurău, scriitor publicat deseori în trecut în revistă și susținut cu multă căldură. Dar iată! România liberă din 31 dec. 1989 reia o știre din ziarul gălățean Viața nouă din 26 decembrie, din care aflăm că Apostol Gurău, profesor la Liceul de Industrie Alimentară din Galați și șef al filialei de breaslă Galați (nu știm ce e asta, probabil un cenacul patronat de Luceafărul, ca și altele), a fost arestat, împreună cu alți 12 indivizi, pentru a fi ascuns, în calitate de Președinte al Consiliului județean al Frontului Salvării Naționale (repede s-a cocoțat în noile organe ale puterii!), un ajutor în valoare de 100.000 de dolari. Ca și cum atîta n-ar fi destul ca activitate extraliterară a „scriitorului” a cărei nealergie în Uniunea Scriitorilor Luceafărul o deplînge, el mai este învinuit și de a fi încercat să iesă nelesnească fuga fostului prim-secretar P.C.R. Galați Carol Dina și de a fi trimis soldați neînarmați ca să apere puncte strategice din oraș. Așadar, escrocul Apostol Gurău se dovedește a fi fost și un apropiat al teroriștilor. Spune-mi cu cine te aduni, ca să-ți spun cine ești: acest proverb ni se pare foarte nimerit pentru vechii-noi redactori de la Luceafărul. ■ Un alt colaborator activ al edițiilor speciale ale revistei, Iulian Neacșu, semnează și în România liberă din 31 dec. un articol, din care spicim: „Victimele privilegiate nu sînt simboluri ale Libertății și Democrației, ci beneficiari ai ei. Or, de beneficiari de revoluții cum a fost și dictatorul, noi nu mai avem nevoie”. A vorbi de victime privilegiate sună (mai ales în gura lui Iulian Neacșu) ca un cinism. ■ Scandalosă este și apariția, din prima clipă, în presă a lui Florin Costin. Oamenii erau încă împușcați pe străzi de merceșii lui Ceausescu și Florin Costinescu, autor de elogii nerusinate la adresa dictatorului, se „spovedea” astfel în (ați ghicit!) ediția specială a Contemporanului din 23 decembrie: „Ne-a fost mereu rușine de ceea ce am scris. Acum mai mult ca orînd. Doar prietenii apropiați și familiile ne cunoșteau adevăratele opinii”. Auziți, ce curaj pe acest Pristanda de tip nou! Altele erau în sufletul lui! În același loc, Adrian Păunescu pozează în victimă a regimului defunct. A fost „zvrîlit de la Flacăra” de niște „analfabeți” care i-au „distruș” Cenacul, a fost acuzat că la partea tinerilor, pe care el i-a chemat (să nu rideți, vă rog!) „la cultură, creație, poezie, muzică și libertate, apărîndu-i de miștie și securitate, pe care le-am demascat și le-am scos din lăcașurile de cultură și de pe arenele sportive”. Poetul celor mai deșănțate omagii aduse vreedată dictatorului a fost așadar nu numai un persecutat, dar și un erou! „Cu ale noastre bune și rele, plecăm astăzi la un nou drum”, scrie el, cu o convingere pe care nu i-o putem, vai, împărtăși, mai ales cînd omagiilor aduse ieri familiei dictatorului le iau locul, astăzi, omagiul Timișoarei și al celorlalte orașe însingerate. Tacî din gură, Adrian Păunescu, măcar acum, un timp, pînă ni se vor închide rănile, pînă cînd se va usca singele adevăratelor victime și ale adevăraților eroi!

■ Nu rămîne mai prejos Eugen Barbu, care nu putea lipsi din nr. 1 din 27 dec. al revistei Săptămîna liberă. Trecem peste acest nume involuntar ridicol și ne prim la articolul intitulat Cultura la ora adevărului. Scrie Eugen Barbu: „Despre adeziunile faimoase, impuse sub un șantaj deloc subtil, va trebui să povestim în multe pagini”. Să fie oare vorba de acele articole de adeziune la dictatură pe care Săptămîna neliberă de ieri-alaltăieri le fabrica și le semna cu numele unor confrăți? (Cazul lui Al. Rosetti se cunoaște). Sau de poeziile pe care le pescuia din vechi culegeri și, ignorîndu-le data și contextul, le republica drept antologice? Sau, mai curînd, de adeziunile lui Eugen Barbu însuși? În acest ultim caz, ne rămîne dator cu dezvăluirea șantajului la care a fost supus. O revistă care a atacat sistematic și constant toate cărțile care conțineau elemente critice la adresa regimului, denunțîndu-le pur și simplu ca dușmănoase (a se vedea recenziile-delațiune ale lui Corneliiu Vadim Tudor consacrate unor romancieri, poeți și critici) n-are voie, fără o minimă mea culpa, fără o minimă explicație, să vorbească acum de „armata de ciini ai vigilentei” sau de „ciinii puterii”. O revistă care a preluat din arhiva securității jurnalul lui Ion Caraion (sau ce o fi fost) și l-a publicat în multe numere consecutive nu poate scrie astăzi, sub semnătura redactorului ei șef, despre „hidra cu un milion de ochi și alt milion de urechi (care) pîndea cu o consecventă foame de a a-răta unde scriitorii și ziariștii își permiteau o paranteză dubioasă, terminată cu interziceri necunoscute în istoria presei din România”. Mai ales cînd interzișii nu erau totdeauna interziși și pentru Săptămîna, unde puteau fi „înjurați” în timp ce nu se puteau apăra, căci li se luase dreptul de semnătură. Nu cerem nici eliminiări din presă, nici procese scriitorilor compromiși: doar puțină bună cuviință și citva timp de tăcere, ca o reculegere în memoria celor cinstiți și care au murit pentru libertate.

R. L.

„În sfîrșit, toate iluziile sînt permise“

Fotografie de Ion Cucu

OCTAVIAN PALER : Am văzut de mulți ani în Andrei Pleșu un strălucit profesor de filozofie a artei pe care și l-ar dori orice universitate din Europa. V-am spus-o și cînd peripatetizam prin București, uitîndu-ne în urmă să vedem dacă eram urmăriți, dar niciodată imaginația nu m-a ajutat să vă văd într-un fotoliu de ministru. Ați fost mai surprins decît mine ?

ANDREI PLEȘU : Mai mult decît surprins. Traumatizat. Ca un pieton placid, așezat brusc la cîrma unui transoceanic. Trăiesc, de cîteva zile, într-o stare de adîncă și îngrijorată perplexitate.

Întîi, pentru că nu am deloc sentimentul unei vocații administrative de natură să justifice atîta încredere și doi, pentru că eu așteptam „timpuri normale“ ca să mă apuc în sfîrșit, liber, de treaba mea. Or timpurile normale care au venit mă pun în continuare în condiția de a nu mă ocupa de treaba mea. Este o dramă cu care nu m-am împăcat încă și pe care nu știu cum am s-o depășesc. Deocamdată îmi fac iluzia că este vorba de o soluție de provizorat și că voi scăpa relativ ușor în cîteva luni.

Nu mă imaginez în postura asta, de altfel mi-e și greu. Uitați-vă cum arată biroul ăsta ! De aici ar trebui început. Primul meu gînd a fost, cînd am intrat, să chem imediat un arhitect, un designer și să-l rog să gîndească spațiul ăsta în așa fel încît să pot respira firesc. Aici nu poți primi pe nimeni fără să roșești.

O.P. : Mă tem că așa e.

A.P. : Eu însumi mă simt blocat mental cînd m-așez la biroul ăsta și mă uit în rafturile astea, cînd văd cum e gîndit vizual acest spațiu. Am îndepărtat adineauri de aici un bibelou al fostului ministru ; ceva de neimaginat : un fel de scrumieră falsă care avea, ca decor, o imitație de scrum cristalizat.

O.P. : Un veritabil simbol.

A.P. : Pare anume făcut ca să te smintească.

O.P. : În ce relație se află, acum, surghiunul de la Tescani și ministrul ?

A.P. : Ministrului îi e dor de minunata pace a surghiunului.

O.P. : Dar ce părere are scriitorul Andrei Pleșu despre ministru ? Nu vor intra în conflict ?

A.P. : Nici nu se poate altfel. Întîi că scriitorul este deocamdată suspendat. Ministrul l-a demis. Obligațiile zilnice au făcut ca nu numai scriitorul Andrei Pleșu, dar din păcate și cititorul Andrei Pleșu să fie sub semnul întrebării. Demult n-a mai trecut atîta timp, fără să citesc altceva decît „hîrtii“ de cabinet. Sper să nu dureze, ori să găsească soluția de a mă „reîntregi“.

O.P. : Cum au arătat primele zile ale ministrului culturii ? De ce urgențe s-a lovit ?

A.P. : Primul lucru pe care l-am făcut a fost să încerc să pricep structurile, ceea ce mi-a provocat o grea melancolie... Toată organizarea a ceea ce acum se numește Ministerul Culturii era orientată represiv : cuvîntele „îndrumare“ și „control“ erau cele mai frecvente, iar posturile cele mai numeroase erau cele de „instruc-tori“.

O.P. : Mi se pare firesc. Structura servea un program anticultural.

A.P. : Un program făcut să suspecteze și să submineze cultura. O singură excepție : cultura neprofesionistă. Cea mai mare parte a aparatului se ocupa de alintarea și administrarea artei de amatori. Restul era marginal și politlenesc.

O.P. : Vechiul Consiliu al Culturii a avut întunecata faimă de a fi imaginea administrativă perfectă a unei uri viscerale, primitive, împotriva culturii. Nimic n-a fost crușat pentru a „sistemiza“ cultura, pentru a o umili și pentru a o transforma în anexă degradată a ideologiei. În ce mă privește, am impresia că ruina economică va fi mai ușor trecut în amintire decît răul adus culturii. Sînteți de aceeași părere ?

A.P. : Cu siguranță, mai ales că pagubele de ordin spiritual nu pot fi reparate prin decret. Prin ce decret să umbli la reflexele mentale ale cmului, la limbaj, la stilistica subtilă a comportamentului, la tot ce e mai delicat în ființa fiecăruia. E nevoie de timp pentru a repara ceea ce a fost stricat. Presa va fi foarte importantă. Ea trebuie să-și asume un oficiu terapeutic și încet, încet, oamenii vor reînvăța să se miște în perimetrul culturii, într-un mod care a fost uitat. Gîndiți-vă că generații întregi n-au știut cum arată cultura altfel decît așa cum era ea sub patronajul Consiliului Culturii. Eu însumi mărturisesc că mă văd uneori manipulat de vechile reflexe. Adică...

O.P. : Va fi nevoie, cred, ca Ministerul Culturii să-și asume o dublă funcție : de chirurg și de arhitect.

A.P. : Întîi și întîi, în ciuda tensiunii în care ne mișcăm în zilele astea, trebuie să obținem o oarecare destîndere. În aparatul ministerial de pînă acum se lucra — din cîte îmi dau seama — într-un fel de stress solemn. O crîspare mortală, un urlas abuz de protocol. Trebuie să reînvățăm surisul, să reînvățăm dialogul firesc, în care ierarhiile nu au decît un rol strict funcțional și nici un alt rol. Pe de altă parte, trebuie să fim totuși foarte exacți. Ce va iesi din această combinație de suris și exactitate urmează să experimentăm în zilele următoare.

O.P. : Chiar, să privim puțin spre viitor. Care ar fi, în linii mari, intențiile imediate ?

A.P. : Pentru moment, am în cap cîteva priorități :

1. E urgentă reînființarea Comisiei monumentelor istorice. Trebuie urgent să începem să reparăm, să salvăm ce e de salvat, să repunem în drepturi valorile tradiționale românești. Va trebui poate să facem eforturi excepționale pentru a reconstrui în întregime unele monumente. De pildă, Văcăreștii.

2. Accent rapid pe relațiile internaționale. Sîntem într-un moment în care lumea întreagă este sedusă de

România și dispusă să ne ajute fără nici un fel de limită. Să rămînem totuși lucizi. După un timp vom fi uitați. Trebuie de aceea să stabilim acum cît mai multe contacte, să începem să circulăm în Europa și să facem ca Europa să circule la noi. Contracte editoriale, traduceri, burse, schimburi de oameni, dialog european și internațional, toate acestea sînt de ordin prioritar.

O.P. : Dictatura a organizat o adevărată vinătoare de valori, silîndu-le să dispere sau să-și ia — cum se spune — lumea în cap. Veți încerca să convingeți măcar o parte din valorile noastre care s-au exilat, să revină în țară ?

A.P. : Ar fi ideal ca mulți dintre ei, cît mai mulți dintre ei, să revină. Dar nu putem să cerem nimănui să-și schimbe statutul și să se înapoieze în țară în mod definitiv. Ne vom bucura, firește, de fiecare român care va înțelege că în momentul ăsta avem nevoie de capacitate, de competență, de valori, că acum, la noi, totul e de luat de la început.

O.P. : Problema e deocamdată abstractă ?

A.P. : Nu. Am primit chiar azi dimineață un telefon care mă anunța că Andrei Șerban e adînc mișcat de ceea ce s-a întimplat în România, că s-a rugat zi de zi pentru succesul nostru și că e dispus să vină să lucreze pentru o perioadă nelimitată în țară. Și sînt convins că ne vom reîntîlni și cu alte personalități din exil. Dar să revin la priorități. Vroiam să mai spun un lucru care e foarte important. Aș vrea să creez înăuntrul ministerului nostru un consistent departament al tineretului.

O.P. : Excelentă inițiativă.

A.P. : Tot ceea ce pînă acum se numea în vechile structuri „cultură de masă“, cluburi, cîmine culturale, toate acestea nu mai pot avea sensul pe care l-au avut. Dar pot fi date pe mîna tinerilor care să facă din ele ceea ce inițiativa lor liberă le îngăduie să facă. Aș merge și mai departe. Toată lumea se întreabă din cînd în cînd ce o să se întîmple cu terifianta „Casă a poporului“ care e, în fond, inutilizabilă.

O.P. : Și eu m-am întrebat.

A.P. : Dînescu avea o idee care, în sine, nu e lipsită de un haz sinistru : să o transformăm într-un fel de muzeu al monstruoziității, al absurdității mondiale. Un fel de rezervă a cosmarului. Ideea nu e rea, dar prezintă un dezavantaj, de ordin spiritual aș zice. Ar însemna ca în centrul orașului să stea — nedemolabil — un cristal de otrăvă, o atrocitate. Noi trebuie să dezamorsăm această atrocitate.

O.P. : Cum ?

A.P. : Să o dăm pe mîna tinerilor. Ei singuri pot să o purifice. Să o transforme într-un fel de Baubourg al jubilației, al grației juvenile, să facă acolo serbări, să intre într-o polemică vie, spectaculoasă cu oroarea, să o supună, să o dizolve cu tot farmecul energiei lor. Numai așa poți să învii ceva atît de mort.

O.P. : Îmi place ideea. E un mod de a exorciza această caracatiță faraonică.

A.P. : Vreau să propun asta și dacă am acordul mai multor oameni, dacă și guvernul și Frontul Salvării Naționale vor vedea în propunerea mea un delir rezonabil, vom trece, rapid, la fapte.

O.P. : Dictatura se știe, nu s-a ferit de ridicol. A crezut, de pildă, că poate dispune în România de gloria unor mari scriitori de origine română ca Eugen Ionescu, Mircea Eliade și Cioran. Ce se va face pentru a se reîntîlni cît mai repede în normal ? Pe scurt, cînd vom avea în librării operele complete — subliniez complete — ale lui Eugen Ionescu, Mircea Eliade și Cioran ? Cînd vor fi reîntegrați în cultura română toți scriitorii din exil, tipărindu-li-se cărțile ?

A.P. : De îndată ce se vor încheia traducerile lor. E o operație prioritară, de asemenea, pe care trebuie s-o facem prompt, plătind prin viteză ceea ce — datorită stupidității istoriei — n-am putut să facem la timp. Cît mai repede, cu condiția să obținem de la Casele de editură cu care ei au lucrat în străinătate oarecare păsuiri în problema copyrightului.

O.P. : Nu știu cite filme au fost încarcerate în frigiderule cenzurii. Mă opresc la unul singur pe care îl cunosc : „De ce trag clopoțele, Mitică“ al lui Lucian Pintilie. Cînd va rula pe ecrane ?

A.P. : Ca să zic așa, ministrul culturii n-a văzut încă acest film. Am auzit că e formidabil. Bănuiesc că poate intra pe ecrane începînd cu lunile imediate următoare. N-am apucat să jau încă în mină situația exactă a cinematografilor, nu știu pe ce butoane trebuie să apăs ca lucrurile să demareze, de altfel nu știu unde e filmul.

O.P. : Păi trebuie să fie pe aici undeva, în...

A.P. : Undeva încluiat.

O.P. : Într-un duncăr. Fiindcă a existat, se pare, o obsesie a duncărelor.

A.P. : Da, din păcate. Singurele lucruri cu adevărat eficiente erau cele din subterană...

O.P. : La suprafață era un coșmar pe care l-am trăit oscilînd între o speranță neputincioasă și o disperare care ne-a readus în cele din urmă în Europa. Și aproape de Europa. Văd că guvernul încă nu a decis deschiderea frontierelor. Nu înțeleg de ce întîrzie această măsură, dar, pentru a rămîne în limitele culturii, vă întreb : va fi nevoie să aștepte scriitorii și artiștii, ca pînă acum, să se încheie congresul sau simpozionul la care au fost invitați pentru a primi pașaportul ?

A.P. : În platforma-program a Frontului e inclus principiul liberei circulații peste graniță a tuturor. Dar nu s-a trecut la dispoziții concrete din pricina unor probleme de securitate. E o situație de urgență. De îndată ce situația va fi deplin controlată, sînt sigur că granițele se vor deschide. Și dacă nu se vor deschide, vom protesta.

O.P. : Aveți un model cultural provizoriu, în funcție de care să judecați opțiunile imediate ?

A.P. : Adevărul e că niciodată nu m-am gîndit în mod riguros la mari soluții organizatorice. Aș spune, dacă e să fiu cinstit, chit că poate suna retrograd, că modelul meu mental pentru o Romînie a culturii e, inevitabil, România interbelică. E un model retrospectiv, nu un proiect, o nostalgie mai mult decît o utopie. Dacă România interbelică este România care a produs pe Cioran, pe Eliade, pe Noica, pe Eugen Ionescu și pe Nae Ionescu, dacă România interbelică a putut livra lumii asemenea valori, înseamnă că lucrurile mergeau — în plan intelectual — binîsor... E de sperat că vom regăsi vigoarea și verva acelei lumi.

O.P. : Evident, în complexitatea unei reorganizări de asemenea anvergură, nu poți să fii arhitect înainte de a fi chirurg, dar nu e posibil să fii numai chirurg fără să fii în același timp arhitect.

A.P. : Trebuie să avem și aici, ca în toate, un model sacru. Dumnezeu are un braț sting și un braț drept : brațul rigorii și brațul iubirii. Ele nu lucrează pe rînd, ci laolaltă și, la nivelul nostru secund, de „creaturi“, trebuie să încercăm să repetăm, să imităm acest model. Să lucrăm cu ambele mîini odată, cu vigoarea și cu toleranța, cu justiția și cu frumusețea. Lui Dumnezeu lucrul acesta îi reușește ușor. N-avem garanții că vom avea aceeași putere — ba mai curînd, dimpotrivă. Dar acum, vorba lui Cioran (pe o carte pe care am căpătat-o ieri), „enfin toutes les illusions sont permises“. Dacă vor rămîne iluzii sau dacă vor deveni realități, urmează să vedem. În orice caz, avem o șansă unică să contrazicem, în sfîrșit, cu admirația de rigoare — pesimismul de o viață al lui Emil Cioran. Acum se va vedea dacă schimbarea la față a Romîniei este cu adevărat posibilă. Iar dacă nu va fi, nu vom putea face vinovat pe nimeni.

O.P. : Cum iluziile nu depind decît de noi, și cum în general omul poate fi judecat după iluziile sale, poate mai bine decît după ceea ce el realizează, cred că are dreptate Cioran.

A.P. : Să vedem.

O.P. : V-ați limpezit cît de cît intențiile și în legătură cu activitatea editorială ?

A.P. : Sigur că da. Va trebui mai întîi să vedem care va fi dozajul exact între autonomie și tutelă în problema editorială. E clar că presa s-a emancipat. În mod normal și editurile ar trebui, încet, încet, să devină niște case de ediție cu programe, riscuri și inițiative autonome. Sigur că ministerul trebuie să aibă o politică editorială. Dar cu timpul, eu cred că editurile vor deveni libere. Ceea ce poate face deocamdată ministerul, în măsura în care el are încă în mînă acest aparat, este să curețe puțin terenul și să pună la conducerea editurilor oameni cu orizont cultural larg și autoritate morală, care să fie imediat capabili de normalitate.

Consiliul Culturii și Educației Socialiste era punctul suprem al culturii în vechia structură. Totul îi era subordonat. Normal este, (chiar etimologic normal), ca un minister să fie punctul cel mai de jos, în sensul că el slujește un domeniu pe care îl recunoaște ca mai important decît instituția ministerială. Un minister adevărat socotește că tot ceea ce administrează e deasupra lui, nu dedesubt.

O.P. : De cîte ori am discutat cu cineva sau m-am gîndit eu însumi cum vor arăta lucrurile „după“, credeam că va fi foarte ușor. Că va fi destul să se facă totul invers decît s-a făcut. Acum constat că problema e mai complicată.

A.P. : E mai complicată, într-adevăr. Și pe lîngă ameteala care acompaniază de obicei orice răsturnări radicale, și care e și ea un pericol, lucrurile sînt înfinit mai nuanțate și mai ales structurile sînt așa de degradate, oamenii sînt atît de degradați, noi înșine sîntem într-un fel sau altul mutilați, intoxicați de anii prin care am trecut, încît nu e de sperat că de azi pînă miine vom obține tot ceea ce dorim să obținem. Trebuie să avem răbdare. Și trebuie să avem și încrederea celorlalți înainte de a avea prematura lor judecată.

O.P. : Cultul personalității... ca să mă exprim eufemistic, pentru că în realitate cultul era delir, iar de personalități nu se poate vorbi, erau niște nulități... dar să rămînem la formula consacrată. Deci, cultul personalității se baza pe cultul impersonalității. Orice notorietate era reprimată, fiind considerată subversivă, un pericol pentru gloria „lor“. Amatorismul fiind încurajat între altele și în acest scop, pentru a crea un larg pustiu în jurul celor două „genii“. Credeți oare că gloria e împotriva democrației ? Că încurajarea elitei intelectuale ar contraveni spiritului democratic ?

A.P. : În nici un caz. Am să fiu brutal. Democrația e un concept politic. Eu socotesc că în cultură termenul acesta nu e funcțional. O spun și îmi asum toate riscurile acestei formulări. În cultură nu este decît un singur criteriu : valoarea și anume valoarea providențială, pentru că aici nu este vorba de stricta competență. Fac o distincție între valoare și competență. Pot să fiu în domeniul economic hipercompetent. Cultura nu lucrează însă cu acest tip de competențe, ci cu har. Harul nu poate fi administrat, harul nu este distribuit în mod egal și harul nu poate fi gîndit în mod democratic. Este de natură supraindividuală. De aceea, în cultură democrația este un cuvînt echivoc, cu care eu nu știu să operez.

O.P. : N-ar fi oare util ca ministerul să se consulte acum cu creatori de prestigiu din toate domeniile pentru ca, și cu sprijinul lor, cu ajutorul lor, să-și clarifice mai bine opțiunile, dorințele, obiectivele ?

A.P. : Asta este ceea ce intenționez să fac în perioada imediat următoare și sînt aproape indispus să activitatea cea mai intensă pe care am prestat-o pînă acum în noua mea funcție a fost interviul, (nu mă refer la acesta

Octavian Paler

(Continuare în pagina 19)

O rușine a trecutului

■ Constantin Noica a scris aceste rânduri după ce vizitase, cu cîteva prieteni, biserica de la Văcărești: turlele fuseseră între timp smulse cu odoane de oțel legate de tractoare. Le-a scris cu speranța că, publicate undeva, ele ar fi putut opri dezastrul în fața aceea. Pleđa pentru acoperirea cu sticlă a gurilor căscate spre cer; voia să convingă — pe cine oare? — că această mutilare („nedorită”, desigur) urma să pună în valoare minunea, luminată acum de soare, a frescelor dinăuntru. Paginile nu au fost însă publicate. Cine ar fi putut-o face? Cîteva luni după aceea biserica și zidurile minăstrii Văcărești au fost șterse de pe fața pămîntului. Și, odată cu ele, cea mai mare și mai frumoasă suprafață de frescă bizantină tirzie pictată vreodată în România. Cînd a aflat știrea, Constantin Noica a plîns.

G.L.

ÎN 1864, Domnitorul Cuza, supărat pe faptul că unii egumeni greci, în frunte cu cel de la minăstirea Văcărești, nu recunoșteau secularizarea averilor minăstirești, a dispus ca

lăcașul amintit să fie transformat în închisoare. De atunci și pînă în 1944 (spre a vorbi numai de trecut) trei generații de români cultivați — unii cu merite deosebite în valorificarea trecutului românesc — au îngăduit ca admirabilele picturi bizantine din interiorul bazei să fie ignorate de către iubitorii de artă. Din ultima generație face parte și autorul acestor rânduri. Să fi fost o scuză pentru noi toți faptul că nu știam ce se ascunde îndărătul porților unei închisori? Dar cîteva știau — și nu ne-au trezit la revoltă. Groapa sau ridicătura de pămînt pe care stă înfiptă o închisoare nu sînt o fatalitate. Au dovedit-o anii aceștia, cînd închisoarea a fost desființată, în 1975. Și au trebuit să cadă cele trei turle ale bisericii, pentru ca unii dintre noi să vadă, în sfîrșit, ce Moldovă de Sus stăruia, sub ne-simțirea românească, în Țara de Jos.

Între timp, nu aveam ce arăta în București, cîte unui străin doritor să viziteze capitala noastră. Apa Dimboviței nu mai era dulce și curată, grădinile și vilele de altădată dispăruseră, lacurile din nordul orașului abia începeau să fie asanate și puse în valoare, iar în ce privește clădirile vechi — spre deosebire de Tirgoviște, Curtea-de-Argeș sau Cîmpulung-Muscel, capitalele adevărate ale Țării Românești — nu puteam arăta nici măcar pe cele brîncovenesti. În afară de cîteva biserici, căci fundațiile palatului domnesc erau acoperite de maghernițe iar Hanul lui Manuc nu era refăcut.

Cînd în 1942 un mare istoric al literaturii occidentale, profesorul Koch, ne-a vizitat capitala, am fost însărcinat de prof. Sextil Pușcariu să i-o arăt. L-am dus la biserica Doamnei, din fața librăriei Alcalay de atunci (aprinzînd luminile ca să se vadă pictura brîncovenească, de pe zidurile curățite de spoială cu lovituri de ciocan), apoi l-am dus la biserica Stavropoleos, la cea din Curtea Veche,

iar cînd am trecut prin Piața mare, în drum spre delușorul lui Bucur, profesorul Koch, mai degrabă plictisit pînă atunci, a fost brusc cuprins de entuziasm și a exclamat, în fonetica sa: „Batzar! Batzar!”

Asta era tot ce îi plăcea din Bucureștii noștri, bazarul. De aș fi putut atunci să-l duc la Văcărești!... De aș fi știut să-i arăt catedrala aceea, mai vastă decît oricare din sud-estul european, avînd pe pereții ei iconografia cea mai completă și cea mai izbită dintre toate, căci a fost lucrată de meșteri brîncovenesti, și măcar că tirzie, față de suratele ei micuțe din nordul Moldovei, deopotrivă cu ele ca iscusită frumusețe. De aș fi putut să-i spun pe viu că aici, la Văcărești, fusese o înaltă școală românească, Universitatea artistico-telică de limbă greacă, așa cum avuseseră ei în Apus universități de limbă latină, precum și că toate aceste cititorii, bizantine în expresie, erau românești în fond, căci Țările noastre erau singurele mai libere, într-un sud-est balcanic trecut în pașalicuri, astfel încît la noi se refugiau marii cărturari greci și armeni, învățînd românește și contribuind, cum făcuseră în veacul XVII, ca marii noștri cărturari să fie pe măsura celor din Apus, ba, cu Dimitrie Cantemir, peste măsura lor...

Și aș fi putut adăuga, în fața picturilor de sub cupola din naosul catedralei, despre care un tinăr pictor, care le-a văzut întîmplător ca și mine, avea să exclame, acum, că reprezintă Capela noastră Sixtină: „Vedeți, Domnule Koch, în fața incintei să identificați bazarul, în pitorescul levantin din colțul acesta de lume; dar aici în catedrală ați putea identifica și altceva, anume Orientul care v-a făcut cu puțință pe D-voastră, apusenii. Căci din Orientul acesta, în fața căruia surîdeți astăzi, v-au venit mai toate; atît credințele, laolaltă cu credința cea mare, cit și Platon, din care n-ați luat mare lucru, sau Aristotel, din care ați luat prea mult, poate; de aici au venit așa numiții Părinți, în timp ce la D-voastră nu apărea nici unul mare în afară de Augustin; de aici v-a venit arta de la Ravena, sau

cea după care și-a făcut capela la Aix Carol cel Mare, de unde abia vă începe istoria; de aici San Marco din Veneția, sau primul mare pictor italian, Giotto, și tot de aici provin și profesorii aceia de la care au învățat carte marii umaniști, ca Marsilio Ficino, sau Pico, sau Erasmus. Iar dacă veți spune că toate acestea sînt grecești, vă vom răspunde, ca și rușii, că, în felul lor și mai ales pe linie de artă și de viață spirituală, lucrurile sînt și ale noastre, astfel încît un mare gînditor al veacului, Lucian Blaga, despre care nu știți încă nimic, putea exclama într-o zi, poate prea plin de încredere dar, oricum, cu un dram de întemeiere, cum că Filozofia se întoarce în sud-estul european, de unde a plecat”.

Toate acestea erau de spus unui occidental venit să ne viziteze, dacă puteam să-i arăt dealul Văcăreștilor după delușorul lui Bucur. Dar nu ne-a fost dat să-l ducem acolo, așa cum nu i-a fost dat lăcașului — din vina noastră, a celor ce sîntem pe sfîrșite — să stea astăzi sub oblăduirea UNESCO-ului, ca minăstirile din Moldova. Iar așa cum ne aflăm în pragul sfîrșitului, cei dintre noi care au avut măcar în ultimul ceas bucuria de a vedea un miracol, prea mult batjocorit, al culturii românești, sîntem cuprinși de stranie gînduri. Poate că așa — ne spunem — cu golurile deschise către cer ale turlelor surpate, pictura catedralei este încă mai frumoasă, căci din pictură interioară, care adesea nu se vede în întunericul lăcașului acoperit, ea a devenit pictură exterioară, înfățișîndu-se și astfel aidoma bisericuțelor din Moldova. Culoarele Caplei noastre Sixtine nu s-ar fi văzut niciodată așa de bine, așa de sfințitor de bine ca acum, cînd nava stă să fie luminată de soare. S-o acoperim nu mai cu sticlă, ca pe o seră a frumuseții și netrebnicei românești. Să rămînă așa, ca o rană deschisă a sufletului nostru, pentru cei ce stau să vină după noi — după aceste „muști de o zi”, cu vorba lui Eminescu, aceste biete muști care furăm.

Constantin Noica

Dosar închis

CAM la începutul toamnei, în mîntea mai multor tineri scriitori a apărut ideea de a riposta succesivelor interziceri de semnături. Dispăruseră în cîteva luni din paginile revistelor nume de marcă: Mircea Dinescu, Andrei Pleșu, Alexandru Paleologu, Mihai Șora, Dan Hăulică, Octavian Paler, Ștefan Augustin Doinaș, Al. Călinescu, Dan Petrescu, Mariana Marin, Radu Enescu. Am început să întrebăm în stînga și în dreapta. Presiunea polițienească era uriașă, încordarea socială creștea de la zi la zi datorită, pe de o parte, schimbărilor rapide din celelalte țări est-europene, iar pe de altă parte datorită insatisfacțiilor tot mai net exprimate în planul societății românești. Locul nostru de întîlnire în primele zile a fost Casa Scriitorilor. Contactele noastre n-au trecut neobservate și de aci a rezultat o supraveghere polițienească tot mai insistentă.

Pentru mine a fost o experiență tulburătoare. Am purtat discuții lungi cu aproape toți tinerii scriitori, cercetători, prieteni intelectuali pe care-i cunoșteam. Nimeni nu susținea regimul ceaușist atîta vreme cît rămîneau la discuții generale. Ruptura se producea cînd scoțam textul și solicitam semnătura de solidarizare. Destui s-au eschivat, și nu e de mirare. Frica, neîncrederea, teama de denunț și de represalii erau extrem de mari. Da, am trăit cu toții o frică paralizantă, pentru familiile noastre, pentru copiii noștri, pentru viața noastră. Nu am reușit să nimănuim faptul de a refuza să protestez, știam bine la ce se expun. Uneori m-au iritat lipsa de sinceritate, argumentările mincinoase, lășitatea care voia să treacă drept poziție de principiu (neamestec în politică, incongruența textului, inutilitatea oricărui protest etc.).

A fost un prilej de a fi împreună, de a ne cunoaște mai bine, de a afla calibrul real al fiecăruia dintre noi. Cîndva, peste zece de ani, un jurnal la zi va lămuri multe aspecte.

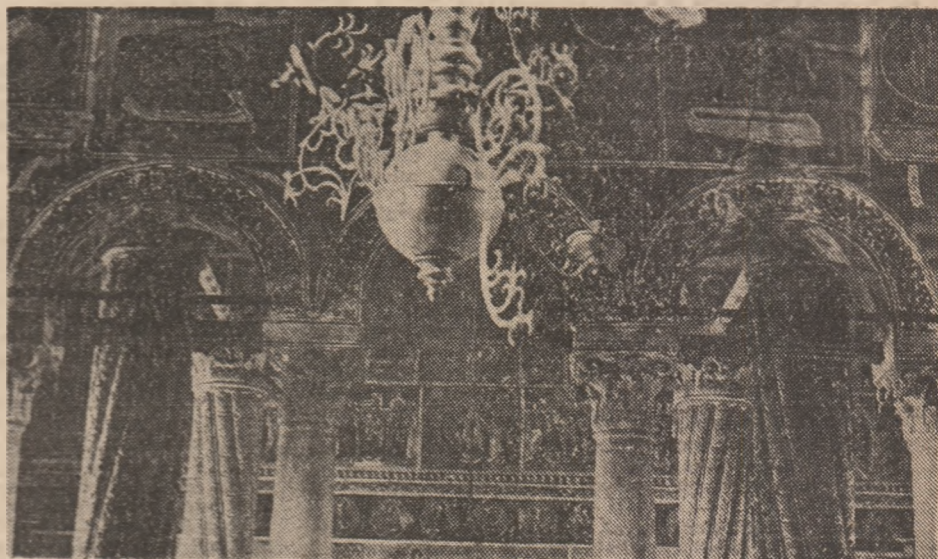
Scrisoarea elaborată atunci, la sfîrșitul lui septembrie, nu trebuia să fie izolată. Era doar prima mișcare dintr-un șir mai lung care făcea provocarea unei crize irezolvabile cu vechile mijloace în cadrul Uniunii Scriitorilor, guvernată de D.R. Popescu, Autorii scrisorii au fost Ioan Buduca și subsemnatul. Inițiat în această inițiativă a fost de la început Dan Arsenie. Stringerea semnăturilor a durat cam șase săptămîni. Intenționam să stringem 30, dar un incident petrecut la 28 noiembrie a împiedicat acest lucru. Atunci, criticului Ioan Buduca i-a fost ridicată scrisoarea prin presiuni și intimidări psihice. Autorii acestui act au fost redactorul șef al revistei „Amfiteatru”, Dinu Marin, și președintele U.A.S.C.R., Ani Matei, care,

după opina lor, reprezentau tineretul, studentimea română. Așa cum s-a văzut, se înșelau. Bineînțeles că au remis scrisoarea Organelor.

Riposta semnatarilor în fața acestei situații neașteptate a fost un protest adresat președintelui Uniunii Scriitorilor. Datorită crizei de timp am fost singurul semnatar. Îi scriam lui Dumitru Radu Popescu că noi considerăm protestul depus și cerem să ia act de el și să-i dea curs. Răspunsul, tipic de altfel, a fost tăcerea și declanșarea unei și mai stricte supravegheri. Citirea scrisorii noastre în cadrul unei conferințe de presă la Paris a fost semnalul trecerii la represalii administrative. Subsemnatului i s-a notificat că manuscrisul romanului Corpuri de iluminat nu mai poate să apară. Ioan Buduca și-a dat demisia. Cercetătorii Radu Bercea și Andrei Cornea au fost mutați de la I.I.T.A. la Muzeul colecțiilor de artă ca pedeapsă pentru curajul lor. Cei-alți semnatori au fost chemați la direcțiile instituțiilor lor și amenințați. Ne așteptam la asta și toți au reacționat cu sînge rece. Aș vrea să amintesc curajul Ancăi Oroveanu, Magdei Cărnei, al lui Bogdan Ghiu etc. Nimeni dintre noi nu a fost intimidat. Ne preocupă mai mult să ne ducem planul la îndeplinire. Adică finalizarea almanahului Salonul refuzărilor care conținea texte de autori interziși, dar și texte interzise. Ne-au dat texte Alexandru Paleologu, Gabriel Liiceanu, Sorin Vieru, Dan Oprescu, Ana Blandiana, Geo Bogza, Ioan Buduca, Carmen Francesca Banciu, Mihai Șora, Mariana Marin. Cosimșeră la colaborare (dar din lipsă de mijloace de comunicare nu reușisem să le primim) Andrei Pleșu și Mircea Dinescu. Acest almanah urma să fie depus pînă la sfîrșitul anului la Editura Cartea Românească și la Uniunea Scriitorilor și era în esență un act de solidaritate, un protest împotriva cenzurii și interzicerii de semnături.

Alt obiectiv imediat era trimiterea unei scrisori președintelui Uniunii Scriitorilor în care îl SOLICITAM să publice textul scrisorii în „România literară” (revistă pe care de asemenea o conducea) și începerea de urgență a unui dialog în jurul gravelor probleme ale vieții culturale românești, prevenindu-l pe D.R. Popescu că nici tăcerea și nici represiunea nu rezolvă nimic. Mai mult, va duce la apariția unor situații și mai grave. Semnatarii erau Stelian Tănase, Alin Teodorescu, Dan Oprescu, Ioan Buduca, Magda Cărnei, Anca Oroveanu, Radu Bercea, Andrei Cornea, Anca Vasiliu, Dan Arsenie și a fost depusă la 13 decembrie la cancelaria Uniunii Scriitorilor de Ioan Buduca și Magda Cărnei.

Stelian Tănase

Mănăstirea Văcărești. Interior. (Fotografie de Nicolae Țătu din arhiva Institutului de Istoria Artei)

Domnul Dumitru Radu Popescu
Președintele Uniunii Scriitorilor

Domnule Președinte,

OBSERVĂM că în ultimele luni au dispărut din paginile publicațiilor literare cit și din rafturile librăriilor numele unor scriitori de mare valoare. Cită vreme Uniunea Scriitorilor nu a luat o atitudine publică cu privire la această situație, afirmația de mai sus este o constatare a fiecăruia dintre noi, dar și o confirmare nedorită a zvonurilor despre existența unor măsuri administrative de interzicere a participării la viața noastră culturală a acestor importanți scriitori. Nu cunoaștem motivele care au dus la această decizie, dacă ea s-a luat într-adevăr.

Credem că ar fi bine să menționăm, în această scrisoare adresată în exclusivitate dumneavoastră, că toți acești autori s-au afirmat în condițiile de deschidere culturală care a urmat Congresului al IX-lea și că noi, semnatarii acestor rânduri, sîntem de asemenea produsul aceluiași climat. Înțelegeți așadar nedumerirea și îngrijorarea noastră. Considerăm că scoaterea în afara vieții publice a unor scriitori nu poate avea decît consecințe grave, de nedorit. Noi știm numai din amintiri că a existat o perioadă — dumneavoastră ați trăit-o și ați criticat-o în cărțile pe care le-ați publicat — în care peste noapte puteau să dispară din paginile revistelor literare semnături, din libră-

rii cărți și de la domiciliu persoane fizice. Nimeni nu dorește nici să-și amintească, nici să retrăiască vremuri asemănătoare. Istoria nu trebuie să se repete.

După înțelegerea noastră — afectată mult de lipsa de informații precise și autorizate — este vorba de niște măsuri administrative luate în cazuri care privesc strict profesia și statutul de scriitor. Probabil că dacă Uniunea Scriitorilor ar avea o viață de organizație, obștească normală, conform cu statutele sale (adunări generale, ședințe de Consiliu, primiri de noi membri, ședințe de birou), această situație nu s-ar fi ivit, ea putînd fi reglată în cadrul Uniunii ca o problemă de breaslă.

Vă rugăm, domnule Președinte, să luați notă de îngrijorarea noastră și să comunicați Consiliului Culturii și Educației Socialiste, secției Cultură și Propagandă a C.C. a P.C.R., toate acestea.

Sperăm că aceste rânduri să nu provoace la rîndul lor noi sancțiuni administrative asupra semnatarilor. Nu facem decît să atragem atenția cu mijloacele legale avute la dispoziție asupra unei situații care frămîntă de cîteva luni viața noastră culturală.

Au semnat: Ioan Buduca, Stelian Tănase, Gheorghe Iova, Magda Cărnei, Dan Ceachir, Cristian Popescu, Dan Arsenie, Carmen Francesca Banciu, Andrei Cornea, Angela Marinescu, Anca Oroveanu, Gabriel Stănescu, Anca Vasiliu, Radu Bercea, Alin Teodorescu, Doru Mareș, Dan Oprescu, Liviu Ioan Stoiciu. Lista rămîne deschisă pentru semnat.

O pereche de țoape

Iubite Domnule Octavian Paler,

● Vă scriu convins că tot ce între-prindem în febra acestor zile riscă eroarea, atât timp cât întirziem să citim corect sensul evenimentelor, îndiferenți dacă, la prima vedere, semnificațiile lor întirzie să se descopere.

Efortul, oricum, merită și trebuie făcut.

Urmărind, ca toată lumea, comentariul abundent al televiziunii și presei, am putut observa cum capătă trup un limbaj specific, încercând să fizeze calitatea evenimentelor. Treptat, de-a lungul a ore și ore de emisie, urmăriți nu rareori cu sufletul la gură, s-a putut remarca o anume „glisare” a semnificațiilor spre conținuturi strânte de realitatea vie a faptelor. Sintagme parazitare încearcă parca să forțeze evidențele, în așa fel încât realul simplu și tragic pare împresurat de vorbe. Ca atare, asistăm la un adevărat asediu al limbajului asupra vieții.

Să mă explic: bunăoară sublimul și uimitorul fenomen popular la care

întreaga națiune a participat fără rest a fost prea grăbit omologat numai ca revoluție; tot așa, absurdul regal al arbitrarului și al crimelor a fost mult prea simplist numit dictatură, ca să nu mai vorbim de precipitarea de a arunca responsabilitatea dezastrului țării și a holocaustului final exclusiv asupra nefastei perechi prezidențiale. Revoluție, dictatură, clan, tiranie, acoliți, ș.a.m.d., cuvinte nelipsite din verbozitatea mass-mediei, descriu mai curind tensiunea politică cu care ne-au obișnuit evenimentele țărilor Americii Latine și mai puțin binecunoscuta atmosferă lugubră a totalitarismului comunist.

Conștient că manevrind asemenea grile, realul simbolic al evenimentelor excepționale petrecute poate alunece printre ochiuri, încerc, folosind bunădoința dumneavoastră, să formulez de-a lungul a 2-3 articole un alt punct de vedere decît cel ce, din păcate, pare să se fi instituit deja.

Sorin DUMITRESCU

care a reușit să ne irite nerăbdarea, televiziunea a transmis caseta procesului și a execuției. Toți, dar absolut toți ce mai rămăsesem treji, am contemplat aiuriți noua postură a celor cărora, pină mai ieri, le cărasem chipul la manifestății, scandind lozinci absurde, sub privirea efigiei lor zimboțoare, care ne privea destinsă dinspre pancarte.

În locul staturii dictatoriale și al unei măreții, fie ea și drăcești, constrinsă de minia poporului să se predea, românii au avut nenorocul să contemple o pereche de țoape. În fața noastră se țigăneau doi mahalații, despovărați de veșminte puterii, țirguindu-și ridicol dreptatea în jargonul de lemn, pe care se străduiseră atîția ani să-l instituie.

Postura benignă și precară a perechii de țoape prezidențiale ne-a amărit pe toți, semănînd într-ascuns o îngrijorare ușor de înțeles.

Cu toți am simțit pragul acelei dimineți ca pe un „lapte negru al zorilor”, atât de amară ne-a apărut enorma cacialma națională reprezentată de funesta pereche prezidențială, atât de abruptă insatisfacția în fața agresivității ei analfabete.

Amîndouă țoapele păreau cu capul în nori, fără nici o priză la real, ba chiar refuzîndu-l, pentru aceleași sloganuri abstract-ideologice, prin care măsluiau realitatea spre a le ieși teoria. Am convingerea că au părăsit lumea românească cu un fel de imbecilă revoltă, și asta ar fi o ultimă stupiditate a destinului lor, că li s-a făcut o nedreptate, că poporul le-a fost nerecunosător.

Exigențele orei au determinat împușcarea rapidă. Stirpirea, în locul unei ample judecăți publice, apare pe zi ce trece mai întemeiată, mai ales că orice temporizare a deznodămîntului le-ar fi exaltat replica obraznică și comportamentul delirant.

Nu erau nici pe departe nebuni, ci reprezentau fără nici un echivoc modelul smintit al țoapei înarmate cu o ideologie pe potrivă. De aici, poate, și îngrijorarea noastră de care pomeneam mai sus, a cărei pricină ar putea fi bănuiala greu tolerabilă, că felul lor de a fi nu ne este întru totul străin.

Întreg comentariul acestor zile tinde însă să-l izoleze de organismul națiunii, execuția celor două țoape fiind asimilată

Din Paranopolis

Poate-mi spui ce mai știi despre mine
Cum imi merge ce-nvîrt ce iubesc
Mai vind iepurilor carabine
Din harem fete mari mai răpesc

N-oi fi fost pe Tamisa aseară
De-am urzit un complot cu Big Ben
Nu cumva la Muzeul de ceară
Am flirtat cu Suzanne Langlen

Fermecat de super-campioana
De-altădat — țin pesemne-acest crunt

post: nici votcă nici marijuana
Nici momițe nici icre nici unt

Cui oi fi-mprumutat telefonul
La scrisori cum de nu mai răspund
Pe ce cale făcui milionul
Ce tertip folosesc să-l ascund

Ce-i cu-acel Nosferato de care
Pomeneam apropo de strigoi
Acum șapte-opt ani mi se pare
Ce să cate strigoi la noi

În ce scop nu citeșc presa dată
De ce pururi beau ceai și cafea
Ce-i aceea o cioară pictată
Cum tot una-i că zici el sau ea

Cu jacheta din piele de șarpe
Pentru ce foarte rar mă îmbrac
N-aș putea folosi-o măcar pe
Sub cămașa scrobîtă de frac

Doar cu mișele treaba e clară
Sînt din plastic iar noaptea emit
Știri codate spre steaua polară
Printr-un fel de cotoi satelit

Altfel zău
n-am habar cum devine
Cu acest paradis pămîntesc

Poate-mi spui ce mai știi despre mine
Cit de cit
să nu mă plictisesc.

Dan Deșliu

Mai, 1989

ÎN ultimii ani, cînd exasperarea tuturor a ajunsese cole amenințătoare, cetățeanul și ștabul și-au descoperit, în pofida a ceea ce li separa ireductibil, o preocupare comună și anume aceea de a imagina, fiecare potrivit urii acumulate, supliciu ce s-ar cuveni conducerii Ceaușescu, firește atunci cînd va fi sosit pînirea vremii.

Păturiile națiunii au dat la iveală cu acest prilej un spectru fabulos de penitențe, apt să le susțină revolta mocnînd neputincioasă în fața arbitrarului. Oriunde te-ai fi dus, vrînd-nevrînd, că era vorba de o sindrofie sau o agapă prietenească, în fine, de un concediu comun, sau cine știe ce altă ocazie comunitară, la un moment dat începeau propunerile cele mai sofisticate, totdeauna de cînuire îndelungă, sub ocîii națiunii, a perechii prezidențiale.

Expunerea acesteia într-o cușcă publică, prin fața careia să se perinde reproșul milioanei de oameni ai muncii, urma să mai apoi și de obligația de a face să trăiască un timp în propriul sistem socio-economic, acest deziderat părea să fi intrîntat sufragiu.

Chinuirea fizică a ocupat tot timpul planul secund al imaginației colective, aceasta mobilizîndu-se mai ales în sfera pedepsei morale.

Oricum, ceea ce trebuie să reținem este dorința comună de a amina pedeapsa capitală, ca și cum executarea ei ar fi fost neputincioasă să stingă amploarea răzbunării populare. Se profila, deci, perspectiva petrecerii unui timp moral a fostelor victime în prezența fostului călău, ca și cum această împreună petrecere ar fi putut exorciza frica, enorma frică de a-l fi înfruntat.

Procesul ar fi trebuit, respectînd același sufragiu, să dureze îndelung, pentru ca fiecare din noi să contemple pe parcursul desfășurării lui deriziunea cuplului prezidențial, ce și-a îngăduit să mutilize istoria și mai apoi s-o părăvească într-o baie de sînge.

În pofida acestor năzuințe singeroase ale unui popor terorizat de arbitrar, totul s-a petrecut contrar tuturor așteptărilor. De ce?

Fiindcă malefica pereche, și de această dată, ne-a trădat, dezmințînd toate așteptările.

Cu mult după miezul nopții, spre dimineață, după nu știu ce tergiversare,

cu rezeția unei tumori, fie ea și hiper-malignă, instalată pe un organism, altminteri teafăr.

În rest, nici o vorbuleță despre existența vreunui proces metastazic.

Or, în tăcerea acelei dimineți de pomină, fiecareia ne-a trecut prin cap, fie și pentru o clipă, gîndul cum de a fost posibil să fim stăpîniți atîția ani de un asemenea cuplu; sau alt gînd și mai ciudat, pe care-l putem formula astfel: ce mediu propice a găsit în colectivitatea românească, spre a-și putea dezvolta nestingherit hiperbola precară?

Pentru că dacă astăzi îi numim dictatori, tirani, etc., asimilîndu-l, în toila miniei, cu tot panteonul funest al umanității, de la Caligula pînă la Hitler, sau mai recentul Noriega, în realitate erau niște țoape, cu sublinierea importantă că erau țoape foarte bine întrocoțopenite.

Dar despre întrocoțopenire, ca delir al imposturii, — puțin mai incolo.

La urma urmei, care ar putea fi definiția țoapei, sau, măcar pentru început, cum s-a format acest cuvînt, sau, și mai mult, ce conținut al persoanei a vrut să delimiteze atunci cînd a apărut în limbă? N-am reușit să aflui și nici nu m-am prea străduit atît timp cît înțelesul lui îl dezvoltă pe loc un alt cuvînt, sinonim și anume acela de „neam prost”. Neam prost, neam stricat, neam pierzîndu-și rînduiala, legea comunitară, excen-tricității, fără de Dumnezeu, mai ales fără frica Acestuia.

Perturbarea rînduiei prin pierderea fricii de Dumnezeu atrage o gravă deteriorare ontică. „Omul cu frica lui Dumnezeu”, așa cum îl numește poporul, poate greși, firește, așa cum greșeste orice om, greșeala lui fiind totdeauna delimitată de propria slăbiciune. Omul fără această frică inaugurează zodia permisivității absolute a arbitrarului, ieșînd din rînduială, răzvrătîndu-se contra acesteia, „scăpărînd scînteile liberei-cugetări”, „sclavă a libertății”.

Revolta germinează subversiv în lăuntrul rînduiei, subminînd treptat statornicia acesteia, tulburînd ordinea vieții și conviețuirii, dinamitînd valorile încercate milenar.

Ne duce gîndul imediat la societatea polemică din fața fierării lui Iocan și, de ce nu?, la natura irascibilă a lui Moromete, orbecînd iritat prin bătătură, pradă insomniei.

Odată zăpăcite valorile, sînt întrunite deja toate condițiile necesare apariției țoapei, specimen social locuind intervalul dintre mentalitatea rurală și cea citadină, ostil amîndurora, înapt să-și asume vreuna din ele.

Marginalizat de propria ură, specimenul cu pricina visează un singur lucru, să triumfe prin orice mijloace asupra oricăror valori ce-l descoperă statutul bastard. Tocmai camuflarea acestui statut prin ideologie, crimă sau orice altceva, ce s-o găsi, constituie obiectul întrocoțopenirii.

Ca atare, țoapa nu are altă măsură decît ambiția nemăsurată de-a părea altceva decît ceea ce este de fapt. Din pornire, suportul exercitării acestei ambiții fără de margini a fost ideologia și numai ideologia, singura sculă aptă să-l constrînsă perfid impostura.

Mi s-ar putea obiecta distanța, totuși enormă, între profilul benign al țoapei și postura monstruosă așasă a perechii prezidențiale. Și totuși, virusul necredinței, care se află la originea țoapei, pe cît de șters sau doar pitoresc în condițiile normalității, pe atît, într-un mediu propice, dinamitează întreg sistemul imunitar în fața răului, al oricărei comunități umane.

Odată debil axiologie, adică pradă ateismului, umanul se află la dispoziția țoapei.

Să nu uităm că jovialitatea analfabetă a țoapei caragialiene (marele anatomist al protoistoriei acestei categorii este contestabil Nenea Iancu) este cea destinsă încă, aceea de dinaintea întîlnirii „providențiale” cu o ideologie aptă să-l susțină criteriul zăpăcit.

Oricum, perechea de țoape, al cărei nume rușinează hîrtia, reprezintă, cred, doar virful unui alsberg, al cărui trup mătăhălos cutreieră tăcut ființa profundă a României.

Sorin Dumitrescu

Slujitorii lui Antichrist

BUNAOARĂ să zicem așa (simplă presupunere): „Noi, Gustav al nu știu citelea, președinte al Clubului de golf și rege al Suediei”. Nu vi se pare că nu merge? Oricît de republican ar fi cineva și oricît de pasionat jucător de golf, ar recunoaște totuși, cred, că în această ipotetică dublă titulatură, prioritar rămîne titlul de monarh, iar celălalt nici nu se cuvine a fi menționat împreună cu el (decît, firește, în documentele respectivului club).

Ei bine, în toamna 1984, în sectorul în care domiciliiez, au apărut afișe electorale în vederea unui scrutin pentru Marea Adunare Națională, cu următoarea prezentare a candidatului: Justin Moisescu, membru în Consiliul Frontului Unității Socialiste și Patriarh al României. Imi veți spune poate că asta era formula-tip, neimputabilă celui în cauză. Așa o fi, dar pe mine m-a șocat groaznic. Nu puteam admite ca Patriarhul României, care pe lingă rolul său spiritual mai îmbracă și o demnitate suverană, să subscrie la subordonarea acesteia față de oricare alta. Nu poate fi în atare caz vorba de smerenie ci de un compromis nedemn. Așa mi s-a părut atunci și cu această părere am rămas.

Dar iată că în ziua de 22 decembrie 1989, după căderea tiranului, mă aflu în studioul 4 al Televiziunii. Fusesem adus acolo în mare viteză, cu mașina,

de un grup de tineri îmbrățiși de victorie, care doreau să vorbesc, eu, om bătrîn, în numele lor. Bineînțeles că n-am ajuns să o fac, nu era chip, dar am văzut lucruri interesante. Citeva nu le voi uita cît voi mai trăi. Aici nu pomenește decît un singur fapt, dar cel mai izbitor, cel mai scandalos. Era o inghesuială teribilă, intrau și se împingeau unii pe alții, fiecare avea ceva ultra urgent de comunicat poporului prin propria sa arătare fizică. Care mai de care trebuia să i se arate, să-l memoreze bine națiunea ca pe unul din liderii ei. Natural că nici unul nu fusese în Piața Universității, nici în strada Regală, nici la sediul Comitetului Central sau în piața Romană. Nu. Asta fusese și mai era încă treaba studenților, muncitorilor și elevilor. În inghesuiala și nervozitatea din studioul 4, am văzut ceva impunător. Veți judeca și dv. cît de impunător. În picioare, lingă ușă, unde erau agățate grămădă niște paltoane (între care și al meu), stăteau și așteptau, răbdători, să le vină rîndul, dar să le vină negreșit, pentru a se înfățișa națiunii, cițiva bărbați venerabili. În alb, magnifice, sprijinîți cu ambele mîini pe cirja episcopală. Înalți Prea Sfinți Patriarh, încadrat de alți doi înalți prelați, din care l-am recunoscut pe distinsul, plin de prestanță, Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului, despre care știam de la regretatul meu prie-

ten Nicu Steinhardt că e un cărturar de înaltă ținută și un om blajin, bun și fermecător. Așteptau răbdători, în picioare, în inghesuială, împinși cînd mai la stînga cît mai la dreapta, așteptau să le vină rîndul (care pînă la urmă le-a venit). Apucase mai înainte să se arate națiunii și să-l citească ceva un episcop distins care, mi s-a spus, este însărcinat cu relațiile externe al Patriarhiei și, după cum mi s-a mai spus, un excelent anglofon. Cel care a declarat străinătății că la noi în țară nu s-au demolat decît biserici fără valoare istorică ori artistică și deja căzute în ruină. Era urgent ca nația să privească și să asculte cu tot respectul cuvenit pe acești înalți conducători ai Bisericii Ortodoxe Române, să-i audă și să-i vadă proclamînd mesajul lui Christos. Era mai cu seamă urgent să șteargă impresia produsă cu patruzeci și opt de ore înainte, de telegrama apărută în presă, la 20 decembrie 1989, pe care înaltul cler în frunte cu Patriarhul Teoctist o adresase, în numele credincioșilor (așadar în al Dumneavoastră și al meu) lui Nicolae Ceaușescu, felicitîndu-l pentru realegere, aducîndu-i elogiul pentru marile realizări și înțelep-tele îndrumări, mulțumîndu-l pentru toate, angajîndu-se să-l slujească și urîndu-i cele bune. Ghinionul a fost că această telegramă, elaborată (lungul text apărut în ziare dădea doar extrase din ea) poate, sau începută, în zilele care au precedat masacrul de la Timișoara, să apară după ce masa-crul se consumase, așa cum se consumase: toată omenirea știe cum, toată planeta s-a cutremurat.

Imediat după masacrul Inocenților, înaltul cler al Bisericii Ortodoxe Române s-a închinat lui Irod. Ghinion, coincidență, cinism? Nu importă. Într-un singur fel puteau principii Bisericii să șteargă oribila impresie: ieșînd cu crucea în mînă în fața mitralierelor, punînd să se tragă clopotele tuturor bisericilor neîncetat, dînd o pastorală împotriva tiranului și făcînd slujbe pentru sufletele celor uciși.

Așa cum au procedat, inghesuîndu-se fără demnitate în studioul numărul 4 al Televiziunii, au repetat în mic gafa lui Ceaușescu de a convoca un mare miting în piața Palatului la două zile după Timișoara.

E foarte firesc ca principii Bisericii să aibă parte de un trai princiar, dar e și mai firesc să nu se crampeze de el; în definitiv sunt călugări. E firesc și frumos ca înaltul cler să uzeze de privilegiile și prerogativele rangului său, să-și asume fastul, opulența (sigur că da, de ce nu?), dar cu detașare, cu eleganță, cu nuanța de indiferență pe care o presupune considera-re vremelnice. Un personaj dintr-o piesă de Eugen Ionescu are la un moment dat o replică, în care se exprimă lapidar o întregă morală, și, mai precis, morală creștină: „Poți oricînd, de la o clipă la alta, renunța la tot”. Da, acest lucru se poate. Acest lucru se cuvine. Înălții prelați ar trebui să se gîndească și la mîntuirea sufletelor Sfinților lor. E cazul de a le spune: *Go thy ways to a nunnery!*

Alexandru Paleologu

Florin IARU

ADIO. LA GALAȚI

Căldură mare tropăită de trupe terestre
Se răsuceau creioane leneșe în ascuțitori
clemente
Soarele arunca pisici de sudoare-n ferestre
Zidurile abureau peste creiere lente

Așteptam să se-ntimple ceva. Căldura scîrțiată
pompa gaz ilariant în butoiul tristeții
Rămneau sălbaticii să tocească versiunea

ascuțită
Creșteau urechi și rapoarte pe toți pereții
Da da. Intrați. Poftim. V-am spus că sint
singur...

știți... pentru mine... femeile.. desigur să

ridicăm patul
nici nu mai fac gălăgie de-un an, de cînd am
vîndut-o după dulap ?

E praful. În dosare ? Hîrtie de scris. Chiar o
folosesc
la scris poezii. Astea sint bonuri adevărate
certificate

de la frigider de la cuier de la călcatul de fier
n-am nici o femeie n-am/credeți că sub

cover
unde parchetul e mai ușor (e din cons) ceva
undeva prin casă

ziceți că vă miroasă ? E din construc/am tăcut
am înțeles

sint sincer vă jur vă dau cuvin/e o simplă
lampă cu abajur

Ce femeie ? Sertarul e gol — unde ce să
ascund ? Vă ascult.

Am înțeles/să trăiți. Dar, știți, am o sticlă
două de bere

dacă... văă... face plăcere...? Am să mă
potolească da da.

Să trăiți să trăiți. Vă salut !

M-am așezat mai liniștit, am scos de la rece
hîrtii

cu șurube, cuie și lanțuri împachetate și le-am
tăiat felii-felii

puțin minereu — după gust, puțină sare, un
blacheu

am organizat o gustare feroasă pe gustul
meu...

Sughițul l-am astupat cu un pumn de
pămînt...

La desert cuie cu floare de nu-mă-uita...

O adevărată industrie grea în sinea mea —
o producție netă pe creierul meu de ger —
un procent monstruos în ochiul meu gri-fer.
Sau crezi, iubito, că am vorbit și acum în
flancul sting ?

Hai, vino-mi în brațe să te string !

Să mă-nțelegi, don florin (m-a oprit pe scară)

care și eu
am fost tinăr care numa nevastă-mea zice —
io am două fete

asa-i, don florin, două care io vrusesem băiat

— d'aia am luat-o

să facă și a fost fată, a doua tot fată, ptiu! că

mi-ar fi plăcut

și mie o fufă, un dans, o petrecere cu lăutari

— da și dumneata
cu toate cinci faci baie și ne inundă, hai
lasă —

mi-a spus mie cineva că le-a văzut —
zbenguitele-n cadă
prea multe — care și eu știu mă-nțelegi ce e
aia !

Ce era să scriu în declarație !? Că zicea :

vezi-ți de treabă,
le-am văzut io ! Io de ce nu ?! De ce să nu
le... ?

Că muierea-i a dracu ! Am bani, bani... don
florin, o facem ?

Le dau și o sută dacă mă lasă / să-ți facă
nevasta fată
ce zici / mai încerc o dată ?

A fugit după ea cu toporul pe scară.
Ea, zveltă, fișneată, sprintară,
s-a refugiat la 23.

El s-a luat de piept cu Andrei.
Au sărit trei vecini să-i despartă. Au venit
correspondenți voluntari cu un cuvînt potrivit.

Copilul urla
închis între șifonier și dușumea.

Copila
își subțiasse degete boante cu pila.

Găina din baie ouase
tocmai cînd sărea singele din numitul Tănase

care, și el, avusese conflict
cu vecinul Ciineru, în lift.

Dar acum s-au deslușit, s-au pupat, diseară-i
bairam

cu ocazie la-ncurcătura în care ne găseam.

În autobuz, o gură se plimba pe față, gata
să-și ia zborul.

la masă, o altă gură se întindea lungă, lua
forma mincării...

(fetele crescute la școală curînd au emoții)
Dezvoltată-n ureche, o gură nouă vindea

dedesubturi cu altceva...

Guri strînse cu ușa aspirau părul tău neuzit,
se-nfuriau, goleau pahare, mușceau neveste,

copii, sforăiau.

O gură chiar se strecura furtunos pe țevă cu
cîntece populare.

Ajunsesem de iubirea ta numai cu lele și tra
la la.

Apoi, cînd liniștea arunca dopuri de șampanie
pe tavanul unui timpan

urcam coboram bolboroseam asudam.

Atunci totul era înfloritor și prezentul ni-era
mare

rideau cu lacrimi de noi epocile viitoare
se despărteau de trecut rizînd — ștergeau
arzătoare

gura ta rujată cu tu... cu tub... cu turbare.

Căldura alerga cu o măciucă de chit
după amatorii de cozi și de rate.

În toate gesturile locuiau lagăre prost gresate.

Vapoarele își aduceau aportul de cîmă, de
zile de plictisală

nituite, fasonate, presărate cu ceasuri pisate.

Femeile străzilor alunecau dulciuleioase pe
covorul inutil al zilei

tramvaie după tramvaie se duceau sub
vatmanii nebuni

casele ardeau fîcării lumii săptămîni
neterminate.

— Opriți, să mă nasc ! striga noaptea.
— Oprește, să te tai mai bine ! strigam
cînd ea fugea pe fereastră, prin geam
irreversibilă rază de soare.

Pe aici toate iubirile se ingrașă și fac copii
nici o mașină aici nu tinde spre perfecțiune
nici un sentiment aici nelegat cu sîrmă
nici un gînd aici să funcționeze lin, cu
înțelepciune.

Creierul se simțea în acele zile tot mai străin
într-un singur cap.

Gesturile fugeau de mine să lipăie pe pereți.

Ochiul se rotea — trist satelit de spionaj
peste o bătălie trucată.

Cuvintele dădeau tircoale nebuniei de zi cu
zi.

Ospiciul mă refuza cu politeță : nu e cazul...

Să mă-nțelegi, poem al meu scris cu fiere și
minie !

Care să mă-nțelegi, foaie albă de hîrtie violată
cu

amintiri provinciale cu nepăsarea vicioasă a
prostiei !

Care să mă-nțelegi, gînd leneș de-al meu în
cuptorul de ars

evadări —
ei voiau să știe de ce trăiesc așa de sus
dus

de pe lumea lor rupt de damigeana lor cu
lichide

liniștite ori furioase
și veneau

dădeau tircoale

făceau experiențe de capul lor cu două
emisfere vidate

pe care din strămoși le pictaseră cu nasuri,
guri, ochi, bărbii,

deschideau dantura de viplă a ușilor

conul steril al vizoarelor îl umpleau cu priviri
dorînd și ei ceva din femeia

ce aprindeam sub acoperiș, cu nerușinare, în
singurătate

far-nenufar să lumineze drumul vapoarelor
cu cîmă

ori sosirea americanilor...

Ei voiau să știe

și au știut ce au vrut

și au vrut ce-au avut

și măcar pofta gîndului bot-de-ciine

a ros din fermoară

frumusețea ta imaginară.

„Paștele mă-si — strigau — curva asta de
viață !”

— Să mă-nțelegi, don florin...

— Omul, ce mîndru sună acest cuvînt...

— Ceea ce scrii să fie clar și precis...

— Să trăiești liniștit din ce-i al tău...

— Mai bine bogat și cînstit decît... astaaa...
mai bine hoț și cînstit
ptiu ! mai bine sărac și bogat... mai bine, mai
bine...

Mai bine despre poezie să vorbim, despre
această inutilă amărăciune.

Și să ne spunem adio

pină cădem sub masă cu conștiința datoriei
împlinite.

Dificultatea de a fi liber

PINA de curind la Uniunea Scriitorilor domnea o liniște de cimitir. Holul, scara în spirală și spațiul de așteptare de la etaj erau aproape pustii. Rareori, cite un solicitant perseverent sau disperat se strecura prin semiobscuritatea ce stăruia peste tot, descurajatoare și mortificantă. În sala de consiliu, unde lumina n-a mai fost aprinsă de mulți ani, tăcerea se așeza, materială, ca o pulbere, peste masa lungă și scaune, devenite perfect inutile. Microfoanele (abia cind clădirea va fi „deparazitată“ vom ști unde sînt ascunse) nu mai aveau ce capta în afară de șoaptele întimplătoare ale celor care își inchipuiău că o sală părăsită era, totuși, ceva mai sigură și își comunicau într-un ungher întunecos, prin semne și jumătăți de frază, cine știe ce spaimă sau zvon de ultimă oră. Apoi, brusc, liniștea spectrală din clădirea unde a fost surghiunită Uniunea Scriitorilor, după ce a fost depozdată samavolnic de sediul ei principal, s-a risipit în mii de cioburi, ca un geam spart. Patimile literare au început să fiarbă din nou. Corespondenții străini circula acum prin clădire, mai rău ca în coșmarele „tovarășilor“ care au inițiat sinistra cameră-vorbitor, echipată „legal“ cu sisteme de ascultare. Șoaptele s-au transformat în fragmente de discurs inflamate. Și zic fragmente, fiindcă nimeni nu are deocamdată răbdare să asculte. Toți vor să vorbească, să răscumpere tăcerea de pină acum. Dacă ar exista pietroaie, în hol, pe scară sau la etaj, s-ar putea realiza ușor o atmosferă de Hyde Park. Oratori disponibili se găsesc cu prisosință. Pentru moment, doar ascultătorii lipsesc.

Democrația adevărată nu se va instaura, probabil, decît atunci cînd vor exista și ascultători. Cînd vom înțelege, în sfîrșit, că parcă altceva am visat așteptînd să scriem în libertate, dincolo de orice cenzură, și să decidem în libertate, fără să ne impună nimeni din afară ce trebuie să facem. Dar nu sînt oare prea idealist? Nu mă dovedesc, oare, încă o dată un naiv incorrigibil, care uită mereu că idealii pot deveni lesne ridicoli? M-am bazat multă vreme pe o morală negativă. Știam bine ce nu vroiam, ce nu puteam face, ce nu eram dispus să accept, indiferent de risc. Această morală negativă nu-mi mai e de folos acum. Mi-ar trebui o morală pozitivă, care să mă ajute să știu limpede ce vreau. Și mă încercă uneori teama că, poate, ceea ce vreau ține de un idealism nepractic. Sînt, imi zic, prea stingaci, probabil, pentru a mă învîrți cu dezinvoltură pe nisipurile mișcătoare ale vieții literare. N-am, se pare, aplombul necesar ca să stau pe scenă, în lumina reflectoarelor, altfel decît lipsit de grație, iar culisele, cu atît mai mult, nu mă atrag. Poate că locul meu ar fi într-un mic deșert personal unde să visez în voie, fără să-i deranjez pe cei care se pricep să se descurce în orice situație, care tac atunci cînd e periculos să vorbești și vorbesc atunci cînd e periculos să taci. Dar n-am, vai, vocație de schivnic. În plus, cred prostesște în sinceritate și în șansa de a întemeia ceva, cit de mărunț, pe utopia camaraderiei și loialității. Tocmai de aceea imi îngădui să recunosc că e teribil de greu să fii liber.

În lunga noapte a minciunii, pe care am traversat-o, am fost sigur că, odată ce vom putea rosti întreg adevărul, totul va fi simplu. Imi imaginam că păcatele noastre țineau exclusiv de sistem. Acum mi-am adus aminte că „genus irritabile vatum“ își poate face rău și singur. Uneori, mă întreb: ce se întîmplă cu mine? Am așteptat prea mult libertatea și nu mai sînt în stare s-o gust? La mijloc e, poate, și oboseala nopților nedormite, sfîrțicate de rafalele teroriștilor, ieșiri ca șobolanii din bucărele săpate în secret sub caldarîmul Bucureștiului. Dar nu e numai atît. Mă urmărește un gînd. Ce ar putea fi mai cinic acum decît dictonul „morții cu morții, viii cu viii“? Trebuie să ne merităm martirii. Și cum li merităm dacă ideile strigate pe străzi, ideile pentru care atîția compatrioți au murit, sînt confiscate uneori în scopuri personale? Am aflat, cu o dureroasă perplexitate, de adevărate, și inexplicabile pentru mine, încercări de linșaj profesional. Și iarăși nu pot evita întrebările. Oare prima pasiune pe care a stimulat-o libertatea este setea de putere? Pentru asta a fost doborîtă dictatura? Pentru a împărți o intoleranță mai mare în intoleranțe mai mici? Ce am dorit? Doar o democratizare a tiraniei? O participare mai largă, pe bază de părți sociale, la autoritarism? Vom fi oare blestemați să practicăm la scară redusă, și cu mijloace culate, un soi de monolog, suportat pînă acum de noi toți și impus cu mijloace primitive, un monolog care nu se deschide decît aparent spre dialog?

INTR-O convorbire care trebuia să apară în revista „Steaua“, cu opt luni în urmă, și n-a mai apărut, pentru că devenisem scriitor interzis, am fost somat să spun de ce-am scris că nu sînt făcut pentru ură.

Am încercat să mă explic: „Prin structura mea, n-am înclinație spre ură. Am întîlnit oameni care m-au îngrozit prin capacitatea lor de a urî. Care ajung la ură din te miri ce. Și căroră ura le dă, s-ar zice, un suport, un sens. Uneori, e de ajuns să te uiți în ochii lor ca să-ți strici ziua. Mă și întreb cum poate să trăiască un om cu toate celulele imbibate de ură, cum sînt țesuturile celor suferinzi de hidropizie imbibate de apă. Nu vreau să par mai bun decît sînt. Nici mai naiv. M-am lovit de multe în viață și am înțeles că paradisul e o poveste utilă doar pentru nostalgie. Detest abjecția, în toate formele ei, detest ticăloșia, detest tot ce înjosește viața asta, prea scurtă pentru a fi și batjocorită, dar se poate numi așa ceva ură? Nu-mi dau seama. Oricum, dacă răspunsul e „da“, nu mă simt vinovat. Continui să cred că n-am fost făcut pentru ură“. Mă tem că nu m-am schimbat și că nu prea înțeleg nici acum strigătele vindicative. În amestecul de pasiuni, ambiții, răfuiești, interese și citeodată ură, care a luat locul liniștii de cimitir, cîștigă teren, am impresia, înaintea solidarității visate, clasicul principiu „à la guerre comme à la guerre“. Și e greu să te strecoři printre capcane în aceste condiții. Am o senzație de pericol, ca la Micene, cînd cutreieram ruinele palatului atrizilor cu o nula în mină ca să mă apăr de mușcăturile șerpilor. Citeodată, sînt descumpanit. Așa să arate oare chipul libertății, cu grimase de ură și cu porniri vindicative? Trebuie oare ca bunul plac dictatorial să fie înlocuit cu bunul plac „revoluționar“? Pe ici, pe colo, apar semne care arată că în libertatea rău înțeleasă, abuziv înțeleasă, se naște foarte ușor teroarea. Or, nu cred că am plîns de bucurie în ziua cînd cea mai scandalosă și mai nerusănată dictatură din Europa modernă s-a prăbușit, sub presiunea formidabilă a unui popor dezarmat, pentru a continua, indiferent sub ce formă, o parte din ceea ce a fost. Ar fi trist să înceapă o vinătoare de vrăjitoare în numele libertății, ca răspuns la vinătoarea de vrăjitoare purtată atîția ani în numele dictaturii. Nu sînt, probabil, un bun creștin din moment ce am suspectat totdeauna de o prea vinovată generalizare in demnul de a iubi pe aproapele meu ca pe mine insumi, dar cred că ura e un sentiment primitiv între oameni normali. Mi s-a făcut mult rău, am fost calomniat în fel și chip, am devenit ținta unor maniaci ai urii, pentru simplul motiv că m-am bătut și eu, ca orice om plin de iluzii, cu niște mori de vînt, dar declar public că mi-ar fi silă de mine în clipa în care m-aș surprinde animat de dorința de a plăti polițe. Am scris în ultimul an o carte despre „cele zece porunci ale înțelepciunii“ pentru a ajunge la concluzia că nu sînt deloc înțelept, că nici măcar nu-l admir pe înțelepții, ci pe „nebuni“, pe cei care iubesc și ard fără măsură, fără tact, imprudenți, nerezonabili, și n-am pretenția că vād mai limpede decît alții

ATÎTORA...

ATITORA dintre cei pe care i-am cunoscut, cu unii fiind chiar prieten, iar astăzi nu mai sînt printre noi, le-am fost și le-am rămas recunoșcător pentru dragostea pe care i-au purtat-o lui Eminescu, mărturisind-o de cite ori aveau prilejul, adeseori în vuietul vremii.

Lui Mihail Sadoveanu, pentru că îi rostea versurile cu un glas în care se simțea și căldura soarelui și răcoarea pădurii.

Sculptorului Anghel, pentru că l-a întruchipat în bronz, dîndu-i cea mai pură înfățișare pe care o poate lua o ființă omenească.

Lui Al. Philippide, ale cărui versuri îi dădeau dreptul să fie orgolios, și poate chiar era, dar despre Eminescu vorbea ca un fiu, sfios și smerit, cum se cade unui fiu.

Lui Constantin Noica, pe care multa lui învățătură filosofică nu l-a oprit să se uimească de existența Caietelor și să devină cel mai fervent propagator al tipăririi lor.

Și pe urmă, din generațiile mai tinere, atîtora pe care nu-i cunosc, dar pe care sfioși și smeriți, îi vād punînd flori la stațua din fața Ateneului.

Geo Bogza

INGINERUL GHEORGHE URȘU, căruia intimii îi spuneau Babu, și care era și un gîngăș poet, a fost asasinat bestial de organele de represiune, în anii teroarei. Imi fac o datorie de conștiință să-i pomenesc numele azi, pînă ce unul dintre cei ce l-au cunoscut mai de aproape îl va evoca așa cum se cuvine.

ce avem de făcut acum, ca să nu ruinăm șansele pe care le presupune o artă liberă, după ce am fost obligați să suportăm un obscurantism ideologic primar și cea mai sălbăteacă prigoană inchiizitorială împotriva culturii. De altfel, cine se poate erija în judecător absolut? Cine poate susține, fără să se facă de ris ori să dea dovadă de o necuvîncioasă prezumție, că are dreptul să fie un Solomon? Și cine s-ar incumeta să tragă o linie precisă între inocență și vinovăție, fără să-și pună problema dacă nu cumva această linie ideală trebuie să treacă și prin sine? Nu pretind decît că spun ce gîndesc.

CA mărturisirea mea să nu pară diversivitatea unui idealist sentimental, care nu înțelege că răul trebuie numit pentru a nu compromite binele, voi preciza că-mi dau seama de pericolul unei deculpabilizări generale. Reconcilierea națională și purificarea aerului în cultură nu pot avea ca punct de plecare spălarea creierelor de ceea ce ne amintește cosmarul din care am ieșit. Aceasta n-ar face decît să ascundă păcatele și defectele noastre care au făcut posibilă tirania, să escamoteze adevărul că dezmățul agresivității dictaturii n-a reprezentat decît partea cea mai vizibilă din tragedia noastră. Un lung proces al celor doi monștri ar fi fost salutar, ne-ar fi ajutat să vedem pînă în adîncurile infernului totalitar. În lipsa lui trebuie, cu atît mai mult, să privim adevărul în față. În planul deschiderii politice, revoluția a învins. În plan spiritual și moral, ea abia trebuie să înceapă. Oportunismul unui revoluționar de ultimă oră, care nu s-au sfiit să sară din trenul unde se instalaseră confortabil sau resemnați, pentru a se sui într-unul pornit în direcție inversă nu e, la urma urmel, decît o dovadă a confuziei morale, dacă nu a deprăvirii morale. „sistemizate“ de dictatură și continuarea firească a demagogiei practicate de ea. Chiar zelul suspect depus de unii, de a-și reorienta limbajul în

sensul istoriei, folosînd aproape aceleași cuvinte cu care era omagiată minciuna pentru a omagia adevărul, arată cît de imperioasă e necesitatea unei purificări reale, de profunzime. Simulacrele n-ar face decît să degradeze ideile pentru care s-a murit, să le parodieze, să le compromită. Iată de ce a ne inchipui că, odată cu sfîrșirea opresiunii, a fost restabilită libertatea, ar fi o iluzie periculoasă. Abia după ce ne vom cuceri și libertatea interioară, curățîndu-ne de orice minciună, de orice mizerie inculcată de dictatură în noi, vom putea afirma că sîntem cu adevărat liberi. Avem nevoie, cred eu, de o lungă convalescență ca să ne cicatrizăm rănile și să ne spunem adevărul despre noi înșine, o convalescență purificatoare, fără de care am rămîne bolnavi sufletește, iar libertatea ar fi o vorbă goală. Va fi necesar un lung proces, pe care să ni-l întîntăm singuri, ca să ne mintuim de imoralitatea unui cosmar în care mulți, prea mulți dintre noi, au fost și victime și complici, fie și numai prin pasivitate, prin resemnare, prin frică. Va trebui să consimțim că rădăcinile răului au fost înfipte pînă și în suzele noastre. Dar avem nevoie de un proces de purificare, nu de izbucniri violente ale unui spirit justițiar de uz personal, care, în loc să vindece rănile vechi, n-ar face decît să deschidă noi rani. Avem nevoie de dreptate, nu de răfuiești. A domni destul arbitrarul. Ar fi absurd, și chiar indecent, ca el să fie reintrodus, sub altă formă, în numele revoluției.

Chiar în acest număr al „României Literare“, tinerii de la Timișoara declară că nu-i mai recunosc ca exponenți pe cei care nu-i mai reprezintă moral. Ei propun și citeva criterii pentru a lămuri ce înțeleg prin persoană compromisă, care nu mai are autoritatea, cel puțin o perioadă, să ocupe funcții reprezentative. Pornind de aici, s-ar putea începe o dezbateră care să clarifice cu calm, dincolo de răfuiești și vendete, complicitățile, vinovățiile și răspunderile pentru tot ce a înjosit cultura în acești ani. Căci pentru a nu greși, pentru a nu lua decizii pripite, pentru a nu pune în locul teroarei totalitare teroarea demagogiei „revoluționare“, e nevoie, cred eu, să ne lămurim împreună după ce criterii vom judeca și ne vom judeca. Și pe urmă trebuie să distingem, cred, nuanțe, chiar înlăuntrul răului. Au existat complici, lipsiți de scrupule, ai dictaturii, care n-au avut nici o rușine, care s-au datat la cele mai murdare atacuri și delațiuni, asumîndu-și rolul de agentură a securității în viața culturală. Pe aceștia, să-i ierte Dumnezeu, dacă poate. Eu nu vreau decît să uit că există, deși imi dau seama că mă contrazic și că o astfel de iglenă sufletească e nu numai ușor lașă, ci și plină de pericole, deoarece oricînd astfel de specimene, specializate în ură, în abjecție, pot deveni iarăși active. Îi las pe alții, mai intransigenți decît mine sau mai lucizi, să facă dreptate. Eu unul rămîn la ideea, mai modestă, că trebuie nimicite moravuri, nu persoane, pentru a instaura în cultura noastră un climat cinstit, propice creației.

Pentru a fi pe deplin sincer, mă tem să nu înlocuim ordinea de cimitir a monologului despot cu o gesticulație „revoluționară“ zgomotoasă și agresivă, bazată nu pe idealuri culturale, ci pe calcule carieriste și pe pofta de a plăti polițe. Vom avea oare forța să ne recunoaștem slăbiciunile? Vom ști să ne stăpînim impulsurile vindicative, pentru a nu macula libertatea prin acte de terorism cultural? Vom fi în stare să ne convingem că adevărata reconciliere, cu alții și cu noi înșine, poate veni numai după ce vom fi înțeles ce s-a întîmplat cu societatea românească în marasmul pe care l-am îndurat (dar, îndurîndu-l, am și contribuit la el), după ce ne vom fi aplecat, renunțînd la scuze, asupra răului din noi și dinafara noastră? Obosit, descumpanit uneori de graba cu care purificarea morală, de care avem atîta nevoie, e măturată uneori de pe scena de presiune culiselor, încă mai găsesc puterea să sper.

Octavian Paler

Menuet

Fiecare își are ritualul de seară
udatul florilor lectura ziarului strănutatul
și așa mai departe

eu seara imi scot ochelarii și șterg
lentilele încărcate de microbi și imagini de doliu
Reșița, 1987

Menuet

Unelte de precizie ale multora
sunt disprețul satirul semnătura sau foarfeca

unealta mea de precizie este zimbetul
citeodată acul cuvîntului
Reșița, 1987

Menuet

Pentru unii viața are gust de mac sau de whisky
pentru alții viața lucește ca lama spadei

pentru mine viața are aspect de rac sfîrșind pe jorăteac
Reșița, 1987

Menuet

Atîția dăctori în drept atîția profesori de gălăgie
atîția pantaloni călcați impecabil

cartea mea de vizită e-o petală de trandafir
Reșița, 1987
Petre Stoica

Moralitate și oportunism

SCHIMBAREA la față, uluitoare și uluitor de rapid petrecută, a României ne dă un simțămînt de irealitate. Emoția libertății instaurate total, fără etape de tranziție, după o lungă, de peste patru decenii, vreme de opresiune, unică prin efectele ei frustrante și mutilante în biografia poporului nostru, șovăie încă, la limita de basm a incredibilului. E oare cu putință? E adevărat? Simțim poruncitor nevoia unui control primar. Aerul și casele, sunetele și norii, copacii și razele soarelui sînt aceleași, sînt la locul lor, în rosturile acestei lumi ce ne-a fost dată, chezași ai consistenței, al continuității ei. Sînt reale. După cum reală e și morala, aceea lege înaltă a sufletelor noastre, atît de înrădăcinată în ele, atît de vitală, încît un gînditor nu pregeta a o socoti „o realitate înaintea oricărei gîndiri raționale”. Putem fi sau nu de acord cu paradoxala remarcă, însă trebuie să fim de acord cu faptul că o existență umană autentică e de neconcepție în afara imperativului etic. Dictaturile sînt dezumanizante, în primul rînd, prin încălcarea moralei. Impotrivirea la dictatură se săvîrșește în virtutea moralei. Răsturnarea dictaturii se face, de asemenea, în numele moralei, cu mai multe sau mai puține sacrificii.

Spre onoarea lor, majoritatea scriitorilor români au refuzat compromisul cu regimul recent răsturnat. Formele lor de protest au fost multiple. De la tăcerea semnificativă în fața prilejurilor triumfalistice (și să ne amintim că acestea s-au extins aberant, într-un carnaval tragicomic al minciunii dirijate ce acoperea, practic, toate zilele anului și toate ceasurile fiecărei zile) pînă la însinuirea „printr-rînduri”, la exprimarea adevărurilor amare într-o manieră ocolită, ce tatona cu griji limitele îngăduite de cenzură, mai cu seamă neatențiile ei, și, în nu chiar puține cazuri, pînă la atitudinea răspicată, la respingerea explicită a imposturilor, ducînd nu o dată la pedepse administrative, reprezentanții adevărați ai scrisului nostru au trecut prin formele unei lupte îndelungate, istovitoare, nelipsite de episoade eroice, orientați de un crez de artă și de morală deopotrivă. Li se cade toată cinstirea! Dar s-au găsit în mijlocul nostru și destule condeie nedemne, gata a se închiria propagandei celei mai oneroase. Frați buni ai colaboraționiștilor francezi, ai tuturor mercenarilor cuvîntului scris de care epoca noastră frămîntată n-a dus, din păcate, lipsă. Scribi ai minciunii asumate, ei și-au făcut socoteala primitivă a avantajului de moment, a sustragerii din perspectiva unei drepte judecăți, au socotit că pot a nu-și plăti datoriile cuvenite moralei, așa cum indivizii venali evită a achita sumele cuvenite fîscului. Cu deosebire că, dacă în ultimul caz avem de a face în genere cu averi apreciabile, în primul caz ni se oferă o precaritate spirituală și creatoare, o structură care, prezentînd o defecțiune congenitală, s-a degradat progresiv, prin acumularea compromisiurilor, nu o dată pînă la pragul falimentului evident. Și aci, în acest infern al adulării poruncite, al interesului lamentabil de cîrdășie, al calomniei și intrigii se impun

unele diferențieri. Mai întîi de dotare. Sigur că nimeni nu se va opri niciodată la oficialul potopitor de versuri pompiériste al lui Ion Potopin și nici la articolele ditirambice scrise în neștire de către Valeriu C. Neștian (nume predestinat!). Dar au fost și scriitori promițători, scriitori cu un talent indenegabil, cite un prozator cu o fină sensibilitate specializată pentru putregaiul fanariot pe care l-a sporit, obiectiv, prin propriul scris și prin propria atitudine, cite un poet al candorilor mieilor primi, care s-a infundat pînă la gît în mlaștinile fetide ale conjuncturalismului. Cei din a doua categorie ilustrează cu adevărat drama descompunerii personalității creatoare prin pierderea busolei etice. Harul lor s-a contaminat iremediabil de morbul imoralității, perversindu-se și destrămîndu-se pe o traiectorie a decăderii celei mai penibile. Unii autori înhamați la carul puterii totalitare și-au dat seama de eroarea lor și au revenit la normalitate, chiar sub dictatură. Alții au continuat a o sluji pînă la capăt, cu o înconștiență și cu o turpitudine greu de înțeles, în ciuda tuturor semnalelor dezastrelor ce se profila implacabil la orizont.

Vinovăția plutește, e drept, în grade diverse, peste toată această zonă a scrisului infestat de o politică antiumanistă și antinațională. O vinovăție ce-și conține, pînă la un punct, propria pedeapsă, prin evidențierea ei, în lumina contextului istoric schimbat, în lumina necrutătoare a demnității redobîndite. Deși sîntem departe de gîndul unei vindicte, ce n-ar face decît să perpetueze o stare tulbură, irațională, nu putem uita ce s-a petrecut, nu putem trece cu buretele peste o epocă dramatică, pe care istoria trebuie s-o înregistreze cu exactitate, cu luminile și cu umbrele ei obsedante, apăsătoare, desprinzînd învățămintele cuvenite. Starea de euforie pe care, în chip explicabil, o încercăm nu trebuie să se asocieze cu una de amnezie. Prin prisma ethosului recitigat azi de întreaga noastră societate trebuie să analizăm cu luciditate și integră răspundere ethosul tristei epoci ce s-a sfîrșit. A ierta, atîta cît se poate creștinește și omenește ierta, nu înseamnă a uita. A uita înseamnă a ne lipsi de o experiență de care avem nevoie, fie și ca de un model negativ. A uita în clipa de față fărădelegile scriptice (și nu numai!) ale unor scriitori și publiciști înseamnă a-i amalgama pe cei răi și pe cei buni, înseamnă a-i jigni pe cei mai demni și mai temerari dintre noi, pe cei ce au suferit mai mult. Înseamnă a umbrî memoria scriitorilor de valoare și frumoasă ținută profesională și umană ce au plecat dintre noi înainte de a vedea ziua eliberării. Ca într-o veritabilă Geneză, apele trebuie și de astă dată despărțite de uscat. Există o justiție primordială, o dreptate funciară a ființei noastre care trebuie restaurată în imaginea ce-o avem asupra semenilor. Viața literară nu poate eluda această dreptate a materiei morale ce se împlinește în analogie cu decantarea divină a elementelor.

Ne bucură nespun, ne umple de entuziasm faptul că presa noastră e inundată în ultimele zile de texte ale sincerității, ale dreptei credințe, ale drumului firesc regăsit. Tot ce a stat sub obroc multă

vreme, ne gîndim în speță la substanța de conștiință și de afect, la virtualitatea sufletească a actului literar, iese la lumină, se actualizează în forme năvalnice, impresionante, care poartă, de bună seamă, pecetea istorică a unei mirabile și, nădăjduim din toată inima, ireversibile schimbări. E un act colectiv, dar, concomitent, și cu valențe individuale ireductibile, al unei redescoperiri de conștiință. Neîndoișos, el implică aspectul etic, sub înfățișări specifice. Orientînd cele mai semnificative producții și demersuri ale noastre în anii opresiunii, morala nu poate fi acum abandonată, într-un nediferențiat flux sentimental. Nu se poate crea un vid etic. Nu ne e, totuși, indiferent cine semnează declarațiile de adevărate la democrație, cine condamnă tirania defunctă. Nu sînt decît salutare tranzițiile unor reprezentanți ai vechii gărzi propagandistice pe pozițiile noastre. Ele conțin recunoașterea unui eșec al imoralității și reprezintă astfel un material didactic excelent pentru o lecție de morală. Dar dacă termenul de oportunism mai are vreun sens, sîntem obligați a medita asupra lui, în planul actualității. Am văzut, în paginile preselor și pe micul ecran, pe cîțiva heralzi improvizăți ai noului, care, pentru cei nepreveniți, puteau părea niște cugete imaculate, niște figuri reprezentative pentru obstea scriitorilor, a intelectualității. Am reflectat cu tristețe la mijloacele prin care inocența poate fi trucidată, prin care bunele intenții pot fi interceptate din zbor și amplificate printr-un megafon al nemuritoare ambiții de afirmare personală cu orice preț. Să-i credem sau să nu-i credem pe acești cetățeni radioși și categorici, vorbind ca niște comandanți de oști care au biruit? Parcă nu i-am văzut nici în fruntea, nici în componența acestor oști. Un autor de versuri care ieri (nu alaltăieri) dedica ode înflăcărâte fostului conducător al României a reușit deja să publice o poezie la fel de înflăcărâtă pe tema căderii tiraniei! Acesta e un nume puțin cunoscut, însă am toate motivele a crede că și cite un feudal de presă, bine chivernisit, cu îndelungate state de serviciu în favoarea tuturor dictatorilor ultimelor patru decenii pe care i-a celebrat în stihuri, în articole și în cîntece, autor nu doar de texte ale rușinii, ci și de abuzuri care au marcat uneori timp de mulți ani viața unor confrăți vinovați doar de independență a opiniei, va face stînga împrejur și va lansa îndemnuri patetice de comportare cetățenească și democratică. Îmi amintesc că personaje de tipul acesta au încercat și în perioada de relativă liberalizare de după 1965 diversului asemănătoare. Bineînțeles că tezele din filele i-au trezit la... realitate. Înzăuați în limba de lemn a oficialității, avînd exercițiul amplu al minciunii, al versatilității culpabil-adaptabile la împrejurări, e foarte probabil că, în loc de a-și da demisia, așa cum le-ar cere o minimă decență, vor încerca să-și cîștige noi poziții avantajoase prin vechile tertipuri. Vom trăi și vom vedea...

Demagogia e protejată și capîtlează mai greu decît un dictator. Invocat pe bună dreptate de către Mircea Iorgulescu drept un vates al corupției din timpul dictaturii, Caragiale rămîne de o actua-

litate neepulzată. Nu avem nici un temel serios a socoti că nu se află între noi, în fașă (e un fel de-a zice!) noi Catavenci ce se pregătesc a ieși în arenă cu mijloacele clasicizate ale arhetipului. Între multe tare pe care ni le-a lăsat întunecata eră a represiunii este și un climat nesănătos, al duplicității, al vorbelor fără acoperire, al arivismului, al unei mobilități a filinței ce la prima vedere poate da o impresie comică, dar care este, în fond, oribilă. Datele caragialești au fost potențate. Au crescut la pătrat, dacă nu la cub. Mentalitatea respectivă nu poate fi înlăturată cu ușurință cu care înlătură o lozinică sau un steag. Ea reprezintă un tatuaș al multor minți modelate după criteriile unei morale suspendate. Retorica pustie, emfaza găunoasă, frazeologia cameleonică nu pot dispărea cît ai bate din palme nici în cadrul literar-artistic, nici în cel al vieții publice în genere. Din punctul meu actual de observație constat, fără o prea mare surprindere, cum încearcă a se strecura spre formele de autoritate în curs de organizare, caracterizate încă de o inevitabilă incertitudine, și o seamă de exponenți ai vechii birocrății, ai vechilor moravuri, privilegiați ce vor să rămîină privilegiați. N-am putea retrage dreptul unui om de a-și schimba convingerile și comportarea, de a-și recunoaște greșelile, fie și grave. Dar acesta nu e un proces simplu, care se consumă peste noapte. Nu e un fapt oarecare, scutit de dureri, de sacrificii, o mișcare mecanică banală precum întoarcerea pe dos a unei haine. Sancțiunea populară e fără echi-voc: după război mulți viteji se arată. Nu contestăm că fiecare atitudine a unui om poate avea, în principiu, o semnificație etică importantă, însă judecata cea mai temeinică asupra unui om se obține nu prin aprecierea exclusivă a unei ipostaze izolate, ci prin cuprinderea întregii sale acțiuni, a întregii sale conduite. Oricît ar părea de bizar, adevărul cel mai limpede poate căpăta o notă cinică, dacă e rostit de persoane care nu posedă morala lui, care n-au îndreptățirea de a-l rosti fără o convingătoare disculpare, fără probele concrete, ispășitoare, ale acestei disculpări. Indivizi cu palmele încă fierbinți de anume aplauze se pun cot la cot cu cetățenii onești și deseori chiar în fruntea lor. Nu se dau în lături de a lansa chemări, a povăui, a pune țara la cale și nici de a-și lua aere de victimă. O elementară logică ne face circumspecți. Unii dintre ei (dar numai unii, căci alții se cred absolviți și de această îndatorire formală) pronunță un fel de scuze. Mi s-a întipărit în memorie, cred că pentru mult timp, un gest de pămînt foarte coroziv, arghezian, pe care l-am văzut la televizor: actorul Victor Rebengiuc li sfătuia pe asemenea inși care se „scuza” expeditiv, pentru a trece fără complicații „mai departe”, să-și steargă mai întîi gura cu o... hîrtie de toaletă. A și lăsat în studio obiectul în cauză.

Gheorghe Grigurcu

Amintiri din nopțile în care nu dorm

DULEA

Pe trupul fragil și încă atît de tînăr al culturii române și-au lăsat amprentele multe mîini murdare. De-ar fi să amintim doar cite infamii s-au spus despre Tudor Arghezi de către A. Toma și fiul său, redactor șef al „Scînteii”, venit în 1944 ca mare partizan, cînd el, de fapt, se ascunsese la o stîină ca cioban. Și ce facem cu M. Beniuc, care, după ultimul volum scris de Imre Portik, fostul coleg de cameră al poetului Nicolae Labiș, volum pe care îl țin la dispoziția oricui, a organizat și a înfăptuit asasinarea uneia dintre cele mai mari valori ale poeziei noastre din ultima jumătate de secol. Să vă mai amintesc de Chișinevschi, care îl numea pe Dan Deșliu, „naș Eminescu” — să mă lerte bunul meu prieten Deșliu, dar sîntem la ora sincerității! Să ne amintim de Leonte Răutu care, la o sedință de demascare, i-a sugerat lui Eugen Jebeleanu să se sinucidă, iar compozitorului Andricu i-a pus în față banda înregistrată de Securitate în care el îi vorbea colegului său Vancea despre muzica americană. Mai vreți exemple? Am destule.

Dar să revenim la Dulea, personaj de literatură grotescă. Nu-i știu numele mic, căci și cel mare e la fel de mic. Marele lui merit e că a intrat în folclor. Oamenii vorbeau pe culoare: „mai dulează?!”. Dulea a fost trimis la Casa Scînteii, adică în defunctul Consiliu al Culturii cu o sarcină specială: sarcina de killer. Sarcina de a lichida cultura română. Cine l-a trimis? Ei, bravo! Sînteți niște naivi! Chiar academiciana analfabetă, fosta spălătoreasă de eprubete, care venea la servicii ca să doarmă (ce ghinion pe ea: nu putea să închidă ochii decît la servici!). Această Vidră diabolică (apropos: Teatrul național a vrut să pună în scenă

„Răzvan și Vidra” de Hasdeu. „Pușche-o pe limbă, li s-a spus, vreți să rămîinem cu toții pe drumuri?!”) Deci, ca să nu mai umblăm cu metafore, Dulea a venit la Consiliul Culturii, ca trimis special al odioasei și grețoașei Elena în calitate de șef de comando. Dacă i s-ar fi dat misiunea de a arunca Casa Scînteii în aer ar fi fost mai puțin grav. Misiunea lui era, însă, mult mai adîncă: să lichideze pînă la temelii tot ce e gînd românesc și tot ce e artă. Dacă ar fi avut un pistol pe birou (am văzut așa ceva — l-am văzut pe Al. Jar scotînd pistolul pe masă la o sedință a Școlii de literatură, fostii mei colegi sînt martori) l-aș fi înțeles, era profesionist. Dar el lucra cu o armă mult mai primejdioasă: cuvîntul. Cuvîntul cu două, cu trei și patru înțelesuri, cuvîntul îngălat de insinuări cu sarcini speciale venite de sus, iar apoi, zimbetul tăios ca un brici la leșirea pe usă: „conțez pe dumneavoastră, sînteți omul nostru”. El răspundea, atenție, de uniunile de creație, de publicațiile literare și artistice, de edituri și, vai, de cinematografie. (De teatre și muzee răspundea Tamara Dobrin, o ființă care, fiind în permanență semi-beată, reușea să fie, uneori, și simpatică. De pildă, pe mine m-a anunțat că mi-a oprit piesa „Boul și viteții”, înregistrată la Televiziune, dintr-un motiv pur estetic: faptul că personajele feminine erau mai negative decît cele masculine. În fața argumentului stupefiant, o colegă dramaturgă a leșinat pe loc la modul cel mai propriu și a trebuit să fie transportată la spital. Directorul general al teatrelor, Gigi Trif — verificați-l buletinul și veți vedea că așa îl cheamă, Gigi, mi-a strigat: bandiții, la care eu i-am răspuns că pe scaunul lui de director general al teatrelor au stat nume ilustre ca Liviu

Rebreanu, Victor Eftimiu, Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu și alte nume ale culturii române, în timp ce el nu este decît un securist cu grad inferior.)

Cu alte cuvinte, Dulea (sper că politologi și psihologi noștri vor descifra între timp această personalitate fabuloasă și malefică, introducînd-o în literatura de specialitate) avea sarcini multiple; cine-ma-ul devenise însă hobby-ul lui. Îi plăcea atît de mult, încît în nopțile lui de insomnii demente, rescria scenariile primite spre aprobare. Că le oprea, că le cenzura, că cerea variante la nesfîrșit („Miracolul” a avut șapte) treacă-meargă. Dar killerul își descoperise patima pixelului. Rescria dialoguri și scene întregi. Așa se face că, la prima vizionare a filmului „De ce are vulpea coadă”, l-a apucat de gît pe regizor și i-a strigat, cu ochii injectați de sînge: „nenorocitul, mi-ai ratat scenariul!”. Întîmplător, scenariul era semnat de mine. Nu pot să nu-mi amintesc, iertați-mă, că tot el este cel care m-a chemat, în primele zile după instalarea sa la Casa Scînteii, și mi-a spus: „Tovarășe, dumneata ai scris un roman, care se cheamă „Balanta”. De ce nu ai cerut un om care să te îndrume ideologic? Romanul dumitale e profund greșit din punct de vedere politic. Se scrie acolo că colectivizarea a distrus agricultura românească și a lichidat clasa țărănească. Am vrut să-l scot de pe piață și să-l ard”. — Și de ce nu l-ai arșt-am întrebare eu. — Pentru că bandiții de la Difuzarea Cărții l-au vîndut pe sub mîină. Vor fi pedepsiți. În plus, vreau să te anunț că tovarășul Barbu Petrescu (fostul primar al Capitalei, nepotul al monstruoasei Lenuta, director, pe atunci, al Centrului de Studii economice) a pregătit, împreună cu colectivul său, o pagină întreagă pentru „Scînteia” în care vei fi demascat precum Paler”. Asta nu l-a împiedicat pe Dulea să aprobe tipărirea clandestină a circa zece mii de exemplare (administratia „Cărții Românești” vă poate dovedi) pentru uz intern. Intern, adică pentru Ministerul de Interne.

Dulea are pe conștiință (poate e un cuvînt prea mare) dezastrul cinematografiei românești. Ani și ani de zile, spec-

tatorii români n-au putut vedea pe micile și marile ecrane decît monstruoziități despre muncitori și colectivști care nu aveau viață personală, ci doar viață de producție. Istoria țării a fost falsificată pînă la pragul de jos al kitsch-ului. Ați văzut „Mircea”? Nu vă faceți iluzii. Nu e Mircea cel Mare (sau cel Bătrîn, ca să nu-l supăr pe Fănuș Neagu). E nea Nicu! Marele vovod vorbește cu texte din documentele Congresului al paisprezecelea al Parădului (Filmul a avut trei vizionări din partea dictatorilor, care au cerut modificări ideologice ferme, realizatorii neavînd nici o vină.)

Dulea deține recordul paradoxurilor (băieții de Guinness-ul britanic au ratat faza) declarînd la o vizionare internă următoarele: „acest film nu-mi place din cauză că-mi place”. Dar să vă mai spun încă una din minunățiile lui Dulea. S-a întîmplat ca, într-o sedință ad-hoc. Fănuș Neagu și alți scriitori, scoși din sarite, să strige: „opriți pe acest legionar notoriu, pe acest distrugător al cinematografiei!”. Mă veți înureba cum a reacționat, el, Dulea, la aceste acuzații? A zîmbit suav (o, suavitate a asasinilor, am văzut-o și pe o poză a lui Rimaru!). Băbuța Suzi, care era de față, s-a urcat imediat în mașină și a plecat spre C.C. A primit-o răposatul Petre Enache, secretar cu propagandă, care i-a spus: „ați întîrziat cu un minut: Dulea a intrat deja la tovarășă”. Nu este, deci, nici o îndoială că Vidra monstruoasă l-a trimis pe killerul Dulea în misiune specială de a lichida întreaga cultură română.

Ca urmare, domnule procuror care veți fi acuzator în procesul ignobile clii ceasuste, să nu-l uitați pe Dulea! Acuzați-l de crimă împotriva culturii române. Dacă n-o veți face, eu și alți colegi de-ai mei ne vom adresa Tribunalului internațional de la Haga. Cineva trebuie să plătească umilinta noastră fără de seamă trăită timp de un sfert de secol. Dacă nici Tribunalul de la Haga nu-l va condamna, vă anunț, domnule procuror, că voi declara greva cernelii. Voi scrie cu stiloul gol, ca și cum un violonist ar cînta la o vioară fără strune. Luați aminte!

Ion Băieșu

8 România literară

O reconsiderare necesară

ESTE cit se poate de laudabil efortul lui Alex. Ștefănescu de a ne obliga să reconsiderăm proza lui V. Em. Galan, scriitor notoriu în anii 50 (mai ales prin romanul **Bărăgan**) și aproape uitat astăzi, în pofida faptului că a continuat să scrie și să publice. După portretul pe care i l-a schițat în **Prim plan**, criticul revine cu o antologie din proza scurtă, nu numai prefăcând-o, dar alcătuiind-o conform gustului său (**A cincea roată la căruță**, „Cartea Românească”). Prefața nu repetă pur și simplu textul din **Prim plan**: îl completează (și uneori îl modifică în nuanțe), adăugind și un interviu (din 1989) cu scriitorul, surprinzător în toate privințele. N-am nimic a reproșa prefetei (deși nu împărtășesc cîteva din aprecierile lui Alex. Ștefănescu), meticolos informată, încercînd a situa opera în timp și „recuperînd-o” cu măsură și spirit critic. V. Em. Galan a scris mult și de toate (reportaj, publicistică, proză scurtă, roman, teatru). Un studiu competent, exceptîndu-l pe al lui Alex. Ștefănescu, lipsește. De la **Prozatori contemporani** de Ion Vitner, din 1961, cel din urmă în dată, chiar și mențiunile critice referitoare la autorul **Bărăganului** sînt rare. Așa încît operația de reconsiderare trebuia făcută și se cuvine să luăm act de ea.

Am înțeles rațiunile pentru care Alex. Ștefănescu s-a îndreptat spre nuvelele prozatorului. Dintre romanele vechi, nici **Bărăgan**, evident cel mai bun, nu avea șanse de reeditare iar **Cărțile Horoditel** din 1965 este inegal ca și **Bărăgan** și, cum se zice, „datat”. N-am citit **Accidentul era inevitabil**, **A treia Romă**, **Hramul Sfintului Nu și Șahul dublu de la Armor**, menite (primele trei, dacă nu greșesc) să facă parte din ciclul inaugurat în 1965, dar promit să nu amîn mult lectura, fiindcă **Zodia înstrăinării** (socotită de Ștefănescu nuvelă și cuprinsă în culegera de față), care a apărut în 1968, în același ciclu și manieră, este o scriere absolut remarcabilă, pe alocuri uimitoare. Mă voi ocupa pe larg de ea mai departe. Alături de **Zodia**, antologia cuprinde o nuvelă din 1948 (**Potop**), una din cele dintîi scrise de Galan, și alte trei din 1958 (**La Răzeși**, **A cincea roată la căruță** și **...ca scaul**). (Alte două bucăți din același an, ca și toate cele strîse într-un volum anterior, din 1955, sînt lăsate la o parte.) Fiind vorba de o reconsiderare, criticul n-avea, s-ar zice, decît această soluție: o selecție riguroasă. Cum îmi sînt cunoscute prozele scurte ale lui Galan, pot spune că Ștefănescu le-a ales în general pe cele mai nimerite pentru scopul lui. Singura dificultate — dar majoră! — este că diferența de valoare dintre **Zodia** și celelalte este enormă și vecinătatea devine dezavantajoasă. Ar fi fost mai bine, tactic, dacă Ștefănescu re publica doar **Zodia**, cu prefata de astăzi (oferind adică tabloul complet) sau dacă măcar, în prefată, „explica” disproporția printr-un examen mai amplu al nuvelei din 1968. Ceea ce, îmi dau seama, nu prea este în stilul lui, care preferă analizele sintezei fulgerătoare și formularea memorabilă. S-ar putea și ca, pur și simplu, Ștefănescu să nu fi simțit respectiva disproporție așa de mare cum o simt eu. E drept, pe de altă parte, să observ că el e probabil primul a fi semnalat elogios nuvela.

O comparare succintă a textelor se va dovedi instructivă. Eu bunăoară n-aș fi selectat **...ca scaul**, o satiră amuzantă, dar fără merite literare. Ceva mai complexă artistic este **A cincea roată la căruță**, care înfățișează cu umor și cu un ochi atent la comportarea și la vorbirea oamenilor aventurile unui tânăr membru al unei brigăzi de achiziții de pe la începuturile anilor '50. Pe tînăr îl cheamă Stan Chirică (nume, el însuși, umoristic cu intenție) și e un dogmatic așa-zicînd inocent, ale cărui sabloane deprinse din manuale nu se brodesc deloc cu adevărata realitate rurală. Fluență, hazlie, nuvela e doar onorabilă și ratează finalul, din pricina rețetei prea evidente. S-a păstrat în schimb aproape intactă nuvela cu titlul **Potop**. A apărut în 1948 la Editura Știința într-o broșură de propagandă ateistă. Își depășește însă cu mult intențiile propagandistice (dacă acestea îi vor fi stat cu adevărat la origine). E o nuvelă de aspect cărturăresc (referința la **Numele trandafirului** pe care o face prefăcătorul e corectă) și cu subiect istoric. Descifrînd o pretinsă cronică florentină din secolul XVI, naratorul așa-zicînd actual reface — într-un joc de citări și interpretări savante — povestea unui papă pus pe negustorie și înșelat de un cardinal al său. În stil arhaizant, narațiunea este plină de un subtil umor intelectual, deși poate fi citită și ca una de spu-

V. Em. Galan, **A cincea roată la căruță**, proză scurtă, antologie și prefată de Alex. Ștefănescu, Ed. Cartea Românească, 1989.

moase aventuri. Modul acesta al pastiei livrești îl prinde vădit pe Galan și, dacă am înțeles bine, el revine în unele din romanele care continuă **Cărțile Horoditel**.

Considerații intrucitva diferite comportă nuvela **La Răzeși**, care s-a bucurat de o bună primire critică și e singura la care ne-am oprit, D. Micu și cu mine, în **Literatura română de azi** (adică din 1965). Registrul nu mai e nici comic, nici parodic. Predomină straniul, grotescul și terifiantul. Convenția adoptată este reportericească și puerilă: un tractorist relatează unui gazetar niște întîmplări din anii secetei, cînd el se băgase argat la unu, Iosub Prisăcaru, ur răzeș cam nebun de prin părțile Moldovei. Firește, nimic din tonul relatării — foarte îngrijite și literare — nu se mai potrivește apoi cu autorul ei. Dar dincolo de convenție, oamenii și întîmplările sînt, pînă la un punct, extraordinare. Argatul de pe vremuri, deci, își urmează stăpînul într-un sat răzeșesc ars de secetă, cu localnici aproape sălbăciți, asupra cărora Iosub capătă treptat o putere nemărginită. Întîiul lucru interesant e chiar peisajul uscat, apocaliptic, pămîntul crăpat, desertic, pietros, pe care Iosub se apucă să-l are și să-l semene, spre stuporea celorlalți, care se lăsaseră deja să moară, puțin cite puțin, de foame. Doar în epopeile americane ale Sudului, în Caldwell și Steinbeck, am mai citit pagini asemănătoare. Vadul Vechi al lui Galan are și ceva din Omidia lui Stancu, prin atingerea unei limite, în jos, a sărăciei, a lipsei de toate cele, ca și prin rudimentarul relațiilor și mentalităților. Răzeșii lui Galan nu mai sînt cei ai lui Sadoveanu. Iosub însuși e un fanatic al muncii, al efortului. Nimeni nu-l urmează pe această cale, dar, curînd, toți i se supun. Căci pămîntul lucrat de el cu prețul uciderii cailor și al distrugerii uneltelor, produce. Noi n-avem în general tipul acesta, în literatura țărănească, plină de eroi îndrăgostiți de pămînt, ca Ion, sau de natură, ca ai lui Sadoveanu, pătimași, visători, înțelepți, violenți etc. dar extrem de rariori tenaci, robaci, pînă la a-și da pielea de pe ei odată cu sudoarea unei munci fără istov. Iosub e un țăran cu apucături „capitaliste”, dar nu numai prin spirit achizitiv și negustoresc, ci prin cultul efortului. După părerea mea, atîta ar fi fost destul pentru ca **La Răzeși** să fie o nuvelă originală și profundă. Ceea ce urmează e alt de tare marcat de spiritul epocii în care nuvela a fost scrisă încît impresia favorabilă se risipește. Pe scurt, răzeșii din Vadul Vechi, care disprețuiesc pe vecinii lor din Borza, numîndu-i „robime”, ascultă de Iosub și nu de primarul comunei reu-nite, care vrea să le vină în sprijin. Ajutoarele alimentare sînt confiscate de Iosub, care ucide prin înfometare pe cefestul comunist trimis în sat. Vădenii urăsc în sinea lor pe Iosub (și-l pedepesc groaznic la urmă), dar deocamdată sînt la mîna lui, ca la a unui tiran singeros și fără scrupule. În **Ploaie albă**, D.R. Popescu va imagina în Cămil un fel de Iosub și va zugrăvi o secetă (naturală și morală) asemănătoare. Minus unele lucruri legate de supunerea oarbă și de primitivitatea „tiraniei” instaurate de Iosub (bazată pe slăbiciune omenească, pe prejudecată, frică și foame), această parte finală a nuvelei e stricată de te-

zism și de clișee (conflictul dintre nou și vechi are exact forma realist socialistă), neverosimilă și, la rigoare, neadevărată istoric.

FĂȚA de toate acestea, **Zodia înstrăinării** este altceva. Regăsim unele tipuri (robacii), mentalități (primitive, sectante) și mai ales atmosfera de colectivitate închisă, inapoiată, dominată de o autoritate fanatică printr-o strategie (conștientă ori instintivă) de esență quasi religioasă din **La Răzeși**. Regăsim și unele procedee, cum ar fi convenția de început: de data asta, o femeie bătrînă, în pragul unei operații, se confesează doctoriței mult mai tînere. Este procedeul din toate **Cărțile Horoditel**. Confesiunea conține povestea vieții ei. Autorul vădește însă mai multă grijă pentru autenticitatea nu doar a faptelor povestite (care se constată și în nuvelele anterioare), dar a însuși modului de a povesti, a limbajului, perspectivelor sau puținței de apreciere a faptelor de către narator (care este identic cu protagonistul). Bătrîna pacientă de azi a copilărit prin anii '20 într-o bulgărie moldovenească, o grădină de zarzavat, adică, în coada unui iaz periodic revărsat, pe care părinții ei o țineau cu arendă. Fata de pe vremuri era harnică și totalmente inocentă. Munca se realiza cu ajutorul brațelor viguroase ale unor rude apropiate, exploatate de șeful clanului — tatăl fetei, — cu mijloace simple și eficace: predică vag amenințătoare, pedepse corporale ori prin priver de hrană etc. Simțim într-un spațiu uman izolat, elementar. Fata de zece ani omoară lupul izbindu-l cu toporul. N-are nici un fel de cunoștințe de viață. n-a învățat carte, este aproape o sălbăticie. Părinții sînt din specia lui Iosub. Muncesc cu tenacitate de furnică, string avere, în condiții mizere, fără bucurii, fără orizont, ca dîintr-un instinct nedomolit, ca dîintr-o patimă absolut oarbă pentru bani. Zgîrcenia întrecă închipuirea. Jarna, omoară cîinele ca să nu „prade mîncarea de pomană”. Bărbatul și neamurile lui sînt sectanți, femeia cu ale ei, ortodoxă, despărțire a credințelor care are o rațiune economică: unii nelucrînd simbăta, alții dumini-ca, nu rămîne zi de la Dumnezeu fără muncă. În acest univers e adus un tînăr, Mihai Bud, scăpat de șeful clanului de la închisoarea datornicilor și silit să-l muncască, pînă la acoperirea datoriei, doar pe hrană. Bud este cel care va deschide capul fetei în legătură cu oamenii de la bulgărie. Îi va divulga și un conflict mai vechi dintre tatăl și mama ei, femele frumoasă și rea de muscă în tînerețe, al cărei bigotism mohorit de acum este urmarea pedepsei primite: și anume, ca s-o „sature” (căci ea îi mărturisise că nu-i mai era de ajuns ca bărbat), el o dăduse pe mîna a opt hîndrălai beți. De atunci femeia, mutilată sufletește, îi stia de frică bărbatului ca o lighionă slabă uneia puternice. Acestea fiind raporturile, lumea bulgăriei e zugrăvită în scene excepționale, cum ar fi pâlăvrăgeala femeilor la gîrlă, cînd spală rufe, plimbările nocturne ale fetei cu Bud, bătaia, cu episoade tragi-comice, prin care Bud e alungat etc.

Originalitatea poveștii însă abia începe. Fugînd în lume după bărbatul pe care-l iubea (dar care nu se atînsese de ea), fata îl regăsește în fruntea unei bizare

secte. I se spune episcopul răscumpărării și colindă satele, într-o căruță-cetate, însoțit de oamenii lui înarmați cu puști și cuțite, primind obolul viciului, prin care credulii locurilor, cărora le predică și pe care chipurile îi vindecă de boli și de alte celea, își răscumpără păcatele. Autoritățile încearcă zadarnic să-l prindă. O mulțime de falși episcopi cad mereu în minile jandarmilor, cel adevărat scapă de fiecare dată. La originea afacerii, nu e propriu zis Bud, ci un oarecare Nicanor, care are ideea întregii farse, dar nefiind nici aspectuos ca bărbat, nici bun orator, se folosește de însușirile mai tînărului său tovarăș. Dar Nicanor e cel care ține frînele uriașei inscenări. Tot el va voi s-o transforme pe fată într-o Fecioară Maria, cînd ea va fi pe punctul să nască, schimbînd așadar stilul afacerii și debarasîndu-se totodată de episcop. În scopuri profitabile material, desigur. Dar fata, care de la reîntîlnirea cu Bud este șocată (el n-o recunoaște, apoi ea înțelege cum se transformase el și nu-l mai poate accepta), refuză să nască, în aceste umilitoare și scandaloase condiții și, pierzînd sarcina, e gata să moară ea însăși, în încăierarea dintre navii strînși în jurul ieslei sfinte prin diligențele lui Nicanor.

Înainte de Llosa, Galan a scris în **Zodia înstrăinării** povestea nașterii unui mit, cu tot amestecul de farsă și de credință naivă, de eres și de calcul, de primitivitate și de brutalitate, de mister și de oroare, pe care astutele de împrejurări le implică. Un fel de **Război al sfîrșitului lumii**, așadar, mai sumar, dar extrem de impresionant, fără termen de comparație în literatura noastră. Căci dacă întîia parte a nuvelei ne poate duce cu gîndul la Slavici (tatăl e un soi de Ghiță hipertrofiat pînă la grotesc, unele lucruri amintesc de **Pădureanca**), la Fănuș Neagu și Bănulescu (din nuvele) ori, din nou, la Stancu, cea de a doua este perfect originală. Nuvela se citește pe nerăsuflăte de la un capăt la altul, cîteva scene sînt atroce și uluitoare, în special acelea dintre fata fugară și înspăimîntătorii ei părinți (Bud îi numeste **pezevenchi**, el fiind însă un fel de Thénardier, răi, violenți și josnici), dar și cele ale reîntîlnirii ei cu Bud (o dată doar în închipuire, cînd îl ia pe altul drept Bud, a doua oară de adevăratelea, cînd se produce blocajul ei psihic). Nenumărate personaje se fixează solid în memoria cititorului, nu numai protagoniștii, deja pomeniți, dar cîțiva dintre oamenii din jurul episcopului Bud sau, ca personaje colective, bărboșii și femeile lor de la zarzavagerie.

Îmi pare rău că n-am citit nuvela lui Galan acum aproape un sfert de secol, cînd a fost publicată. Nu-mi amintesc să fi avut vreun ecou atunci. Nu numai că ar fi meritat-o din plin, dar, dacă era discutată cum se cuvine, probabil că n-ar mai fi fost ignorate cărțile care i-au urmat și Galan n-ar mai fi avut nevoie să fie scos din uitare după atîta vreme. Sau poate că înseși acele cărți ar fi arătat altfel! Orice ar fi, Alex. Ștefănescu n-a greșit recomandîndu-ne să-l recitim, fie și numai pentru această excepțională bucată.

Nicolae Manolescu

Iarăși despre aplauze

DINTRE mîile de exemple care ar putea ilustra epoca de aur a absurdului ceașist, unul mi se pare de un colosal grotesc. Îl păstrez în memorie de ani și ani, de cînd l-am pescuit cu mîinile mele, ca să zic așa, din noianul de ineptii al „epocii”; l-am păstrat cu mare grijă, ca pe un secret prețios, pe care nu l-am împărtășit, cred, nimănui: era observația mea cea mai distrugătoare la adresa regimului de anormalitate în care am fost siliți să trăim, nu ani, ci decenii, și voiam să o divulg personal, atunci cînd lucrul ar fi fost cu putință. Orgoliul „dreptului de autor”? Posibil. Mai important e însă să menționez că monstruosul fapt mi-ar fi scăpat, poate, și mie, așa cum le-a scăpat altora, dacă nu aș fi fost dintotdeauna înclinat spre religie, dacă nu aș fi „simpatizat” cu ardore creștinismul.

Despre ce este vorba? În una din interminabilele sale cuvîntări, „conducătorul”, mare amator de versuri, cum îl știm, după ce a confundat pentru a mîia oară bigotismul cu mistica (de parcă o obtuză precupeață biserică ar putea avea ceva comun cu sf. Francesco d'Assisi!), amestecîndu-le apoi pe amîndouă

cu alte noțiuni, complet străine, precum sovînism, naționalism, rasism, a îndrăznit să declame din Eminescu. O mai făcuse și altădată. Acum a ales un cunoscut pasaj din „Împărat și proletar”, oprindu-se la și incluzînd stihul ce se termină cu „căci morții sînt cei murii”. Ultimul cuvînt rostit de recitatorul improvizat a fost acoperit de „Aplauze puternice, prelungite” (citez din „România liberă” din 24 iunie 1988, p. 3). Poate, altădată, și de urale. Căci această scenă greu de imaginat s-a petrecut nu o singură dată. Vreau să spun că de-a lungul anilor de tristă amintire oratorul a declamat nu o singură dată exact aceleași versuri și că sala care asculta cu obșnuita evlavie comandată a reacționat nu o singură dată exact în același fel. Cu aplauze puternice, prelungite. Poate cu urale. Cu mare entuziasm și bucurie pentru că „morții sînt cei murii”, pentru că, după moarte, ne prefacem în praf și pulbere, în oale și ulcele, în țărînă, pentru că după moarte din noi nu mai rămîne nimic. Grozav motiv de bucurie, strașnic prilej de entuziasm, oportune aplauze! Într-adevăr, cînd să merite mai mult să izbucnești în urale

dacă nu atunci cînd afli că — nimic nu mai e de făcut — „morții sînt cei murii”?! Poate că nici o altă împrejurare nu luminează, atît de în profunzime, ca aceasta, de un grotesc sinistru, lumea întoarsă pe dos în care trăiam. Idiotismul cunoscutului ritual pus în slujba cultului personalității — venise rîndul bieților oameni din sală să se ridice în picioare și să bată din palme — nu este suficient pentru a explica acest ropot de aplauze nelalocul lor, deloc la locul lor, adresat morții ca moarte, ca dispariție absolută a ființei noastre. Aplauzele erau dorite chiar în acea clipă, pentru a sublinia anume acea idee — că „morții sînt cei murii”. Să ne amintim, deci, ca explicația să fie completă, de tenacitatea cu care fostul dictator promova un ateism primitiv, cituși de puțin „științific”, un ateism de 4 clase primare, incapabil să distingă, după cum am văzut, între bigot și mistic, noțiuni azvîrlite de-a valma, alături de altele, mai sus amintite (rasism, sovînism etc.), în oala „influențelor retrograde”. Chiar dacă Poetul ar avea dreptate (dar poate că nu are!), chiar dacă ar fi adevărat că „morții sînt cei murii”, ordinul de a-l împingea afirmația scoasă din context (o ipoteză de altfel, printre altele) cu aplauze mi se pare monstruos. Absurdul capătă aici un sens, un sens diabolic.

Valeriu Cristea

Poezia „ca o verteabră de aur“

Explozia tinerilor

As fi vrut să scriu în numărul de azi un articol despre explozia tinerilor. Dar, în afară de câteva însemnări preliminare, nu pot oferi cititorilor mei nimic altceva despre subiectul acesta atât de actual. Îi rog să mă înțeleagă și să mă scuze: n-am putut, pui și simplu, să scriu. Textul ce urmează a fost redactat înainte de 22 decembrie 1989. Pare inactual, abstras, prea mult legat de litera cărții și aproape deloc de ceea ce se petrece în afară. Țara arde, îmi atrage atenția Octavian Paler, și tu aperi autonomia esteticului și faci analiza unei poezii inițiatice! Așa este, mă dezvinovățesc eu, dar ce să fac?! Rostul criticului literar este să analizeze inefabilul și să descrie himerele poeziei. Asta nu înseamnă că el ignoră ceea ce se petrece pe stradă și nu participă, în felul lui, la resurrecția tragică a poporului român (citez, aici, pe Cioran). Resurrecție tragică? Ea a început, oricum, printr-o explozie a tinerilor. Ei, cei dinții, au ieșit pe stradă. Mulți și din toate categoriile sociale: studenți, tineri muncitori, elevi. Prezența celor din urmă confirmă părerea mai veche a sociologilor că adolescenții au devenit, la sfârșitul acestui secol, o forță politică în societate. Primele semne au apărut în mișcarea contestatară din anii '60. Adolescenții au ocupat Parisul în '68 și, de atunci, ori de câte ori puterea a fost pusă în discuție, ei au fost de față. I-am văzut, zilele trecute, pe străzile Bucureștiului și m-am amestecat printre ei în dimineața zilei de 22 decembrie în Piața Palatului. Erau, doar atât pot să spun, tineri și superbi. Și extraordinar de curajoși. M-am gândit atunci și mă gîndesc și acum că i-am nedreptățit cu suspiciunea noastră. Nu erau fricoși, nu erau inerți, nu erau superficiali, cum credeam noi. Frica, inerția, erau, mai degrabă, în noi. Ne-au dat o lecție și trebuie s-o învățăm bine. Resemnarea românească? Caracterul nostru mioritic? Oaia noastră sfîntă și fatalitatea noastră? Sabotarea istoriei, somnul nostru milenar? Sint concepte de care acești minunați tineri români n-au ținut seama și au doborât o dictatură ce părea de neclintit.

Revista pariziană Paris-Match a publicat în ultimul ei număr o fotografie pe care eu, unul, o găsesc extraordinară: un adolescent bucureștean abia ieșit din copilărie fine în mină, fără emfază și fără intenții publicitare, tricolorul românesc. Un băiat oarecare, nici frumos, nici urit, nici tragic, nici vesel, dirz fără a fi încreșnat, privește (aici intervine conotația comentatorului) necunoscutul viitorului. Mi se pare simbolul tinereții noastre revoluții.

Promoția 70

Moduri ale prezenței

FOILETONISTUL inteligent, incisiv și prompt, tranșant pînă la exclusivism, mereu în miezul realității istorice, de ale cărei contexte schimbătoare își leagă frecvent observațiile și judecățile privitoare la realitatea literaturii, temperament de duelgiu, cu disponibilități doar parțial etalate pentru pamflet, diatribă și polemică ideologică, suflet iconoclast supravegheat de un fier al oportunității ce rareori a dat greș, MIRCEA IORGULESCU (n. 1943) practică o critică de stil gazetăresc, narativă și dezinvoltă, iute răzbătătoare în structura de adincime a textului literar dar și iute deviatoare, cînd împrejurarile o cer, o critică expresivă prin contrastul dintre morsul la pas al investigației și galopul judecății, altfel spus, printr-o lentoare febrilă a retoricii, extrem de persuasivă chiar și atunci cînd e nedreaptă. Ocolind cu abnegație toate ispitele metodologice ale vremii poststructuraliste însă evitînd, cu abilitate și aparente tradiționalului impresionism, discursul criticului e, mai totdeauna, direct limpede și concludiv, în maniera celui propriu opoziției parlamentare, prin urmare cu rezultate spectaculoase în critica criticii, ridicată la rangul de constantă a lecturii, indiferent de caracterul obiectului literar: liric, epic sau dramatic. Mircea Iorgulescu se distanțează cu voluptăți polemice de bibliografia critică a operei pe care o examinează iar cînd aceasta lipsește nu ezită să o presupună, polemizînd deseori cu opinii neexprimate de nimeni dar care ar fi putut fi exprimate.

Primele cărți (*Rondul de noapte*, 1974 și *Al doilea rond*, 1976) impuneau prin aplombul revizuirii imaginii critice despre o seamă de scriitori contemporani, majoritatea din prima linie, patosul infirmării

MERITĂ a fi semnalate versurile lui Nicolae Băciut și Ioan Moldovan, poeți, după cite imi dau seama, din al doilea val echinoxist. Primul (Adrian Popescu, Vasile Igna, Ion Mircea, Horia Bădescu etc) cultivă, cum am dovedit recent, un bucolism spiritulizat, o biografie imaginară (biografia Poetului inițiat în miracolele lumii) și un stil înalt, oracular, în prelungirea poeziei moderne. Al doilea val, format în atmosfera poeziei postmoderne (ostilă limbajului inițiat) renunță într-o oarecare măsură la lirismul orfic și caută să apropie poemul de teme mai acute existențiale, așa cum fac, de pildă, Ion Mușeșan în *Cartea de iarnă* (1981) și, într-un mod mai decis, Marta Petreu în *Aduceți verbe* (1981) și *Dimineața tinerelor doamne* (1983).

Nicolae Băciut, aflat la o a doua carte*, merge în aceeași direcție, fără a se apropia însă prea mult de biograful și poetica existenței pe care o recomandă ramura bucureșteană a generației '80. El cultivă încă tăcerile semnificative („cînd tot ceea ce nu spun sînt”), deschide „cartea lumii”, caută „cuvîntul cel de taină” și pășește iscoditor, în modul liric al lui Blaga (în continuare marele model), într-un anotimp plin de miracole: „un anotimp al firii mele fără margini”. Deși denunță într-un loc „poetizările, metaforele, metehnele” (metehnele poetizării, desigur), tînărul autor transilvănean nu se decide, totuși, să se despartă de ele. Le folosește numai cu mai mare discreție și încearcă să introducă într-o poezie a interogațiilor, a marii treceri, a așteptărilor nedesluite și a altor semne premonitorii, într-o poezie, pe scurt, despre miturile esențiale, notații mai simple despre singurătate, frică și alte suferințe lumești. Biografia rămîne, în continuare, dominată de fantasmalele cunoscute ale poeziei post-blagiene. O biografie a Poeziei și, cum am zis, a Poetului care umblă prin lumea plină de tilcuri pentru a afla arhetipurile și înțeleșurile...

Nicolae Băciut îi dă oarecare identitate, nuanțînd această călătorie orfică printre lucrurile grave de semn. Anotimpul lui este iarna, sentimentul cel mai fidel e singurătatea, animalele lui sînt iepurele și soarele, fecioara din poemele sale pășește printre lucruri ținînd între dinți o floare cu petale stropite de singe, starea în care s-a instalat este o anxioasă așteptare... Poezia este, în fine, în această tălmăcire orfică „o verteabră de aer”. Legea ei spirituală și morală trebuie căutată într-o celebră propoziție filosofică. Nicolae Băciut o citează într-un poem și schimbă ordinea termenilor: „Cerule în noi, legea morală deasupra noastră”. Schimbarea începe să aibă un sens și biografia să se individualizeze liric în versurile în care limbajul este mai aspru și accentele existențiale mai puternice. Iată această reușită parafrază după Bla-

*) Nicolae Băciut, *Memoria zăpezii*, Ed. Cartea Românească, 1989.

ga: „Numai poemul îți poate prevesti moartea / Numai el îți poate scrie zilnice scrisori / amintindu-ți că mai ești în viață, / că undeva, la sfîrșitul cărții, / e frig / e atît de frig / că se aud cuvintele-nghețînd”, sau meditația mai dramatică despre relația dintre text și existență, dintre scriitură și ceea ce este în afara scriiturii: „stai și scrii, / dar vine ea și te-nțeabă / în ce cuvinte se poate muri? / Marele Scrib n-a mărturisit / Dar oare gura ta? / Dar Marele Zid inconjurînd o Mare Moartă, / o tăcere mai ascuțită, / decît o limbă-abandonată, / decît o cultură în scufundare / decît un frig aminat? / Cîrțița alunecă pe sub zăpadă, / alte cuvinte dezvelind. / Oare ea va mărturisi?”

Aș cita, pentru a ilustra stilul poetic al lui Nicolae Băciut, și *Lecția despre cerc* unde se simte și o vagă notă nichitiană: „Poemul se întoarce în cuvinte, / cuvintele se-ntorc în singe / singele-n iarna ce ne minte, / iarna-n poemul ce ne ninge”. alte poeme din *Memoria zăpezii* sînt mai puțin originale. Ele sporesc, cu noi exemple, cunoscuta reverie echinoxistă: o reverie a mirării și, zice într-un loc Nicolae Băciut, a mătăsoaselor așteptări...

MAI vitală, în tonuri mai hotărîte și în ritmuri mai rapide este poezia arădeanului Ioan Moldovan, echinoxist convins, spirit (cum reiese dintr-un poem) elegiac, îndrăgostit iremediabil de o ingerță și fidel față de poetica misterelor. Un poem caracteristic pentru talentul său mi se pare *O cheie albă*: „Ador să mă plimb pe malul întunecat / ținînd între dinți feriga bolnavă / Răcoarea mă incintă ca un menueț / pe care l-am mai auzit demult / privind praful nerăbdător căzînd dintre sinii tăi / E foarte frumos, foarte bine, mă simt / minunat / Deseori ajung în luminile clare și surid cu îngăduință / E minunat, pe cuvînt / Vîno și tu să aruncăm o cheie albă în riu”. Se vede limpede că în discursul orfic pătrund propoziții mai libere și, în genere, poezia, cultivînd în continuare simbolurile enigmatice, nu ignoră verbele singurii (îl reproduc pe Ioan Moldovan) ale realului. O mutație de limbaj și o mutație, nu cred că mă înșel, de gîndire asupra poeziei. În „crescătorie [...] de imagini” apar și specii mai profane. Pătrunde, foarte discret și foarte timid, și spiritul ironic. Acela care face suportabil, în poezie, sublimul, cosmicul, tragicul existențial și chiar meditația asupra poeziei... Am impresia, citînd pe Ioan Moldovan și pe alți poeți tineri, că lirica transilvăneană face o binevenită cură de realism și de ironie poetică. În noua lui carte**) Ioan Moldovan coboară contemplația spre obiecte mai banale. În plin miracol al toamnei, un adolescent întinde de concupiscent mina spre sinul unei ingerțe care tine o pisică albă lîngă timpie. Este subiectul unei *gravuri* bacoviene. Un motiv vechi în lirică (despărțirea

**) Ioan Moldovan, *Insomniile lîngă muniți*, Ed. Cartea Românească, 1989.

de copilărie) este tratat cu oarecare umor și într-un limbaj prea puțin incantatoriu. Autorul *Insomniilor lîngă muniți* (titlul nu este prea inspirat, dar poemele din interior sînt notabile) este, nu mai incupe discuție, un poet de factură expresionistă: „Duc în spate un copil / prin lumina lăptoasă / nervii lui flutură fumegoși, singele / lui curge pe dalii / ca un lucru prețios / Stă cu buzele calde încă pe auzul meu: «le moi est haissable // mais le réel est aimable» / Conversăm, conversăm / Limbile se arată neputincioase, în timp ce îl simt pe spate / evaporîndu-se // Nervii mei flutură fumegoși, aburul urcă din cele o mie de limbi”. Un expresionist care nu cultivă însă beatitudinile și imponderabilele naturii, ci semnele ei amenințătoare. Un poem (*Pastel*) dă o imagine întunecată a naturii din care s-a retras divinitatea: „Iarba, un personaj banal, se tirăște prin șanțuri / venele ei behăie în întuneric / pe deasupra, pe dedesubt / înfricoșată, fericită, delăsătoare / împotmolită / în pinzele altui mileniu pocnînd în vîntul de martie”.

Ca orice poet adevărat, Ioan Moldovan tinde să-și construiască, în stilul și cu mijloacele sale lirice, o țară imaginară. Elementele noi, față de ceilalți poeți echinoxisti, ar fi: prezența citatei ingerțe și a unei păsări insomniace, un *frig dulce*, ingeri cu clopoței la glezne, un „depozit cosmic de maculări”, cimpoaie himerice, moartea care umblă cu o gaită pe creștet, inul, modestul în care grav și verde „bate-n pereții cosmicii”, ploii sirmoase și fragedul lapte al iernii care picură pe toate acestea... Iată o toamnă care mușgește și o seară congestionată de ode: „Ploaia sirmoasă, portocalie / între bucătărie și cosmos / E o seară de ode, dar singur între dealuri, susură mărul subțiat / de vînt / Acum, febra copilului clatină tablourile pe pereți / Toamna mușgește afară ca o vită în nori / Linii de mercur după ușă / Apa riului duce oscioare de fosfor, ferigi”.

Cînd se abandonează reveriei cosmice (*Lentilă de toamnă*, *Cer fastuos* etc.), Ioan Moldovan intră în seria cunoscută. Limbajul este atunci ceremonial și indistinct sau, mai bine spus, indistinct ceremonial, solemn, înalt poetic, prea înalt... Îmi prefer, mai este cazul să spun?, în poemele în care mirările sale sînt mai umile și vorbele mai prozaice, ca în *Lucruri inconjurătoare* de exemplu: „Cu-prins de prezentimente, faci mereu fotografii / unei tinere femei rezemate de catedrală / o să ai ce vorbi singur, levitînd mai tîrziu, neglijent / cînd nu va mai flutura șalul ei vinat / prin grădina îngropată / iar creierul plins va lepăda un vîșin. // Greu greu, printre inscripțiile celebre / «toți elegiacii sînt niște canalii» — cel puțin asta / te face să roșești / în-torci repede capul: există și lucruri mai încurățătoare / ca ploaia de primăvară / înecînd să cadă dincolo de deal, peste morți și peste vii”.

Eugen Simion

mult decît un eșantion, mai mult decît o corporație de vîrstă biologică sau literară, ei acoperă practic întreaga arie tematică-stilistică a literaturii contemporane, ilustrînd-o pe mai toate treptele scării valorice. Mircea Iorgulescu știe foarte bine asta, de aici atenția vizibilă la tot pasul față de aspectele personalizante din scrisul acestor autori, subliniate mai apăsat decît judecata valorică propriu-zisă. Tendința constructivă, surprinzătoare poate la un spirit eminalemente polemic, denotă o tentativă de repliere în istoria literară ca posibilitate de aminare a ruginei rutiniere ce amenință orice critică de „primă instanță” îndelung practică. Dealtfel, după cîteva culegeri de foiletoane în care rutina chiar cîștigă teren, sărîcînd excursul critic și de expresivitate și de profunzime, lăsînd la vedere doar vechiul și structuralul patos polemic căzut în clișee și redundanță, criticul se orientează decis spre istoria literară printr-un prim volum dintr-un corpus îndreptat spre un alt *Istrali* (1986), în fapt o rescriere a biografiei autorului *Chirel Chiralina* din perspectiva avatarilor conștiinței morale a celui pe care lumea occidentală l-a regăsit în ultimul deceniu ca denunțator al regimurilor totalitare, al comunismului în primul rînd. Patetică resuscitare a convingerilor și ideilor morale și politice prin mijlocirea evocării similitudinilor, biografia aceasta e poate mai puțin semnificativă pentru Panait Istrati cît e de simptomatică pentru evoluția criticului însuși, căci, după numai doi ani, tot subtextul acuzator, moral și politic, al acestei cărți va izbucni la suprafață, dar o suprafață ea însăși cu subtext, în *Marea trîncăneală*. Eșeu despre lumea lui Caragiale (1988).

Necășteptat pentru unii, dar întrutotul firesc pentru cei care i-au urmărit cu atenție drumul critic și publicistic, cea mai bună carte a lui Mircea Iorgulescu (e vorba de *Marea trîncăneală*) nu e o carte de critică și nici „eșeu” cum se su-prăîntîulează, ci un pamflet în toată puterea cuvîntului, unul din cele mai

bune din istoria autohtonă a speciei. Cei care au citit cartea ca pe o încercare critică vor fi fost probabil dezamăgiți: în ciuda faptului că se citește cu sufletul la gură, ea nu conține nici o idee nouă despre Caragiale, mai mult îngustează simplifieric orizontul semnificațiilor și, în genere, al literarității operei marelui „ploieștean”. Citită însă ca pamflet în care „lumea lui Caragiale” este numai modelul și, deopotrivă, oglinda lumii noastre de azi, cartea își revelează splendoarea întunecată a alianței de sarcasm și compasiune, de batjocură revigorantă și revoltă dureroasă, de satiră și de recviem. Așezată sub semnul „marilor trîncăneli” (între alții sintagma apare și la Dan Deșliu, într-un poem din perioada-i „proletcultă”!), lumea eroilor din proza și teatrul lui Caragiale e recompusă de Mircea Iorgulescu după ceea ce a ajuns din ea pînă la noi, cîte de azi, sau, mă rog, cei din vremea dictaturii totalitare de pînă mai ieri, mai exact spus, după ceea ce sună durabil la scară istorică în meandrele ei. Tot ce era virulent, necrutat și pătîmire în el, și tot ce era abilitate, știință a frazării și talent literar pune Iorgulescu în acest aluat dospit la temperatura răbdării vorbărești pentru a o nega în timp ce o recunoaște ca proprie nouă și necazurilor noastre istorice și isterice, pentru a o întoarce asupra ei înseși cu speranța, totuși iluzorie, că raul cu rău se vindecă, precum cui pe cui se scoate, idee care ar putea fi și justă dacă n-ar fi în noi, pe lîngă trîncăneala lui Mitică și marile, asurzitoare tăceri ale lui Hyperion. Pamfletul politic e însă perfect îndreptățit. Asta pentru motivul că Hyperion n-a făcut, nu face și nici nu cred că va face vreo dată politică. Cel puțin nu în sensul pe care-l acordă, încă din vremea lui Caragiale, termenului. Operă de pamfletar, *Marea trîncăneală* ar putea anunța retragerea autorului ei din perimetrul criticii literare, sub atracția magnetică a altor zări ale prezenței scrise.

Laurențiu Ulici

Puterea și libertatea

AFI liber înseamnă în fond a fi sigur de tine, de posibilitățile tale. Libertatea nu e altceva decât rezultatul educației în sfera posibilului, dobândirea capacității de a configura și realiza proiecte prin îmbinarea corectă a posibilităților proprii cu posibilul obiectiv. Ca ființă proiectivă, ca acela care merge înaintea sa, omul este desigur liber prin chiar natura sa, dar nașterea proiectului, fermitatea mersului și calitatea țintei depind de buna sau proasta lui așezare în orizontul posibilului. Adaptarea proiectului la condițiile mele de posibilitate și ale lumii în care trăiesc reprezintă produsul unei formări; ea implică dobândirea unei culturi a proiectului. Și așa cum destinul este apoteoză culturii proiectului, maladiile de destin sint tot atâtea curențe ale ei.

Educarea cunoașterii de sine în vederea secvenței de depășit — de atins, educarea libertății deci, nu este însă o faptă a singurătății. Ea se face prin preluarea celui alt în sfera libertății mele în vederea eliberării lui. Această preluare este puterea. De aceea educarea libertății se desfășoară în chip necesar ca scenariu al puterii. Intrucit libertatea este capacitatea de configurare a proiectului și de realizare a lui, puterea este preluare în proiect. Puterea este exersarea libertății în vederea eliberării, preluare în proiect în vederea autonomiei proiectului.

Cel puternic este puternic în sine. El știe ceea ce poate, știe ceea ce vrea și vrea ceea ce poate. El este liber în configurarea și realizarea proiectului său. Dar pentru a-și exersa puterea, el trebuie să fi făcut dovada libertății sale prin raportarea la altul. În primă instanță, cel puternic pare că se îndură de cel supus și că el consimte, din bunăvoință sau prin sacrificiu, să îl educe pe acesta în spațiul libertății, preluându-l în proiectul propriu. Dar pentru că libertatea este în esența ei neegoistă, el știe că nu poate fi liber în singurătatea sa și că, pentru a-și adevăra proiectul propriu și propria libertate, el trebuie să-l preia pe celălalt în proiect. Esența libertății este împărtășirea și tocmai de aceea nimeni nu poate fi liber într-o lume de ființe constrinse. Institutul proiectului propriu izvorăște din nevoia de a-l împărtăși pe celălalt din libertatea ta este citorirea. Citorirea nu este opera celui orgolios ci, dimpotrivă, ea este livrare obiectivată, proiectie a preluării celui alt în spațiul libertății proprii. La rindul său, cel ce primește să fie preluat în vederea propriei lui eliberări știe că numai în felul acesta, prin supunerea lui, libertatea celui puternic este adevărată și se poate manifesta ca libertate. El se îndură de cel puternic prilejuindu-l, prin propria-i eliberare, dovada libertății lui. De aceea puterea este în esența ei o specie a relației; ea este dependență, relația de consimțire reciprocă la devenirea și adevărea în spațiul libertății. Dar dependența în spațiul libertății este iubirea. Puterea este relația de iubire între cel liber și cel ce va fi eliberat. Regii și supușii, comandantii și oștile, maestrul și discipolii sint dependenți unii de alții nu numai în sensul că ei nu pot, fără celălalt, să fie ceea ce sint (căci altminteri la fel s-ar petrece lucrurile cu călăul și victima sa); ei sint dependenți — și se iubesc — în numele libertății și al eliberării lor.

Puterea celui puternic trebuie să fi fost, deci, recunoscută ca stadiu al libertății sale. Recunoașterea puterii, în virtutea căreia ea se poate apoi exersa, este prestigiul. Prestigiul este indicele libertății dovedite prin raportarea la altul. Prestigiul, în virtutea căruia puterea poate funcționa, se bazează pe autoritatea dobândită ca împlinire a libertății. Cel care a ajuns în punctul cel mai înalt al libertății, cel care a mers cel mai departe înaintea sa și dincolo de sine are puterea de a-i conduce pe ceilalți pînă la punctul în care, la rindul lor, ei vor deveni liberi. Puterea este raportul de comandă-supunere care se instituie în sfera educării libertății. Ea reprezintă un scenariu inițiativ. Misterul supunerii, în jurul căruia gravitează puterea, nu se poate naște decât în virtutea recunoașterii că altcineva te poate conduce și spori pe drumul dobîndirii libertății. Supunerea este prima formă a libertății pentru că ea se naște din însăși recunoașterea premizelor ei. Libertatea care își ignoră posibilitatea propriului început — ca supunere — se anulează din capul locului ca libertate. Pentru a sfîrși ca emancipare, orice libertate trebuie să înceapă ca supunere. Cel ce se supune ca încă-neliber se așază sub autoritatea celui liber și-l recunoaște acestuia puterea tocmai ca libertate dobîndită. Autoritatea puterii este autoritatea celui liber față de cel ce urmează să devină liber.

Extensia puterii este deci o extensie în sfera libertății. „Puterea supremă” nu poate s-o aibă decât „cel mai liber”, iar „cel mai supus” nu poate fi decât „cel mai însetat de libertate”. „Cel mai puternic” și „cel mai supus” sint astfel cei mai aproape unul de altul. Așa cum cel mai puternic se știe cel mai liber, cel mai supus se recunoaște drept cel mai neliber și, astfel, drept cel ce dorește mai crîncen libertatea. Cel mai supus va fi și cel mai grabnic eliberat, pentru că recunoscînd cel mai mult autoritatea, el va fi cel mai mult sportit în libertatea lui. El este cel mai liber în supunerea sa, pentru că vede cel mai adînc în ea condiția deplină a eliberării sale.

DAR dacă orice putere este putere în vederea eliberării, înseamnă că prin însăși esența ei puterea se îndreaptă pas cu pas spre propria ei anulare. Ca „instanță sporitoare” (auctoritas), ea sporește libertatea celui supus și se diminuează pe sine ca putere. Diferența dintre cel ce comandă, ca liber, și cel ce se supune în vederea propriei lui eliberări se șterge treptat și cel doi se desfac din cercul puterii și rămîn unul în fața celui alt, egali în libertatea lor. Mîndria celui care a eliberat și recunoștința celui care a fost eliberat se întîlnesc în punctul comun al eliberării reciproce din strînsarea relației comandă-supunere. Răspunderea celui puternic față de cel care se supune nu este însoțită decât de frica lui că nu va reuși să-și piardă puterea și că cel menit eliberării va trebui să rămînă, mereu neliber, sub puterea lui. Supremul neajuns al adevăratei puteri este de a nu se putea desființa ca putere, de a nu se putea desprinde de cel supus și de a-l simți pe acesta incapabil să se desprindă de ea. În perpetuarea ei ca putere, ea își celebrează supremul eșec, așa cum suprema ei bucurie este de a se anula ca putere.

de a pierde puterea. De aceea frica de „a pierde puterea” nu este decît sentimentul puterii pervertite, al puterii care s-a răsturnat în chiar esența ei. O putere nu se împlinește decît pierzîndu-se și nu își ratează esența decît perpetuîndu-se. Din clipa în care te temi că vei pierde puterea, puterea e deja pierdută în esența ei.

În perpetuarea puterii, mecanismul acesteia se blochează. Agentul puterii nu mai este liber pentru proiect, căci însăși perpetuarea puterii a devenit singurul proiect. Libertatea lui a devenit libertatea negativă a preluării celui alt în proiectul perpetuării puterii. Supunerea celui alt nu mai este în acest caz o premiză a eliberării, ci participarea neliberă la perpetuarea supunerii. Blocarea mecanismului puterii se manifestă ca perpetuare a raportului comandă-supunere de dragul raportului însuși. Intrucit posibilitatea oricărui alt proiect dispăre, libertatea ca parcurgere a secvențelor de depășit — de atins (decî ca naștere a proiectului și realizare a lui) dispăre la rîndul ei. Agentul puterii pervertite și pacientul ei sint prinși și blocați în proiectul unic al perpetuării puterii. Din liberi și menți eliberării, ei devin neliberi în înclătarea lor.

Primejdia pe care o ascunde în sine libertatea ține de însăși fragilitatea esenței ei, de ușurința cu care ea poate fi pierdută. Această fragilitate a libertății, manifestată în ușurința cu care ea, odată pierdută, se poate răsturna în opusul ei, se vadește cel mai limpede în chiar sfera puterii. Agentul puterii este în pericol de a pierde libertatea, pe care o are deja, pe parcursul exersării ei, în vreme ce pacientul puterii, care urmează să o dobîndească, o poate pierde pe parcursul căutării ei. Pericolul de a pierde libertatea, odată dobîndită, și de a o pierde din vedere, odată căutată, face parte din orice scenariu al puterii. Dar atît pierdere a libertății, cît și pierdere ei din vedere nu pot veni decît din partea celui ce o are și a celui ce o caută. Nimeni, în afara lor, nu-i poate lipsi de libertatea avută sau de cea căutată. Spaima de a rămîne sub blestemul comenzii sau sub cel al supunerii este spaima însăși a pierderii libertății.

Dar cine, dintre cel ce are libertatea și cel care o caută, provoacă primul blocarea mecanismului puterii? Pentru că orice căutare este dificilă, oboseală, renunțarea sau uitarea țelului propus țin de însăși esența căutării. De aceea cel care caută îl corupe primul pe cel care are, făcîndu-l să piardă, prin perpetuarea comenzii, ceea ce el are deja: libertatea. Pentru că obosește și renunță, cel care caută se transformă în „cel mereu supus” și îl constrînge pe cel puternic să perpetueze comanda. Supunerea devine reflex al supunerii și comanda, reflex al comenzii. Supunerea care a uitat că e supunere în vederea eliberării a indus celui puternic uitarea comenzii puse în slujba libertății. Agentul puterii pervertite nu face decît să slujească uitarea căutării. Dar uitarea căutării este vina celui ce rămîne mereu supus. Iar cel care ajunge să slujească, în locul căutării libertății, uitarea căutării ei, deci agentul puterii pervertite, îl disprețuiește pe cel mereu supus. Pentru că este puternic peste cel mereu supus, el și-a pierdut libertatea și, astfel, puterea. La rîndul lui, cel mereu

supus ajunge să-l urască pe cel care perpetuează comanda și să-l socotească vinovat de perpetuarea supunerii sale. Încetarea căutării el o pune pe seama constringerii, și nu pe seama oboselii, renunțării și uitării sale. El nu poate să admită că cel ce perpetuează comanda reprezintă polul monumentalizat al neputinței sale, slujirea fidelă a decăderii și vinei care sălășluiesc în cel mereu supus. Căci agentul puterii pervertite se supune în fapt celor mereu supuși, slujindu-le bolile și exprimînd astfel o per-versiune obiectivă, răsturnarea și distorsiunea lor în spațiul libertății. Din vina celui mereu supus, care a căzut în uitarea căutării, „cel mai puternic” și „cel mai supus” au devenit acum „cei mai neliberi”.

Rămînera indefinită în regimul comenzii și al supunerii transformă relația de comandă-supunere în relație de constrîngere. Relația de constrîngere este esența puterii pervertite. Însă intrucit anularea mișcării în spațiul libertății nu poate fi proclamată ca atare, puterea pervertită nu se va prezenta niciodată ca esență răsturnată a puterii ci, dimpotrivă, ea va încerca să imite toate secvențele puterii autentice ca devenire în spațiul libertății. Constrîngerea se va învâli în atribuțiile autorității și ale recunoașterii ei, și cu cît prestigiu agentului puterii pervertite este mai scăzut, cu atît el vorbește și cere să i se vorbească mai mult despre prestigiul și excelența sa. Cu cît mai slabă este recunoașterea autorității, cu atît mai multe trebuie să devină dovezile de adeziune la puterea pervertită. Și cu cît mai mică este dependența în spațiul libertății, cu atît mai mult, în spațiul puterii pervertite, se va vorbi despre devotament și iubire. În sfîrșit, agentul puterii pervertite trebuie să imite pînă și propria lui dispariție, anunțînd periodic că renunță la putere și revenind de fiecare dată asupra acestei renunțări. În fastul confirmărilor și reînstituirilor periodice, el imită moartea care se produce în vederea noii resurecțiuni și, astfel, propria sa eternizare. La rîndul lui, cel mereu supus, de vreme ce spațiul căutării a dispărut, va susține că a găsit deja ceea ce de mult a încetat să caute. El va vorbi mereu despre prezența unui lucru a cărui absență i-a devenit de mult familiară. Pentru a umple vidul unei inițieri care nu a mai avut loc, puterea pervertită nu face astfel decît să spună ceea ce de fapt ea ar trebui să facă. Intrucit nu sint capabili de eliberare și de educarea libertății, agentul și pacientul puterii pervertite vor vorbi despre eliberare și libertate. Pe măsură ce scenariul inițierii dispăre, ei vor mima verbal etapele inițierii în libertate.

Prin blocarea mecanismului puterii și prin pervertirea ei apare în lume răul. Răul este devenirea ratată în spațiul libertății, căderea din relația de comandă-supunere în relația de constrîngere. Dacă istoria lumii nu ar ilustra decît această cădere ca istorie a puterii pervertite, ar însemna că rostul speciei noastre nu este altul decît răul ca supremă distorsiune a libertății. Dar pentru că în scenariul puterii există putința de a cîștiga sau, deopotrivă, de a pierde libertatea, istoria lumii este luptă fără sfîrșit dintre veghea voinței în vederea eliberării și lenea universală a supunerii necondiționate.

Gabriel Liceanu

Rănile „revoluției culturale”

AUTORUL sinistrel „revoluții culturale” importată din China maoistă, dar intrinsecă marxismului dogmatic și utopic, a fost măturat de valul indignării populare, îndeosebi tineresci. El a fost executat și nu mai este. Dar rănile adînci, grave, profunde, ale culturii române sînt încă — și vor mai fi mult timp — deschise. Ele sîngează. Ele dor. Ele nu pot fi uitate. Sînt — categoric — împotriva răzburărilor și plăirii personale de poliție. Sînt însă pentru justiție și dreptate. În același timp sînt pentru privirea lucidă a unei situații dramatice. Pentru dobîndirea de cît mai mulți a unei conștiințe limpeză a ceea ce s-a întîmplat la noi: un adevărat genocid cultural. Drepturile omului și drepturile culturii au fost călcate prea mult timp și brutal în picioare!

Distrugerea sistematică a unei întregi tradiții și, poate și mai grav, pervertirea, reinterpretarea și redefinirea sa abuzivă în spirit ceaușist: totalitar, șovinist, protoaristocrat și răstălmăciri grosolane de tot ce vreți: texte clasice și moderne, documente istorice, fapte etc., este de notat în primul rînd. Trebuie să se vindecăm de concepția nefastă conform căreia o cultură — română sau oricare alta — poate fi condusă, dirijată sau organizată doar prin decrete, dispoziții și directive, prin „indicații prețioase” și

ideologie de stat. Cultura are specificul, autonomia și dinamica sa proprie, inalienabilă. Cultura trebuie lăsată să funcționeze liber, în spirit pluralist, într-o societate și structură politică pluralistă, unde drepturile omului sînt integral respectate în toate compartimentele sale. Odoasa cenzură să rămînă doar o tristă amintire!

Va trebui, din această cauză, să renunțăm pentru totdeauna la orice concepție administrativă și birocratică de conducere, organizare și dirijare a culturii. Omul de cultură român trebuie îndemnat să învețe — sau să reînvețe — să gîndească, să scrie, să vorbească, să creeze cu capul său, cu talentul său, mai mic sau mai mare. Ca niciodată cuvîntul de ordine iluminat sapere aude: îndrăznește să fil tu însuți în gîndire, să te servești de propria ta inteligență fără conducerea altuia, n-a fost mai actual. A aștepta doar ordine, directive, sugestii de la alții este funest — ce spun? — de-a dreptul catastrofal — în cultură. Noua cultură trebuie să dea dovezi tot mai active de spirit de independență și inițiativă, de personalitate și îndrăzneală în toate domeniile. A-ți afirma în mod civilizat personalitatea nu înseamnă „anarhie” ci creativitate, elan constructiv, descătușarea energiilor îndelung comprimate.

Vindecarea pervertirii limbajului, efect al spălării creierelor și al răsturnării sensurilor noțiunilor de bază (patrie, democrație, libertate etc.) formează un alt obiectiv al convalescenței noastre morale și spirituale. Este o preocupare esențială a omului de cultură. El urmează să renunțe la orice fel de dogme, clișee, lozinci, cult al personalității, citate rituale, limbaj de lemn al oricărei propagande posibile. Stilul oficial, gol și ridicol, una dintre cele mai grave răni culturale, trebuie să dispară. Să fie extirpat din rădăcină! Să redevenim noi înșine și în limbaj și în orice altă formă de expresie. Să nu mai repetăm mecanic, stereotip, pînă la abrutizare și totală depersonalizare!

Cultura nu apare și nu funcționează în gol, ci într-un mediu moral și spiritual. O altă rană gravă este frica, suspiciunea, secretomania, sentimentul permanent de constrîngere, de neputință și furie oarbă, mereu reținute, atît de tipice societăților totalitare. Trebuie să ne vindecăm și de aceste răni grave. Să nu mai vedem în aproapele nostru doar un agent, un turnător, o primejdie și o amenințare adesea teribilă. De unde individualismul acerb, egoismul, pulverizarea conștiințelor, efect al instinctului de conservare mereu în alarmă. Să ne recăpă-

tăm, în sfîrșit, liniștea și echilibrul interior, să eliminăm spaima continuă, care sterilizează și paralizăază, din conștiințele noastre.

Foarte importantă este și alungarea principiului totalitar-dictatorial, al ierarhiei de comandă. Răsturnarea valorilor, tipică revoluțiilor culturale de pretutindeni, urmează a fi înlocuită de primatul competenței și al capacității personale. Nu ierarhii politice și calificative de dosar și cadre, ci ierarhii de merit, profesionale și de valoare individuală. Eliminarea minciunii și impozitului intelectual devine, mai ales acum, o obligație esențială, vitală pentru însănătoșirea și dezvoltarea culturii române.

Să renunțăm, în sfîrșit, la aroganța și suficiența naționalist-șovină, la izolacionismul și autarhia intelectuală. Să revenim la frumoașa și vechea tradiție a schimburilor culturale în ambele direcții. Cultura română este o cultură europeană. România este în Europa, de unde a fost smulsă metodic, rece, cu un cinism fără seamăn. Să reintroducem libera circulație a valorilor, idelilor, publicațiilor, corespondenței, a deplasării oamenilor de cultură, să încurajăm prezențele românești la toate manifestările culturale, unde vom fi invitați. Să putem colabora și publica fără frică, aprobări și verificări, în străinătate, cu personalitatea noastră, bineînțeles, de scriitori și oameni de cultură români. Dar cu convingerea fermă că avem ceva de spus în Europa și pentru Europa înțelegă că o emblemă a culturii universale.

Adrian Marino

Întoarcerea la curțile împărătești

RESPIRĂM revoluție și ne trăim viața în intimitatea caldă a entuziasmului popular — ole, ole, Ceaușescu nu mai e! —, dar și zguduți profund de strigătul mamelor care-și înmormintează copiii eroi, blestemind: criminalul ne-a ars inima! E timpul sfânt cînd izvoarele limbii române, cea atît de hăituită de doi sclerați, se întorc la curțile împărătești. Sub te-roare, multe cuvinte au căzut înfrînte și nu se știe dacă vor mai reapare, chiar scaldate în singele nobil al generației tinere, care-a dezlănțuit revoluția. Le-au spurcat, repetindu-le la nesfîrșit, din sărăcia minții, tiranii. Consider că sintem dator să arătăm că ele au slujit și la împotrivire, că au ars mocnit pe bari-cada multor colegi de-al noștri, mai vîrstnici sau mai tineri, și că cenzorii le-au vinat, plini de ură, alungîndu-le din țară, aruncîndu-le în temniță sau spulberîndu-le în neant, căci cine va mai rosti de acum înainte, fără să simtă că i se strîmbă gura, sintagme ca: să facem totul; dragi tovarăși și prieteni, unanimitate deplină (și ineptă) etc., etc.

Redau mai jos cîteva pagini care mi-au fost strângulate de cenzură și trebuiau să intre în componența romanului *Seacul singurătății*. Fac mențiunea că nu eu sint cel ce a pățit mai mult de pe urma foarfecelor ceaușiste... dar am trecut, totuși, desculț pe ulițele iadului.

Romanul a suferit 288 (două sute optzeci și opt) de modificări la cuvînt, frază, pagină. Prietenul meu, poetul și prozatorul Mircea Ciobanu, redactorul cărții, împreună cu care am lucrat cîinește, zile și nopți, pentru a salva tot ce se putea salva, poate depune mărturie. Cea dintîi stupiditate de care ne-am izbit a fost să nu numesc Departamentul Securității statului pe numele său bun. Autorii în spe ai genocidului de la Timișoara, București, Sibiu, Braiila etc. s-au considerat ofensați de subiectul cărții și de dezvăluirile cuprinse în ea. Văzîndu-i că se vroiau floral și neîntînați, am propus denumirea *Departamentul orhideelor cu ochi albaștri* și, fascinantă îngăduință, au acceptat-o. Ca să vezi cu ce idioți aveam de-a face!

Cel mai trecut prin ciur a fost cuvîntul *frică*. A trebuit să-l tai de 72 (șaptezeci și două) de ori: cuvîntul biserică a trebuit tăiat absolut în toate împrejurările. Dar în mîntea lor fastuos întunecată, cenzorii erau porniți împotriva aproape tuturor cuvintelor. N-o să uit niciodată cum unul a sărit de fund în sus cînd a dat peste cuvîntul *tîrfă* adresat unui activist de partid. Imaginează-ți, mi-a zis (dar nici el însuși nu-și putea imagina că o asemenea despicătură de ceruri s-ar putea produce!), imaginează-ți că Tovarășu sau Tovarășa ar deschide cartea și le-ar sări sub ochi asemenea rînduri! Ce părere și-ar face dinșii despre noi, despre tine?! Într-unul din capitolele de mijloc ale romanului un personaj e arestat sub acuzația că-a împrăștiat literatură clandestină. Nici un cuvînt mai

mult despre ceea ce conțineau foile incriminate. Iată-le — sint paginile 277—278 din manuscris — publicate pentru prima oară, aici:

BALADA INTELECTUALULUI BRAILEAN INSOTITA DE BATAIA A DOUA CLOPOTE

Bună dimineața, sîntă duminică...
Luni, am fost la săpat șanțuri.
Marți, am greblat mărăcini.
Miercuri, ne-am ismenit la coadă la carne.

Joi, am păcătuț mutînd un munte cu aripa;

Muntele ne-a numit vulturi și ne-a jumulit penele.

Vineri, am făcut zacuscă și s-a acrit.
Sîmbătă, Sîntă Duminică, te-am așteptat cu șaua-n spinare.

După miczul nopții ai sosit și ne-ai pus căpăstrul.

Sîntă Duminică, unge-ne zăbalele cu sidol,

Iar buzele cu piatră acră
Și vom fi fericiți.

Bună ziua, Sîntă Duminică,
Miine reluăm voioși

Săptămîna patimilor după lemnul de cruce,

După undelelele de spoit tîgăi goale
Și grumazul spart de jug,

Dar fă ca azi să nu ne strîngă pantofii,
Să nu ne plesnească pantalonii-n fund

Și să găsim lopeți cu care să ne

Vînturăm pliciteșcala...

Bună seara, Sîntă Duminică,
Mărturisim nesiliți de nimeni:

astăzi am jucat table și am cîștigat
Și n-am fost plătiți.

Spoi ne-am imbuibat cu salată, am băut
Apoi cald și am rîgîit involuntar.

Pe urmă am văzut un meci de fotbal,
Eterna și confortabila noastră

diversiune.

Laudă invingătorilor!
Ai noștri, slavă domnului, au pierdut,

Și-i iubim mult, fiindcă avem pe
cine-njura,

Nepedeșiți.
Bună seara, Sîntă Duminică,
dă-ne nouă un film ca un ccai fără zahăr...

L-am primit.
Îți mulțumim.

Te așteptăm peste șapte zile,
Cu multe ore de muncă voluntară

Ingenunchiere și amin...

ULTIMA scrisoare a mareșalului Antonescu către Maria mareșal Antonescu, care-a apărut, în România, pentru prima oară, în cartea mea, a fost astfel paginată încît să pară o plămuire a subsemenatului. (Am primit peste o sută de telefoane în care mi se cerea să răspund dacă e autentică; este!)

LA pagina 330 din roman, personajul

Salcia Vîfor dă drumul unui cîntec batjocoritor la adresa colectivizării:

Trei iezi, cuculeți
Ușa mamei desculeți
Că v-aduc numaidecît
Bardă pentru dat la git
Ca să vă jucați cu ea
Pînă cînd veți învăța
De la tată de la mamă
Cum să deveniți pastramă
Și cu mulțumire-adîncă
Ălor care vă mîنینcă
Trei iezi cuculeți
Vai ce gust aveți...

Aceste versuri mi le-a împrumutat un prieten poet.

Dar în varianta manuscris, cîntecul culles de mine cîin Dobrogea, în perioada colectivizării forțate, suna astfel:

Trei iezi cuculeți,
Ușa mamei desculeți
Că mama v-aduce vouă
Inc-o hotărîre nouă:
Ori te spînzuri, ori te-necl,
Ori la colectivă treci
Din trei, una să alegi...

Răspunsul iedului:

Autoeriticăăă!
Autodubăăă!
Autopsieeee!

CA să mai scuipăm un bob din turbăciunea pe care ne-o serveau la toate mesele de peste zi, un scurt pasaj de la pagina 144 care demonstrează totala inapetență (sau groaza?) cenzorilor la ironie. E vorba de rîndurile pe care un șef de cadre le așterne în caracterizarea făcută, în stil inept-ceaușist, eroului central al cărții.

„Tov. Saltava a fost văzut bind vin în repetate rînduri cu agentul sanitar Vlad Pamfil, care a fost arestat și condamnat pentru că a declarat că așteaptă sosirea

americanilor. N-or să vină, tovarăși!“

În carte, textul se oprește aici. În manuscris se continua astfel:

„În această direcție propun ca la demonstrațiile oamenilor muncii, tov. manifestanți să se împartă pe traseu în două grupe. Grupa unu să strige din mers:

— Unde sint americanii?

Iar grupa a doua să răspundă, rîzînd în hohote, tot din mers:

— S-au ascuns ca șobolanii...

Apoi toți laolaltă: ura, ura, ura, ura...

POVESTEA și-ar putea urma cursul pe lungime de zile; la alții, pe lungime de ani. Trebuie să știe toată lumea că cenzorii răzuiau cu așchii de diamant industrial orice aluzie menită să contureze, chiar și foarte vag, chipul fiarei apocaliptice purtînd sinistrul nume de ceaușescu. Ziceam la un moment dat în manuscris (n-a rămas și în varianta publicată): „duminică dimineață, la micul dejun, directorul coloniei penitenciare mincă două felii de piine prăjită, unt, cegă rasol și bău un pahar de singe de copil blond, proaspăt recoltat...“ Socotită infamă, fraza a fost trimisă în moarte. Anunț cu deosebită plăcere secăturilor care-au înjunghiat-o: fraza aceea se instituie în începutul romanului *Seherezadă și Dracula*:

„Dracula se sculă din somn, strigînd: — Vreau de băut!

Postelnicul curții îl aduse două p...

cu singe de copil blond, proaspăt recoltat.

Dracula le dădu de dușcă, își șters colții cu dosul palmei și zise din nou:

— Acum să vină-n trap, aici, Popescu Genune și să-mi spună cine-i mai mare Cromwel. Napoleon sau eu?

— Ordonanți mai intii cum să vină: în genunchi, de-abuzele sau tirîndu-se p...

burtă?...“

Fănuș Neagu

29 dec. 1989

Coșmar cu acefali

Vin acefali din Acefalonია
Vorbesc din deget, au deget mare.
Eu nu-nțeleg. E larmă-asurzitoare
și pe timpan se-așterne atonia.

Se pare că sub arc e defilare
Sînt peste tot, și eu, eu nu-s niciunde.
Piticii trec pe patru labe scunde,
Vlăjgani bat solul cu o labă mare.

Aloiu! seamănă a-nîmpinare
de soli cerești, croiți pe alte coduri.
Sînt prinsă fedeleș în mii de noduri.
Nu iese nimeni dintr-o sărbătoare.

Vorbește-un deget și în creier scurmă.
Știu, e coșmar și-i cer să se destrame.
Dar chipuri moarte imi rinjesc
din rame
și-alaiul trece, trece, nu se curmă.

1987

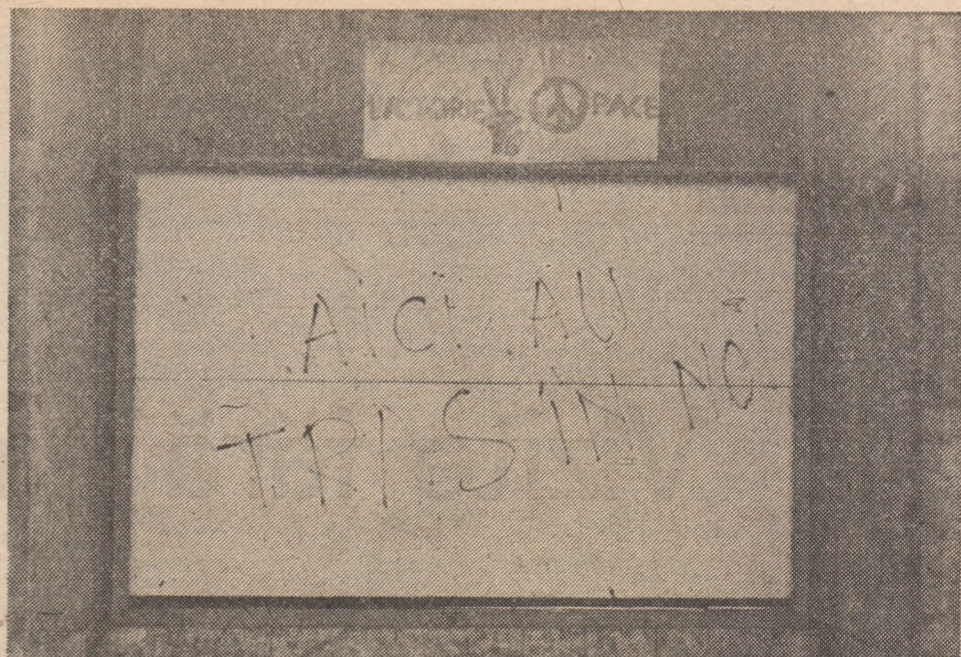
Maria Banuș

Poem cenzurat. Făcea parte din ciclul care a apărut în „Viața Românească“ nr. 6/1987 datorită eforturilor greu de imaginat ale poezilor din redacția revistei. Coșmar cu acefali însă n-a putut „trece“.

■ Din vechea ctitorie a Mavrocordăților au rezultat cîteva basculante cu stilpi, muluri, ancadramente, pietre tombale, chiar și PISANIA, aduse în pripă și răsturnate „vrac“ la Mogoșoaia, în curtea Palatului Brîncovenesc. Ulterior aceste vestigii au fost ridicate și transportate în incinta unor alte așezăminte eclesiastice urmînd a primi „întrebuițări“. Probabil arhitecții și constructorii care au demolat în două zile această biserică monument istoric și de arhitectură — întregul ansamblu monahal urma acum 10—12 ani să fie restaurat și transformat în Muzeu — vor reface, cu trudă și mari cheltuieli, ceea ce vedem azi în aceste mormane de piatră (Fotografii de Bedros Horasangian)

1989

(Scenariu după un film)

IN LOC DE GENERIC

În fața obiectivului se derulează rapid rindurile scrise nervos dintr-un jurnal al unui tânăr anonim :

„21 decembrie, ora 12. Centrul orașului — circulația blocată. Pe Calea Victoriei, coloană tăcută de oameni, purtând pancarte cu un singur chip și cu lozinci pe care nu le scandează nimeni. Îmi trec prin gând numele și figurile prietenilor care simt la fel ca mine.

Ora 14. Pața Universității. Tot mai mulți tineri ; nu mai e nevoie să-mi caut prietenii. Petarde, grenade cu gaze lacrimogene, primele gloanțe. Zgomote pe care nu le-am mai auzit până acum.

Ora 16. Jeturi de apă. Orele trec fără să le mai număr. Se deschide focul. Se trage în noi. („Fără violență“ ? !). Ochi în ochi cu cei care trag. Intinericul, zgomotul armelor acoperă totul. Tirziu aud gemete și un glas care numără : „Mort... mort... mort... mort...“

SCENA I

(La Spitalul Municipal, în camera de gardă. Un bărbat și o femeie între două birouri. Pling. Femeia își duce mina la gură. Încearcă să-și domolească spaima. Vocea tinărului reporter întreabă) :

Vă pare rău pentru ce a făcut fiul dumneavoastră ?

(Vocele celor doi părinți se întretaie. Omul le acoperă cuvintele) : Nu ne pare rău... E singurul nostru copil... ne pare rău pentru situația în care se află... Ne-am temut că e în spital... Doar a rămas în viață și el.

(Medicul prezintă situația) : 2 au murit, răniți sînt în salonul de reanimare, 6 sînt la ortopedie, 2 au fost transportați la Neurochirurgie.

SCENA II

(Interior de salon. Gros-plan cu paturi, active de perfuzie, echipament medical. Prim-plan cu un rănit. Transfocare pe fața de observație clinică... „Soricescu are, 23 de ani. Traumatisme grave provocate prin lovire“. Prim-plan cu o fată de tinăr. Încearcă să vorbească dar nu reușește. Se trece în plan mediu — cu paturi de spital. Între ele se vede o pteră pe care se găsește o farfurie cu carne — varză. Panoramară spre patul din stînga. Prim-plan cu figura unei adolescente pe fondul alb al patului de spital. Vocea medicului) : Mușat Mirela, 17 ani.

(Vocea reporterului) : Te-ai numărat în numărul celor care au demonstrat pașnic în seara în Piața Universității ?

Mirela (voce slabă) : Da...

Reporter : Ce s-a întimplat ?

Mirela (vorbește greu) : Ne retrăsesem. Au început în Pasaj. Ne-au spus că dau pace, am ieșit și cei de deasupra au băgat grămadă în dube și ne-au luat la Circa 17... Ne-au amenințat cu arme... că de ce am strigat „Jos Ceaușescu“, că de ce... Apoi am făcut o criză de nervi și nu mai știu ce s-a întimplat... mi mai aduc aminte...

Reporter : Te-au bătut ?

Mirela : Da... Ziceau că mă prefac...

Reporter : Cu ce te-au bătut ?

Mirela : Cu bastoanele... cu cizmele... cu puștile...

(Din spate se aude vocea medicului) : Lovituri de pat de pușcă pe coloana vertebrală...

(Se trece în plan mediu. Panoramară spre stînga și prim-plan cu o figură de tinăr. Obosit și nebărbierit. Are pe timplă dreaptă un pansament mare, prins cu leucoplast. Își trece mina peste fața răvășită. Suflă greu și își rostește numele extrem de încet) : Constantin Gheorghe.

Reporter : Ai fost în primele rinduri...

Gheorghe : ...Chiar în față... Eram chiar în față... Mai sus de Universitate... striga toată lumea : „Fără violență“... La un moment dat au tras... Nu-mi venea să cred... Am căzut jos... (Vorbește din ce în ce mai rar și mai slab). După care n-am mai știut nimic... atîta doar... mi-am revenit... și în jurul meu... era lume trinită... M-a tras o persoană... nu, nu știu... nu cred că era o Salvare... și eram triniți acolo... ne-au suit... și ne-au dus la spital. (stop-cadru).

(Prim-plan cu un tinăr întins într-un pat. Furtune de plastic și cauciuc îi înjură și ies din trup. Tic-tac-ul aparatelor medicale se amplifică. Panoramară și apoi stop-cadru pe tubul de oxigen fixat în gură cu ajutorul leucoplastului. Omină de femeie încearcă să mai aranjeze puțin tubul gros — pentru oxigen. Vocea medicului) :

Pean. Pean Emilian... Impușcat... strivit... în stare extrem de gravă... greu de spus dacă va scăpa cu viață... Își amintește că în momentul în care a încercat să se ridice după ce a fost impușcat, niște indivizi spuneau : „Mort... mort... mort... mort...“ El și cu o fată au fost băgați într-o mașină și aduși aici. A fost operat în urgență, azi-noapte. În cursul dimineții starea lui s-a agravat, a fost nevoie să fie reoperat, dar infecția — extrem de gravă — îi pune viața în pericol în orice moment...

Reporterul : Au încercat să intre în spital și să-i ia pe acești oameni ?

Medicul : Da !... A fost adusă o fată de douăzeci și ceva de ani care a murit la cîteva minute după aceea... În cursul după-amiezii, medicul de gardă a primit vizita „simandicoasă“ a două persoane îmbrăcate civil care aduseseră cu ei un sac mare de plastic în care voiau să ia cadavrul fetei... Bănuți ce vroiau să facă cu el... Medicul Ionescu — șef de secție — care era de gardă, a refuzat cu vehemență să facă așa ceva.

Reporterul : Ce bănuți că ar fi vrut să facă cu cadavrul ?

Medicul : Bănuiesc că voiau să facă ce au făcut și la Timișoara... să dispară cadavrul. (stop-cadru).

(Prim-plan cu o doctoriță tinăra. Reia povestirea...)

Doctorița : ...o tinăra de douăzeci și unu de ani... lovită în cap cu patul puștii... scalpul luat... fractură de bază craniană... A făcut stop cardiac... (Își mișcă semnificativ capul încercînd să evite rostirea cuvintelor. Spune, totuși) : ...pînă la urmă a decedat după patruzeci de minute... în cursul după-amiezii au venit să-i ridice cadavrul... Am fost revoltată ! (Panoramară, apoi stop-cadru în prim-plan cu o foaie de observație clinică : Moroșanu Pol, 20 de ani, cu diagnostic la inter-

nare, impușcată. Plan mediu, foaia de observație este pe pat. Tinăra doarme. Se aude vocea medicului) : A fost impușcată într-un grup de tineri care demonstrau... A fost impușcată prin sin. Glonțul i-a sfărîmat brațul drept. A povestit că, după ce a fost impușcată, s-a refugiat în subso-lul unui bloc, de unde a reușit să iasă abia la ora șapte... A ajuns la spital la ora opt. Am intervenit de urgență... E posibil ca brațul să nu mai poată fi folosit. Va fi — oricum — nevoie de o nouă intervenție chirurgicală. (Medicul ridică pătura și indică traiectoria glonțului. Prim-plan asupra bustului înfășurat în bandaje al tinerei fete. Medicul continuă după cîteva momente) : Glonțul a trecut printre venă și arteră... a avut un noroc imens. Dacă i-ar fi atins vena sau artera, la ora aceasta ar fi fost moartă.

SCENA III

Piața Palatului (secvențe scurte) : Pe unul din zidurile Palatului se citește : „Nu poate fi vorba de democrație fără pluralism politic“. (Panoramare spre stînga) Ghereta goală a soldatului de gardă din colțul Palatului. Mulțime de oameni care se îndreaptă spre centrul Pieței. Doi milițieni cu brasarde tricolore fumează în fața porții principale a Palatului. Clădirea fostului C.C. În cadru intră, din lateral, pumnul ridicat al unei persoane. Un copil urcat pe umerii tatălui său. Lume multă pe acoperișul C.C.-ului. Se scandează, se aplaudă. O voce : „Lăsați mașina Televiziunii să vină încoace... Să se filmeze“. Mult mai puternic se aud claxoanele mașinilor. În față, la „Romarta“, un puști de doisprezece ani cu o cască albastră de motociclist milițian și scut de plastic.

SCENA IV

Piața Universității. (Secvențe scurte) : Grup de oameni care vorbesc despre moartea generalului Vasile Milea. Urme de gloanțe pe zidul Institutului de Arhitectură. La pervazurile ferestrelor, luminări aprinse și flori. Cadru cu o luminare aprinsă lîngă o gaură de glonț. Iar flori. Ceara de la luminări se prelinge pe ziduri. Picături de ceară cad pe asfalt. Pe geam este lipit un afiș : „Tinerii au plătit cu singe libertatea lor“. În Pasajul Universității, un cîntar transformat în monument funerar. În lumina slabă, luminările aprinse pilpii. Lîngă zidul Spitalului Colțea a fost pusă o cruce. Pe ea multe flori, luminări și tricolorul cu stema smulsă. În lateral, la baza crucii, se vede o pată imensă de singe. Singele se amestecase cu pămîntul.

SCENA V

(Gros-plan cu lume adunată în cerc în jurul unui foc. Plan mediu : smoală aruncată peste singe, căreia i s-a dat foc. Panoramară în sus : un preot cu odăjdii slujește. E bătrîn, are părul alb. Barba deasă și albă îi ajunge pînă la mijlocul pieptului. În mina dreaptă ține o cruce de lemn).

Preotul : ...Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluiește-ne pre noi... (O femeie se apleacă asupra

focului și aprinde o luminare. Căldura a transformat balta de smoală într-un foarte mic altar. Preotul ia luminarea în mina stîngă. Continuă slujba)... Stăpîne ! Iartă păcatele noastre, Sfinte...

Un glas de femeie (patetic) : Fie lumina lor primită ! Pe mamele lor să le-ntărească Dumnezeu ! Sînt mamă de doi copii...

Preotul : Cercetează, Doamne, sufletele celor adormiți ! Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh, și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin... (Adresîndu-se celor din jur) : Să spunem cu toții... Tatăl nostru carele ești în ceruri (lumea spune în cor rugăciunea, împreună cu preotul). Tatăl nostru carele ești în ceruri, Sfîntească-se numele tău, Vie-mpărăția ta Precum în cer, Așa și pe pămînt. Pîinea noastră cea de toate zilele, Dă-ne-o nouă astăzi. Și ne iartă nouă greșalile, Precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pe noi în ispită, Și ne ferește de cel rău. C-a ta este împărăția, slava și puterea. A Tatălui, a Fiului, a Sfîntului Duh. (Claxoanele mașinilor care trec acoperă pentru moment glasul preotului. Face semnul crucii cu mina dreaptă, în care ține crucifixul de lemn. Lumea se descoperă și se închină. Cineva se apropie și sărută mina preotului. Acesta își ridică privirea către cer și continuă) : Cu duhurile dreptilor celor ce s-au săvîrșit, odihnește, Mintuitorule, sufletele robilor tăi adormiți întru libertatea și slava neamului românesc martir. (Prim plan cu figura preotului privind în sus, rugîndu-se. În miinile sale, crucea de lemn și luminarea aprinsă. Apoi picături de ceară din luminarea preotului ce cad în foc.)

Ovidiu Constantinescu

Fotografii de NICOLAE TRICULESCU

Vizite fără halat

POATE că dumneata te consideri o victimă privată de libertate și ținută cu forța între niște ziduri despre care nu știi cu precizie ce reprezintă și ce sens au — începea el să vorbească, după ce lăsase să se scurgă cele câteva uriașe secunde de tăcere rituală. (Tonul ales, egal depărtat de întrebare și de afirmație, părea să conțină o obscură ironie, dar nu dezvăluia mai mult decît intenția de a vorbi îndelung.) Nu m-aș mira să crezi că ceea ce ți se întîmplă este o imensă nedreptate și să urzești planuri minuțioase de răzbunare, pe care, bineînțeles, nu ai nici posibilitatea, nici curajul să le pui în aplicare. (După fiecare frază lăsa să se scurgă o mică așteptare, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă vine vreun răspuns și ca și cum numai lipsa acestuia l-ar fi făcut să continue. În fapt mă convinsesem că răspunsul nu făcea decît să-l întărească o întrerupere nereverențioasă, ca o obraznicie de care nu merita să țină cont. Și chiar dacă n-ar fi fost așa, de unde știam că semi-întrebările sale erau altceva decît un mod de a mă face să-mi mărturisesc singur intențiile, sau încercările?). Pentru că numai după ce ai încerca să le realizezi, numai după ce ai fi înfrînt și pedepsit pentru a înfrînge, ai avea dreptul să consideri că nu ești dumneata cel vinovat de ceea ce ți se întîmplă. Spune-mi drept, ai avut curiozitatea să vezi dacă poți ieși de aici? (Și se apleca peste mine, cu bustul aproape paralel cu al meu, încercînd parcă să nu piardă nici o nuanță din ceea ce ar fi urmat să răspund. Nu aveam, evident, de gînd să mărturisesc ceva, dar el izbucnea în hohote hirlite de ris înainte de a o fi putut face, îndreptîndu-se brusc, cu o imprevizibilă elasticitate, ridicîndu-se chiar de pe pătura care se mototolise sub el și făcînd cîteva pași incintați prin încăpere, satisfăcut pesemne de ceea ce desoperise în ochii mei. Odată cu el, aerul odăii se mișca în al doilea sensibil rîcite, de parcă trupul uscățiv al doctorului ar fi fost ambalat, pentru a căpăta prestanță. Într-un înveliș gros de aer înghețat urmînd cu fidelitate liniile sinuoase ale siluetei sale și lunecînd de colo-colo odată cu ea).

— Mi-e frig, am spus aproape fără să vreau, dar fals nu pentru că n-ar fi fost adevărat, ci pentru că nevoia de a reacționa totuși într-un fel mă făcuse s-o mărturisesc.

— Păi sigur, sintem intelectualii — rîcană el, deodată prost dispus, deși conștinuînd să ridă —, nici nu mă îndoiam că l-ai citit pe Thomas Mann în original. Și ce să vă fac eu dacă vi-e frig? Mișcați-vă, încălziți-vă cum știți, doar nu așteptați să vă încălzească eu.

Se vedea că e furios și îmi era greu să înțeleg de ce se purta ca și cum l-aș fi încurcat socotile. Aș fi vrut să-l răspund, dar nu îmi mai aminteam exact ce mă întrebases, aș fi vrut să-i spun ceva neplăcut care să mă descarce de iritarea pe care mi-o comunica, pe care o trecuse asupra-mi. Gluma cu Thomas Mann, pe care la început nici n-o înțelesesem, mi se părea acum nu numai stupidă, ci și de prost gust, ceea ce nu mă împiedica să-mi amintesc că eu însumi comparasem silueta aceea jalnică îmbrăcată în negru ponosit cu...

— Nu vă cer să mă încălziți — i-am răspuns furios — vă cer să mă lăsați în pace. Dar îmi dădeam seama că furia unui om întins în pat îmbrăcat într-o pijama mult mai scurtă decît trupul lui, abia acoperit de pătură, nu poate fi decît ridicolă, iar conștiința acestor impresii îmi stîngea în glas orice urmă de autenticitate, lăsîndu-mi vocea albă, aproape plictisită, recitînd un rol de care obosise de mult. Dar n-avea cine să-mi asculte nuanțele. Doctorul izbucnise într-un ris șarjat, deliberat grotesc, care îl scutura ca pe o păpușă de cîrpă, în timp ce hohotele zgîriau pereții, sparte, ascuțite, zgîrnturoase.

— Mărturisesc că te-ai speriat, bolborosea el aproape sufocat printre lăcnete și sughițuri de ris, nu te-asteptai să mărturisesc chiar eu, să confirm singur... Ai tras o spaimă, fiu sincer... Chiar eu în persoană... Recunoaște... Și în timp ce se scutura, stergîndu-și ochii de lacrimile care-i curseseră pe obraz în timpul acelei descheate crize de ris: Dacă ți-ai fi văzut mutra... Dumnezeule mare... Mai rău decît dacă ți-ar fi căzut tavanul în cap... Și, la urma-urmel, ce mare lucru afla-se!... Dacă te-ai fi putut vedea...

Știam că nici un sunet din ceea ce spune nu e adevărat. Știam că toată scena nu era decît o reprezentare de saltimbanc mediocru, căruia îi făcea bine să se scâlâmbăie și să se fandosească, să facă pe

bufonul, dar nu știam de ce o făcea totuși, iar contradicția între convingerea că totul fusese jucat într-un anumit scop și imposibilitatea de a bănuî scopul acela îmi dădea o iritare pe care abia dacă mai reușeam să o controlez. (Ultima frază, ultima parte a ultimei fraze nu este — îmi dau seama cu precizie — decît o ipocrizie, o exagerare, în cel mai bun caz. Ori-cît de mare, iritarea nu m-a făcut nici să sar din pat, nici să înșfac paiața aceea de guler și să o arunc pe ușă afară. Buna creștere, sentimentul ridicolului, sau ori-care ar fi fost numele acelei lășități, erau prea puternice, pentru a nu mă face complicele — revoltat, dezgustat, dar sigur — a ceea ce mi se întîmpla.) Am tăcut deci îndelung, pînă cînd personajul acela schimonosit de spasme și ticuri și-a rearanjat liniile obrazului și ale ținutei, pînă cînd s-a liniștit și a redevenit aproape demn. S-a reasezat pe marginea patului cu miinile în poală, privindu-mă cu atenție, ca și cum ar fi vrut să citească pe chipul meu transformările prin care trecuse el și sensul acestora, ca și cum din ceea ce vedea pe fața mea se putea deduce sensul scenei care tocmai se încheiase.

— Recunoști, deci, că nu ți-a trecut prin cap să încerci măcar prezumtivele la-câte — reluă el serios, ca și cum întreruperea precedentă n-ar fi existat. Nu te-ai gîndit că s-ar putea ca ele nici să nu existe... Și nici nu există, de fapt, decît în măsura în care ești convins de existența lor... Nu e nevoie să te învăț eu asta... După cum să nu-ți închipui că, spunîndu-ți ce-ți spun, nu știu că simplific și că am aerul că te condamn că nu te revolti, deși departe de mine un asemenea gînd, care ar fi străin nu numai de felul meu de a înțelege lucrurile, ci și — după cum bine știi — de propriul meu comportament.

(Mă privea hotărît, cu un fel de franchețe în spatele căreia lăcarea o atenție exagerată, dacă nu cumva chiar batjocoritoare.) De altfel, modul dumitale de a te comporta în circumstanțele oarecum ciudate care ți s-au impus m-a umplut — trebuie să-ți mărturisesc din prima clipă — de cea mai curată admirație. (Acum, cînd nu mai aveam nici o îndoială că-și bate joc, lăuminița suspectă i se stinsese, paradoxal, în ochi și privirea lui mă căuta deschisă, mărturisitoare, ceea ce, bineînțeles, nu însemna decît că totul — privirea ca și firul demonstrației — era trucat cu minuție, fără oboseală). Și asta pentru că am înțeles că dumneata, printr-o hotărîre deliberată, de exactă intuiție filosofică, al doilea linia de conduită a poporului dumitale, al nostru, situîndu-te astfel în consonanță cu imperatiile adînci, de substrat, ale pămîntului. Pentru că dumneata nu ești asemenea celor care, după cum spune Dante, „din lășitate n-au ales între bine și rău” și pe care marele florentin nu ezită să-l așeze în Infern (cîntul III, 55—57); ci, înfinit mai subtil, dumneata, asemenea poporului român, ai ales, dar ai înțelepciunea de a nu-ți mărturisi alegerea. Într-o lume evident mai puternică și mai contradictorie decît puterea deciziei dumitale. N-am dreptate? Tăcerea e de aur, așteptarea de diamant. De altfel, dacă ai avea cea mai mică îndoială, istoria întreagă ți stă la dispoziție, promptă cu nenumărate argumente: convingătoare, ordonate toate în același sens. Ce este, la urma urmel, Avram Iancu decît un sfîșietor, convingător argument că românii nu trebuie să lupte? Prin poziția lor geografică, prin datele lor istorice, el nu sint făcut să intre în marea luptă a istoriei, pentru că de orice parte ar lupta ar fi alături de dușmani, împotriva propriilor lor interese. Singurul lor destin posibil este să stea și să aștepte, să stea și să se uite cum se lovește deasupra lor muntii în capete. Să intervină cel mult dînd să bea (ca în basm) unuia sau altuia dintre smeli prinși în încețare, nu pentru că un smeu ar fi mai bun decît celălalt, ci pentru că, aflat la strîmtoare, oferă o răsplătă mai substanțială. Nu ți se pare ciudat, elocvent în orice caz, că eroii basmelor noastre (Făt Frumos, Prislea, Harap Alb, Călin Nebunul) nu sint niște voinici bătaioși, gata ori-cînd de luptă, ci mai curînd niște tineri frumoși (Făt Frumos!), isteți și buni, care cîștigă nu prin forța pumnului, ci pentru că știu prin bunătate și istețime să-și asocieze ființele supranaturale, sau numai oropsite, ieșite în cale? Eroul basmelor noastre merge la lupta fizică numai după ce a epuizat toate mijloacele de a o înlocui prin confruntări morale sau intelectuale, adevărate probe inițiatice a căror simplă parcurgere ar trebui să fie

suficientă (pare a crede eroul) pentru obținerea victoriei. Dar și dacă nu are încotro și e obligat să se ia la trîntă („că-l mai dreaptă”, spune el, ceea ce aruncă o mică, minusculă umbră de îndoială asupra eforturilor evidente de a o ocoli), nu o face înainte de a-și lua savante măsurile de precauție, înainte de a afla unde stă ascunsă puterea smelui, cum se poate ajunge la ea, cum trebuie lovit, în ce fel trebuie strîns cu ușa etc. O să-mi răspunzi, bineînțeles, și cu bună dreptate, dumneata care îi semeni, că nu ți se pare nimic rușinos, dimpotrivă, că în loc să idealizeze o brută gata să-și folosească mușchii, românii au creat acest personaj (mult mai apropiat de Ulise decît de Hercule) făcut să învingă prin istețime, compasiune și umor. Bineînțeles, bineînțeles... (și în timp ce părea sincer incurcat, și neștiind cum să mai continue, ochii îi rideau devansînd continuarea, recunoscînd că incurcătura nu e decît o glumă care, cu privirea jucăușă cu tot, făcea și ea parte din rol...) ...bineînțeles că ai avea dreptate să-mi spui toate astea, dar, vezi dumneata, trîntă are și ea partea ei bună... nu știu dacă e mai dreaptă, înclin chiar să cred că nu, dar e mai limpede, mai operativă. Cum să-ți explic? (și de data asta ridea fără să se ascundă, ba chiar lăsîndu-mă să văd că nu vrea să se ascundă). Dacă dumneata, de-o pildă, om tînr și sănătos, în loc să stai întins în patul ăsta de bolnav, combinînd scuturile de salvare și construînd întregi sisteme interpretative ale acestui univers concentraționar, te-ai ridica și m-ai azvîrli afară din cameră, și ai lipi-o cu un dos de palmă de perete și pe tovarășa Mardare, în cazul în care ar apărea (deși mai probabil e că n-ar apărea, ci speriată de reacția dumitale ar încerca ea însăși să fugă), și ai da cițiva pumni în dreapta și în stînga celor ce ar încerca să-ți stea în cale, și ai sparge cu cîteva lovituri de bocanc ușa de la intrare în caz că ai găsi-o încuiată (dar s-ar putea nici măcar să nu fie...) ...Ei, dacă ai face toate astea, care ar fi mult mai puțin subtile, dar mult mai clare și mai eficiente, n-ai mai fi fără îndoială prea tipic (acum ridea cu hohote), dar ai fi în schimb mult mai liber.

M-am ridicat pe jumătate din pat, simțînd că mă înăbuș dacă îl mai ascult o singură secundă și, în același timp, dîndu-mi seama că mișcarea mea poate fi interpretată ca o concretizare a cuvîntelor sale, ca un exercițiu de sugestie. Speriat puțin, sau mai curînd maimuțărînd spaima, el s-a ridicat grăbîndu-se să protesteze:

— Am glumit, pentru Dumnezeu, doar n-ai fost în stare să mă iei în serios...

N-am făcut decît să dezvolt anumite idei care (nu-i așa? am intuit oare bine?) nu-ți sint străine... doar n-o să te superi din atîta lucru... După cum știi, îți sint prieten și, de altfel, dacă vrei să polemizăm îți pot răspunde că eu nici măcar nu sint întru totul de acord cu cele spuse, că, la urma urmelor, românii au avut cel mai mult de cîștigat nu din contemplarea ciocnirii munților în capete, ci dimpotrivă, din propria angajare în ciocnire. Vrei argumente? Iată: primul război mondial, momentul nostru de maximă implicare în luptă (sigur, nu înainte de a afla care smeu e mai puternic și unde i se ascunde puterea) ne-a și adus, de departe, cel mai mult. Aș mai putea să-ți aduc și alte argumente, dar cred că azi te-am obosit destul, uite cred că ai și puțină febră (și-mi puse rapid, lunecător pe frunte o mină rece și umedă ca o reptilă), deci ești obligat să rămii în pat (și izbucni într-un hohot de ris intens, sarcastic și în același timp clovnesc, deșănțat, ceea ce paradoxal îi îndulcea batjocura, dar îl făcea dezgustător, insuportabil).

— Ești un diavol, am spus, lăsîndu-mă să recad epuizat pe spate și închizînd ochii, să nu-i mai văd trupul jalnic răsucindu-se în spasme cabotine și creștetul scămășat, ca o stofă mincătoare de molii.

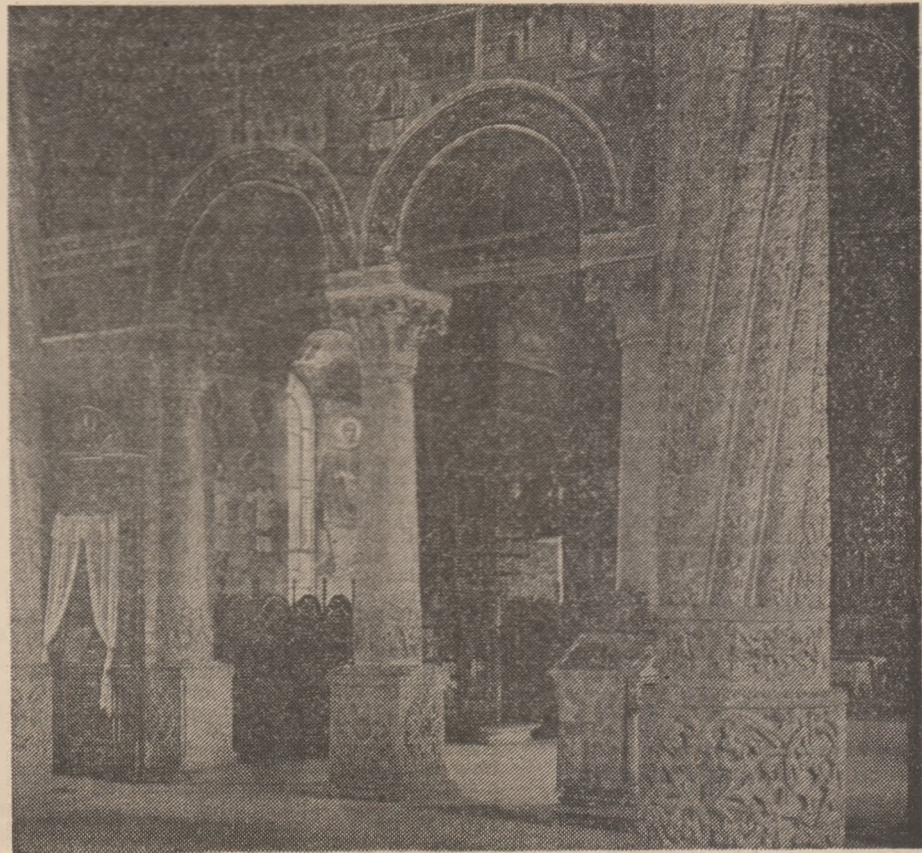
— Ei, asta-l, exclamă el, oprindu-se, la fel de brusc cum începuse, din ris. Doar ți-am spus. Cu dumneata omul trebuie s-o ia mereu de la capăt! Părea sincer indignat și își îndreptase ținuta, întinzîndu-și cu palmele hainele mototolite de ședere și ris, luîndu-și o ținută cît mai distinsă.

— Mă văd nevoit să mă retrag, adăugă, mai am și alte treburi. Au revoir! Și în timp ce îmi întorcea cu demnitate spatele, soldurile îi schițară o mișcare ondulatorie, ca de dans grotesc, sau ca de felină unduindu-și coada; și pe cînd mina îi apăsa clanța și întredeschidea ușa, ochii i se mai întoarseră o dată spre mine cu albul sclipind, ca pentru o glumă obscenă, în întunericul deodată compact care îl cuprinsese cu mine cu tot.

- DIAVOLUL — își începea el altădată discursul — nu mai este de mult, sau poate n-a fost niciodată, ceea ce vrea să facă din el gîndirea comună, adică un inger decăzut din drepturile sale. Și azvîrlit într-o subterană fierbinte, de unde încearcă — și are aerul că reușește — să contracareze realizările divine. Ceea ce nu-mi placea în această imagine tradițională era lipsa ei de coerență, caracterul patologic al personajului: Diavolul făcea răul pentru că era rău pur și simplu, fără motiv, din pură detracare. Dar nimic pe lumea aceasta — și, desigur, nici pe cealaltă — nu se întîmplă pentru că se întîmplă, ci din anumite motive, uneori comprehensibile, alteori de neînțeles, uneori rezonabile, alteori absurde, dar motive, cauze. Satan nu este rău pentru că e rău, ci pentru că e realist.

— Nu înțeleg, am articulat fără să vreau, deși îmi propusesem în numeroase rînduri să nu mă mai las antrenat în discuții.

— Și totuși nu e deloc greu. La început Satan făcea parte din consiliul divin, dis-cuta cu Dumnezeu, chiar dacă nu de la egal la egal, după cît se pare într-un fel democratic, de libertate a opiniei. El este vocea realistă, pesimistă, a adunării care, ca orice consiliu la cel mai înalt nivel, avea tendința să înfrumusețeze lucrurile. Cînd Dumnezeu face elogiul lui Iov, de exemplu, Satan nu crede în toate acele calități necondiționate ale fidelității și

Mănăstirea Văcărești. Interior (Din arhiva Institutului de Istoria Artei)

lansează celui prea înalt sfidarea supunerii la probe, calea experimentală. Dumnezeu, e drept, câștigă pariul, Iov nu-l trădează, dar o să-mi dai voie să susțin că acest rezultat nu este decât o întâmplare, un noroc al celui prea bun: în restul de 99% din cazuri ar fi câștigat — și a câștigat chiar — Satan. Rezultatul experienței cu Iov este neconcludent — toată istoria omenirii o dovedește din plin — ea dovedește cel mult că Diavolul poate să aibă și el ghinion. Oricum, Dumnezeu a făcut atita tapaj din această istorie (care la urma, urmei poate fi și măsătoare: nu este el atotștiutorul, deci nu cunoștea el dinainte rezultatul pariului, mai precis nu putea el face în așa fel încît rezultatul să fie cel dorit?), încît nu trebuie să ne mirăm că, la rîndul lui, Satan a început să nu mai joace fair. Vreau să spun că, dintr-un pesimist care nu crede că oamenii pot fi capabili de sentimente dezinteresate (dar pot fi, într-adevăr), el devine un ispititor care încearcă (și reușește) să intervină în liberul arbitru (atît de precar, oricum) al omului, sugerînd acțiuni interzise (rele deci, în viziune totalitară). Nu te șochează, sper, considerarea universului mono-teist ca totalitar. Faptul mi se pare evident, după cum este evident că singurul post pe care poate Satan să-l ocupe în acest univers este acela — nu prea învidiabil — de disident. El este cel care va încerca mereu să nu se supună, reușind atît de bine, în încercarea de a solidariza conștiințele (mă rog, poate că termenul este exagerat), împotriva celui puternic, încît nu puținii sint cei care consideră că el este adevăratul stăpîn al lumii. Din păcate, istoria este scrisă fără încetare de concurență, și asta nu numai pentru că s-a creat în sensul acesta o tradiție, ci și pentru că diavolul preferă de obicei să tacă și să facă, avînd enorm de câștigat chiar din iluzia celorlalți că pot să-l învingă: nimic nu-l distrează mai mult decât rolurile în travestii. Este ca și cum Hitler, învinsul, nu ar fi decît o strategemă pusă la cale chiar de Hitler, care, dîndu-și seama că nu mai poate să reziste pe vechile poziții, și-ar continua cariera sub masca lui Stalin, învingătorul. Ceea ce, după cum știi, nici nu e chiar atît de aberant. Ar putea exista spirite deosebit de subtile care să ducă demonstrația și mai departe, susținînd — cu suficiente argumente istorice — că Hitler și Stalin nici nu erau decît două înfățișări, fals antinomice, ale aceluiași personaj nemuritor, care își continuă de altfel isprăvile sub alte și alte forme.

Dar poate că greșesc atribuind purtătorului de lumină (știi, cred că Lucifer în latină asta înseamnă) atît de vulgare intrupări. Ah, fiindcă veni vorba, originea acestui nume, cu atît de strălucite urmări în poezia română, se datorată se pare unei greșeli de lectură a sfîntului Ieronimus, primul traducător latin al Bibliei, autorul Vulgatei. E vorba de o precizare a profetului Isaia, care în versiunile anterioare, nelatine, se adresează regelui Babilonului pedepsit pentru trufia sa: „Cum ai putut cădea din cer, tu, astru purtător de lumină, fiu al aurorei?” (compararea regelui cu Venus era de altfel în tradiția mitică babiloniană). Ei bine, bietul Ieronimus, mai puțin săvînt decît sfînt, a crezut că e vorba de regele tenebrelor, și ceea ce fusese un epitet (purtător de lumină) a devenit un nume (Lucifer). Sau poate sfîntul Ieronimus nu era chiar atît de sfînt și a schimbat cu bună știință sensul frazei cu pricina, acordînd astfel un nume demn de el celui ce, pe drept cuvînt, și pe cit trece timpul, ar putea fi considerat patronul cunoașterii științifice, purtătorul extraordinarelor lumini care au toate șansele să atragă asupra noastră întinerul absolut.

— Ha ha ha. (Ridea într-un fel deosebit de fals, voit fals, ca și cum șirul ha-urilor n-ar fi fost decît un rînd de puncte-puncte, indicînd încheierea capitolului. În orice caz nici o veselie, nici o răutate chiar, nu transpărea din repetarea de vocale aspirate). Observ că erudiția mea nu produce asupra dumitale un efect deosebit. Să ne întorcem la ale noastre.

— Care „ale noastre”? aș fi vrut să întreb, dar n-am făcut-o, pentru că din prima clipă știusem că întreaga perorație nu e decît o capcană, în care preferam să fiu introdus cu forța, decît să cad de bunăvoie.

— Greșala dumitale este că refuzi să admiți că și diavolul este un inger. Căzut, decăzut, necăzut, învins, neînving, dar inger. În loc să aștepți prosteste ingerul salvator care să îți dea soluția eliberării, ai putea foarte bine să o primești de la opoziție. Nu soluția te interesează? De altfel, poți să fii sigur că, dacă ingerul adevărat apare, el nu va fi unul exterminator? Ești chiar atît de sigur că bine-meriți salvarea aceasta din partea grației divine? Ceilalți, după cum vezi, sint gata să ți-o ofere cu mai multă promptitudine.

(Am continuat să tac privindu-l cu atenție și așteptînd să continue. Îmi dădeam seama că lipsa mea de comunicare îl enervează, dar știam că e singura posibilitate de a nu mă simți în plus umilit și de propria mea complicitate.)

— Nu vrei să cooperezi, vîd, spuse el, după o clipă de tăcere în care privise în pămînt ca și cum ar fi vrut să se reculească sau să facă un efort de concentrare pentru a-și ține nervii în friu. Nu-l nimic, noi avem timp.

(Tăcu din nou, un timp mai lung, poate pentru a da greutate frazei anterioare care sunase puțin nehotărît, mal mult autoincurajare, decît amenințare neascunsă. Apoi, deodată, ca și cum ar fi innebui-

nit sau ca și cum și-ar fi schimbat brusc intențiile, izbucni într-un ris înalt și strident care creștea din sine însuși, în valuri, de parcă atunci cînd voia să se oprească s-ar fi gîndit că n-a ris destul și că trebuie să mai continue puțin. Printre hohote încerca să spună ceva, dar părea că nu poate vorbi de atita veselie, și încerca să transmită prin semne ceea ce avea de spus, făcînd mișcări exagerate și de neînțeles cu minile, cu ochii și întregul corp. Dar cu adevărat greu de suportat în priveliștea pe care mi-o oferea nu era nici exagerarea atitudinilor, nici lipsa lor de logică și de înțeles, ci faptul că dincolo de toate acele gesturi și sunete se vedea nu numai contrafacerea, ci și dorința de a se vedea contrafacerea. Ceea ce era prea mult.)

— Ah, iartă-mă, mă port prosteste, știu — reuși el în sfîrșit să articuleze. Stau aici de un ceas și îndrug vrute și nevrute, fără să mă întreb dacă nu cumva te plictisesc, dacă nu cumva toate aceste idei ale mele și biata mea erudiție, de care sint atît de mindru, sint pentru un om de valoarea dumitale niște plicticoase banalități. Ceea ce, bineînțeles, nu e deloc de ris, dar dacă am ris totuși (și am făcut-o într-un mod aproape indecent, îmi dau seama), este, te rog să mă ierți, din cauza expresiei cu care mă ascultai, o expresie — cum să spun? — nespus de comică, tocmai pentru că era foarte serioasă. Îmi dai voie să te întreb: chiar credeai în ceea ce îți spuneam? Vreau să spun: chiar credeai că cred?

— **P**OATE crezi că totul este întâmplător? — mă întrebă el alături. ca și cum ar fi continuat o discuție începută mai demult și căreia nu făcea acum decît să-i adauge noi argumente. Tot ce vedem în jur, tot haosul, toată nedreptatea, toate victoriile inverse, toate contraselecțiile, toată disoluția care nu se contrazice nici o singură dată, nici măcar din greșeală? Nici un copil n-ar putea-o crede. Ar însemna să acorzi un prea mare teren nu numai întâmplării, ci și miracolului. De altfel, de ce nu se-ntîmplă, dacă de întîmplare e vorba, și invers? O să încerc să-ți răspund (și te rog să observi că nici nu ți-am căutat părerea, întrebarea mea avînd intenții pur retorice), necerîndu-ți decît să nu mă suspectezi și să mă urmărești cu atenție. Aș mai vrea să te rog să accepți ca bază de plecare a demonstrației o ipoteză aparent absurdă: aceea că există un creier, o putere unică și centrală care veghează ca totul să se desfășoare în cel mai catastrofal mod cu putință. Recunosc că nu e ușor de admis, și totuși, dacă te gîndești bine, e mai logic decît a admite că legi obiective asigură neobosit triumful celui mai ticălos; selectarea celui mai nepotrivit, victoria celui mai prost. Aș vrea să observi că supoziția mea este una partizană: inventînd un rol subiectiv, chiar dacă dirigent, răului, ea acordă restului societății salvarea de a fi numai victimă, salvează mecanismul însuși de acuzația că el este cel ce, implacabil, dialectic, obiectiv, generează haosul și nedreptatea. Bineînțeles că — precum în romanele poliștiste — prima întrebare care se poate pune în legătură cu asasinul prezumtiv este de ce ar face-o. Cineva venind din afară — sau chiar cineva care n-a trăit decît de cealaltă parte a baricadei (deși expresia este exagerată, pentru că nu există nici o baricadă), în rîndul victimelor — ar putea să nu descopere mobilul, ba chiar să susțină că el nu există. Nu și eu, însă, care mă mișc de o viață întreagă în culisele acestei mașinării. Eu cunosc acest mobil și trebuie să recunosc că am avut nevoie de foarte mult timp — de ani și ani — pînă să-l bănuiesc, și de și mai mult timp pînă să-l accept ca indubitabil. Și asta nu pentru că este absurd, ci pentru că este monstruos. E bine, obiectivul acestui uriaș efort malefic este înfrîngerea naturii, înlocuirea universului adevărat printr-unul artificial, substituirea autenticului prin contrafacere, a originalului prin copie, a firescului prin fals. Știi că e greu, dar, odată admis acest postulat, nenumărate episoade obscure se luminează straniu și simplu, înspăimîntător. O să-ți aduc un singur exemplu, minor față de tragediile care i-au fost contemporane, dar extrem de elocvent, stilizat pînă la simbol, și pe deasupra aparținînd domeniului dumitale: destinul postbelic al lui George Bacovia. Un mare poet, unul dintre cei mai mari patru sau cinci poeți ai acestei limbi, care fiind toată viața extrem de sărac a fost în mod firesc un om de stînga, un socialist, care a scris încă din primii ani, romantici, al acestei mișcări, adevărate poezii incendiare, strînse în volume încă înainte de primul război mondial și care fac dată în istoria literaturii române. Ei bine, după al doilea război, după triumful forțelor pe care le însoțise sentimental și poetic de-a lungul unor întregi decenii, acest mare poet este pur și simplu interzis, iar locul oficial de poet al revoluției îl ocupă A. Toma, un personaj care nu numai că nu era poet, dar nu fusese nici măcar revoluționar. Îți amintești, cred, cum învățam la școală, ca pe o dovadă a revoluționarismului său, faptul că își ascundea poeziile în sticle pe care le îngropa în pămînt ca să nu i le găsească Siguranța. În aceiași ani, Bacovia publica în reviste și în volume (de altfel, premiate de Academia Română) poeme înfînit mai revoluționare. Cum a

KÁNYÁDY Sándor

Ca roua

există-n lume și meleaguri unde
ca roua ce-n umbrășuri se ascunde
iubirea se păstrează daurită
din primăvară pînă-n iarnă, neștirbită
e-o comparație poate aspră și forțată
dar ni se potrivește nouă și arată
timpul în lucru ca un rid pe față
există-n lume și meleaguri unde
greu ocrotirea firii că pătrunde
le seacă și tot coasa te pindește

și numai roua rădăcina ți-o hrănește
albei poiene și vinuri ce adie
de-i vorba de confesiune, atunci fie l
locuri pe unde nu se poate să rămînă
făptura noastră decît mină-n mină
unde și verbele uzate poartă brumă
chiar dacă neferice și-n penumbră
fie și vînt ori arșită ză vouă
cit încă mai există — un strop de rouă

În românește de
Constantin Olariu

fast cu puțință? s-a întrebat uluită lumea. Uite că a fost, și asta pentru simplul motiv că A. Toma avea de partea sa două atu-uri care lui Bacovia îi lipseau: era fals și ca poet, și ca revoluționar. Prezentarea marele avantaj al contrafacerii. Dar aș putea să-ți dau sute, mii de exemple. Sau ai putea să ți le dai singur. Așa cum am vorbit despre înlocuirea unui poet dintr-un nepot, am putea vorbi despre asanarea lacurilor și dărîmarea satelor pentru a mări suprafața agricolă, în timp ce imense terenuri agricole erau lăsate în paragină; despre construirea unor insule artificiale, despre proiectele nebunești de transformare a Deltei. Numitorul comun este mereu nevoia de a înlocui naturalul prin copia lui calpă și, în mod fatal, no-civă prin simpla ei falsitate. Nu mai insist. Sint convins că în chiar această clipă îți vin în minte nenumărate cazuri asemănătoare. Înarmat cu această grilă, o să vezi că parcurgerea puținelor decenii devine comprehensibilă, asemenea acelor peisaje baroce în care, din anumite unghiuri, pot fi descoperite figuri de sfinți.

Ei bine, dacă — asemenea acelor copii ce nu obosesc să întrebe la sfîrșitul fiecărei demonstrații „Da de ce?” — m-ai întreba „De ce? Totuși, de ce?”, de ce și de unde această patologică nevoie de a găsi soluții contra naturii, ți-aș răspunde și de data aceasta printr-o descoperire incredibilă, dar îndelung verificată, indubitabilă: pentru a crea climatul de spaimă necesar menținerii puterii. Creierul omenesc, capodoperă a naturii, emanatie savantă a unor legi funcționînd după logica firii, se simte lipsit de apărare, cuprins de angosă, în fața lucrurilor care se opun acestei logici. Pentru că el poate lupta, poate conduce lupta oricît de inegală, oricît de eroică, împotriva unui rău înțeles, dar se pierde confuz, dezarticulat, în fața unui pericol incomprehensibil. Observă că nu spun absurd, pentru că absurdul e blind, absurdul are și el legile lui care, odată pătrunse, pot fi arhitecturale într-un sistem de alt tip; există chiar și o logică a absurdului, în timp ce această nevoie de a înfrînge natura pentru a pune în loc propria ei solie sare dincolo de interesele cuiva, fără sens, pentru că fără utilitate. Și tocmai această aparentă lipsă de utilitate împiedică mintea normală să o pătrundă. Cea mai mare revoluție petrecută vreodată pe pămînt, cea cristianică, a obișnuit omenirea — cu greu, și, în fond, nu de tot — cu ideea că binele poate fi dezinteresat. A descoperi acum că și răul poate fi dezinteresat este prea mult pentru a putea înțelege, prea puțin pentru a putea încropi un sens. Dar tocmai această lipsă de sens provoacă spaima dorită. Iar spaima aceasta va fi cu atît mai mare, cu cît monstruozițiile vor fi mai neascunse, mai în văzul lumii. Privind tinerii aceia de pe Calea Victoriei, fiecare cu cite un ziar în mină, încălțați cu același model de pantofi și îmbrăcați cu același fel de haine, orice om normal se întreabă ce rost pot să mai aibă niște agenți secreți pe care și un copil îi recunoaște de la o poartă, dar nimeni nu se gîndește că adevăratul lor rost nu este să urmărească, ci să fie urmăriți, nu să vadă, ci să fie văzuți. Și cu cit vor fi mai mulți și văzuți de mai mulți, cu atît rostul lor va fi mai perfect îndeplinit. În mod ideal, toți acei tineri atît de asemănători nu numai la îmbrăcăminte și ținută, dar și la figură, nu trebuie să ajungă niciodată să facă ceva. Simplu lor vedere ar trebui să facă represiunea (pentru care în principiu sint educați) inutilă. Și în marea majoritate a cazurilor o și fac. Asta nu înseamnă, bineînțeles, că nu sint pregătiți și să acționeze, după cum nu înseamnă nici că o atît de lungă siguranță a propriei lor existente nu le va atrofia în cele din urmă reflexele și capacitatea de acțiune. A propos, ai aflat cumva cum sint selectați acești tineri? De unde aerul lor atît de asemănător și atît de straniu în același timp? Se pare — nu se pare, este chiar adevărat, am verificat informația, pentru că mi se părea incredibilă prin subtilitate și inventivitate — că sint cu toții copii luați din orfelinate. N-au mamă, n-au tată, cum se zice. Nu au cunoscut din viață decît mizeria și singurătatea, vacuumul spiritual al căminului la capătul căruia li s-au deschis cerurile acestor salarii și posibilități incredibile: nu numai că nu mai sint persecutați, dar au dreptul și

datoria de a persecuta el pe alții; nu numai că nu mai sint flămînzi, dar pot să stîrcească invidia celorlalți, care nu au ce minca (aceiași, probabil, care mincau atunci cînd le era lor foame). Extraordinara idee de a canaliza o ură existențială pentru fertilizarea unor terenuri particulare; cinica îndrăzneală de a exploata în scopuri umane malefice răul divin, făcîndu-l astfel răspunzător pe Dumnezeu de tot ce decurge din asta; fina intuiție că insul ce a suportat răul nu numai că nu va încerca să-l distrugă, să-l impuțineze, ci, dimpotrivă, îl va reproduce, va contribui la înmulțirea lui pe pămînt; toate acestea sint suficiente, cred, pentru a acorda o înaltă apreciere acelei puteri centrale în stare de asemenea inițiative. Dar toate astea dumneata le știi la fel de bine ca și mine. Nu ca să te conving ți le spun, și nici ca să ți arăt că și eu sint deștept, ci ca să ți dai seama că, văzute dinlăuntru, lucrurile apar cel puțin atît de monstruoase ca și văzute dinafară. De altfel, ne-am întors de unde am plecat, de la supoziția pe care te-am rugat la început să o admiți, chiar dacă sub reticența absurdității, că cineva se străduiește laborios și intenționat să realizeze dezas-trul pe care-l trăim și care fără această savantă și minuțioasă intenționalitate nu ar fi posibil.

★

DE fiecare dată, după ce pleca, rămî-neam un timp nemîșcat în camera, întotdeauna mai rece (dar, poate, la acea oră nu funcționau caloriferele...), ca paralizat de imposibilitatea de a mă hotărî asupra unei interpretări unitare a personajului. Nu încăpea nici o îndoială că, așa cum apărea, comportamentul lui era ne-unitar și contradictoriu, ca și cum doi sau trei inși ar fi locuit pe rînd în aceeași înfățișare închiriată cu ora, din motive care îmi scăpau, dar pe care le simteam îndreptate împotriva mea. Mă speria însă mai puțin atunci cînd mă dezgusta și puteam să-l detest fără complicații, decît atunci cînd, dezvăluindu-mi adevăruri și chiar secrete, obligîndu-mă să-i dau dreptate și să fiu de acord în sinea mea cu el, mă umilea și mă dezechilibra chiar prin această acordare la un sunet care, oricît ar fi părut de autentic, nu reușea să-mi înfrîngă cu totul aprehensiunea.

O explicație ar fi putut fi aceea că, transformat el însuși din medic în tem-nicer, umilit el însuși și răzvrătit în forul său interior împotriva vieții pe care o ducea și a cadrului în care se mișca, sim-țea nevoia să se descarce din cînd în cînd... Și în fața cui ar fi putut-o face mai bine decît în fața unuia ca mine, de care nu avea de ce să-i fie frică? Sim-țeam însă că nu e vorba decît în parte de asta, vreau să spun că, deși era vorba și de asta (sunetul „autentic” al mărturi-sirilor sale izvoara din reala lor sincerita-te), exista pe deasupra acestui zăcămint de revoltă aproape adevărat un strat de cu totul altă natură, mai subțire poate, dar mai evident și mai activ, un strat în pasta groasă și repugnantă a căruia se amesteca oportunismul cu șiretenia, de-lațiunea cu cabotinismul, mizeria sufletească cea mai sordidă cu vulgaritatea motivelor și abjecția inteligenței. Exis-tența reală a propriei sale revolte și a propriului său dezgust nu-l împiedica să le utilizeze, chiar pe ele, ca mrcăjă pen-tru depistarea și trădarea altor revolte și dezgusturi, iar faptul că, odată spectaco-lul încheiat, se ducea să raporteze reacția publicului nu-i voala sinceritatea tonului din timpul reprezentăției, nici autenticita-tea emoției artistice.

La urma urmelor, tot ce-mi spusese despre jocul pe față, în care teroarea are mai mult de câștigat arătîndu-și cărțile (și primind astfel capitularea fără luptă a adversarului intimidat), se putea aplica și propriilor lui relații cu mine. Vor-bindu-mi despre funcționarea mecanismu-lui a cărui roțiță era, dezvăluindu-mi chiar unele secrete ale funcționării, el nu numai că tenta șansa (nerealizată) de a-și atrage încrederea mea, dar îmi alimenta în același timp spaima, o construia chiar, o arma cu argumente.

(Fragmente din Capitolul 12 al romanului

Arta fugii)

Scena română în anul 1989

CU toate constricțiile, normativele inhibitorii, măsurile primitive și dezorganizarea produse de fostul Consiliu al Culturii, forțele vii ale teatrului românesc au izbutit, cu grele anevoinți, sacrificii și devotament pentru artă, și cu eforturi considerabile, să mențină o cotă ridicată de creativitate. Au apărut pe scenă câteva piese românești noi. După zeci de vizionări, modificări de text și transformări arbitrare ale incisivelor satire-a lui Mihai Ispirescu, **Intr-o dimineață** (cu schimbarea, absurdă, a titlului original **Aprilie, dimineața**), ea a izbutit să iasă la lumină, la Teatrul „Nottara”, în regia excelentă a lui Dan Micu, mai tirziu la Constanța (regia, tinăra Mona Chirilă), și la Tg. Mureș. Drama **Regina Lear** de Ion Bălesu (căreia i-a fost schimbat titlul la fiecare din reprezentările ei) și comediile sale **Autorul e în sală** și **Văzut, plăcut**, ciopârțite, muzicalizate pentru edulcorare, s-au întâlnit cu spectatorii din Iași, Timișoara, Craiova, Bacău, București, nu însă în montări concludente în raport cu valorile lor reale. **Moștenirea** de Titus Popovici, vastă frescă istorică a domniei lui Mircea cel Bătrîn, a dat un spectacol pe măsura amplitudinii ei la Teatrul Național din București. **Moara de pulbere** de D.R. Popescu, grefată, de asemenea, pe un eveniment istoric, răscăla lăbăgilor transilvăneni, avind ca protagonist un călău — care-și trăiește în nesomnul unei nopți cosmarul vieții sale nemernice (cu o rezonanță contemporană evidentă) — s-a bucurat de un bun spectacol orădean și de o premieră gravă, puternică, de bogată teatralitate, la Timișoara, chiar în preziua Revoluției. Alte lucrări au semnat Paul Everac — una, bombastică și incilcită, impusă oficial la Arad, alta, **Sculptură în os**, la Brașov și București — Platon Pardău (**Luna de miere**, la Tg. Mureș, **Capcana**, la București).

Datorită politicii oficiale antinaționale, de restrângere continuă a prezenței pieselor românești în repertoriu și de interzicere a lucrărilor noi, sub diferite motivări, care de care mai inepte, datorită modului disprețuitor în care erau respinse scrierile autorilor tineri, numărul debuturilor a continuat să fie neînsemnat, iar al dramaturgilor sub 30 de ani, egal cu zero. În anul ce s-a scurs e notabil un singur, nume nou: Constantin Brăescu, autorul unei comedii puse în scenă la Botoșani. S-au propagat, ca și în alți ani, lucrări autohtone învechite, facile, convenționale; de o neidentificabilă relație cu actualitatea autentică, fără acoperire artistică și fără speranță de posteritate — fie impuse, fie alese fără discernământ de unele teatre. În aceste selecții subculturale, în afara exigențelor estetice, se manifestă răspunderea redusă și interesul scăzut pentru veritabila literatură dramatică națională a unor direcții de teatre și secretariate literare (multe transformate, de ani întregi, în factori birocratici lipsiți de orice autoritate).

E imbucurător că drame și comedii românești substanțiale au găsit regizori, scenografi și interpreți ce le-au descoperit resursele de fond și de expresie în spectacole reprezentative. O scrisoare pierdută a fost regăsită, într-o accepție cuceritoare, de către tinăra trupă a Teatrului Mic și regizorul Silviu Purcărete, el vizualizind într-un chip insolit aspecte și raporturi din celebra comedie caragialeană, cu îndrăznețe trimiteri satirice la actualitate. Horea Popescu, ajutat de scenografi Paul Bortnovski, George Dorogenco și Diana Ioan, și sprijinind-se pe o trupă de mari talente, a conferit monumentalitate, frumusețe și simțire patetico-piesei lui Titus Popovici. Regizorul Ioan Ieremia, scenografa Emilia Jivanov, actorii timișoreni Sandu Simionică, Ion Haiduc, Daniel Petrescu, Traian Buzoianu, Angela Ioan au inscenat **Moara de pulbere** într-o formulă modernă, ardentă. Dan Micu și Mona Chirilă au servit comedia lui Mihai Ispirescu în moduri revelatoare. O scintiletoare interpretare a tragediei **Piticul din grădina de vară** de D.R. Popescu, la Craiova — regia Mircea Cornișteanu, scenografia Ștefania Cenean, eroina principală jucată de Diana Gheorghian — are factura unui oratoriu solemn. Cu un tonus politic pronunțat și o cuceritoare fervoare a demonstrației artistice a pus în scenă, la Satu Mare, Cristian Ioan, **Europa, aport, viu sau mort** de Paul Cornel Chițic. O interesantă reevaluare a comediei lui Alecsandri **Iași în carnaval** a produs Victor Ioan Frunză la Cluj-Napoca, evidențind înțelesuri apropiate de noi, cei de azi — cu un evident caracter contestatar. S-a apreciat călduros montarea piesei lui Tudor Popescu, **Omul nu-i supus mașinii** de către tinăru Ștefan Iordănescu la Piatra Neamț, a piesei **Lungă poveste de dragoste** a aceleiași de Cristina Iovită, la Sibiu, și a comediei aceluiași, **Cuibul**, de către Dominic Dembinski, la „Nottara”.

Cantitatea de spectacole fără relief și lipsite de atracțiozitate, aneantizind, uneori, scrieri din fondul dramaturgic național peren, sau înfățișind convențional, necreativ, lucrări noi, fiind și ea mare, cu atât mai important e să se sublinieze reușitele, — altele cte se află.

Istorie teatrală (de neuitat): Scenă din marele spectacol al Teatrului „Bulandra”, Revizorul de Gogol, interzis imediat după premieră. În fotografie, Octavian Cotescu și Virgil Ogășanu. Adaptarea și regia, Lucian Pintilie; decorul, Paul Bortnovski; costumele, Miruna și Radu Boruzescu. „România literară” a fost singura publicație care a comentat spectacolul, exprimindu-și admirația prin cronică și prin câteva articole, publicate pe două pagini.

DE mulți ani sînt interziși la noi cei mai însemnați autori contemporani ai lumii. Sîntem ruși de ceea ce e nou în marile culturi și de tot ceea ce e proaspăt în culturile popoarelor ce-și caută ori își refac acum identitatea spirituală. Nu mai cunoaștem aproape nimic din dramaturgia de azi a popoarelor vecine, ori a celor din proximitatea țării noastre. E nevoie de o muncă uriașă pentru restabilirea normalității în acest domeniu, muncă în care criticii, teatrologii, traducătorii pot fi, acum, foarte folositori. Creațiile literare moderne fiind extrem de puține în repertoriu, iar producțiile din alte literaturi, pentru care s-a optat, vădindu-se suferinde de anacronism, ori anarhistice, sau spirit boulevardier, majoritatea regizorilor autentici s-au adresat clasicilor universali, lăsind bagatele frivole sau polițiste pe seama unor impostori. E o orientare profitabilă sub raport cultural, desigur; vom observa, doar, că nici investigația în marea literatură dramatică n-a prea mai înaintat, unele zone culturale nemaifiind străbătute cu anii. Astfel că e meritorie opțiunea Teatrului de Comedie care joacă — dacă nu mă înșel, pentru prima oară la noi, — **Regele Ioan** de Shakespeare într-o cuceritoare concepție comico-tragică, elaborată de regizorul Grigore Goniță, cu Silviu Stănculescu protagonist și într-o policromă, incintătoare viziune scenografică semnată de Ion Popescu Udrisite. De reținut și adaptarea scenică a nuvelei **Man-taua** de Gogol, într-o manieră poetic-grotescă, la Teatrul Național, de către Mihai Mălaimare, care aici — ca și în **Clovnii**, — resuscită vechi tehnici histronice și potențează limbajul gestual. Cehov a continuat să fie prezent pe scenele noastre, cea mai înaltă performanță a anului fiind **Unechiul Vanea** la Craiova, în regia lui Mircea Cornișteanu și scenogra-

fia Ștefaniei Cenean, cu Valer Delakeza, Tudor Gheorghe, Natașa Raab, Diana Gheorghian în roluri susținute cu aplicație măiastră. E o punere în scenă novatoare, liric-sarcastică, de o armonie tulburătoare. Dan Alecsandrescu a lucrat în viziune inedită vechea, mai puțin fertilă azi, dramă a lui Strindberg, **Tatăl**, la Iași, dîndu-i însă o factură care o face posibilă și aducîndu-l în prim plan pe remarcabilul actor Sergiu Tudose. Ibsenianul **Constructor Solness** e o reușită a lui Tudor Mărescu la Giulești, dar cu unele erori de distribuție; e edificată cu o anumite rigoare și austeritate binevenite. Pirandello a prilejuit un debut prețios tinerei regizoare Irina Popescu-Boieru. Ea a văzut **Șase personaje în căutarea unui autor** ca un mister al creației și o mitizare a faptului Actorului dintotdeauna. I-a stat alături, cu un talent proeminent, pictorița Rodica Arghir. Foarte expresiv în lapidaritate a înfăptuit Tompa Gabor în **stație** de Ceo Sing Cen (Teatrul maghiar de stat din Cluj). Unul din cele mai valoroase și ingenioase spectacole molieresce din ultimii ani și, hotărît, cel mai impresionant cu piesa **Mizantropul**, l-a zămislit Valeriu Moisescu la „Bulandra”, cu Virgil Ogășanu în rolul lui Alceste, eroul sugerat a fi autorul însuși, iar locul de desfășurare, chiar culisele teatrului în care acesta „era director. Și aici implicațiile actuale privind desconsiderarea Artistului au fost percepute. Distribuția funcționează, toată, impecabil, iar demonstrația e în cea mai mare parte plauzibilă. Rostirea versurilor produce desfătare, ritmul e într-un totu convenabil, drama, ca și comedia personajului principal, sînt admirabil valorificate și puse într-un subtil echilibru. Gorkiana **Vasla Jeleznova** (Național) a fost servită cu brio de Florina Cercel, George Constantin, Ion Marinescu, sub supravegherea regizorală dexteră a lui Ion Cojar. În **Don Juan** de Moliere (Galați) Victor Ioan

Frunză a descris un antierou extrem de interesant, într-o montare cu miez actual fierbinte, prin luciditatea și cutezanța nonconformistă a faimosului seducător. Adriana Grand a dat și aici (ca și în **Iași în carnaval** la Cluj) un cadru plastic surprinzător, de foarte ales gust artistic și adevărate imagistică. Un debut fericit cu **Regele Lear** la Studioul Institutului o propulsează pe regizoarea Andreea Vulpe printre tinerii merituosi ai domeniului.

Un recital excepțional, **Arta iubirii**, a luminat capacitățile și fațetele interpretative ale Valeriei Seciu, pe scena Teatrului Mic, în susținerea regizorală de mare finețe și complexitate a Cătălinei Buzoianu. Rodica Mandache s-a dovedit o actriță multilaterală și pătrunzătoare în deslușirea **Doamnelor lui Caragiale**, fiind și prima interpretă a tuturor personajelor feminine din ilustra operă comică. Grația, farmecul și intuițiile artistice, vechiă regizorală de Tudor Mărescu, au dat strălucire recitalului ei de la Giulești. Laurian Oniga a structurat solid și foarte personal drama grotescă **Ivona, principesa Burgundiei** (Oradea). Andrei Mihalache și-a verificat aptitudinile în **Vinătoarea de rațe** de Vampilov, notabilă montare constănțeană, de veritabil fior tragic. E înveredat că regizorii români știu să descopere valențe contemporane ale pieselor clasice, nu interpolind elemente impure artistic, ci căutînd și descoperind rațiuni adînci ale peripețiilor, legîndu-le prin meditații și reverii, sau chiar prin socuri scenice, de idei ale actualității, criticate nu o dată cu vehemență de cenzori și acoliții lor.

Unele manifestări festivaliere, reuniuni și gale, s-au prezentat sporadic, cu afile aleatorii, ca ecouri stinse ale celor de altădată și înfășurate în valtrapuri kitsch care să le vătuiască însemnătatea. Au fost practic distruse, din aceeași pornire nesăbuită și anticulturală a forului jandarmesc de tragică amintire. Consiliul Culturii, festivalul tinerilor actori de la Costinești și festivalul de pantomimă. Schimbul de experiențe între teatre, între artiști, e util doar dacă se conjugă cu debateri de creație cuprinzătoare, temeinic pregătite. Cînd nu se întîmplă astfel, festivalurile, reuniunile, galele pot rămîne simple mondenități sezoniere și prilejuri de cancanerii pe marginea comunicatelor jurnului, impus și manipulat polițienesc. Iar cînd ceea ce se numește „simpozion” e format din expuneri aduse de acasă, fără legătură între ele și făcînd abstracție de ceea ce s-a petrecut la fața locului, rezultatul poate deveni nu numai pauper, ci și ilar.

1989 e un an în care forțele creatoare ale dramaturgilor, artiștilor, ale unor conducători de teatre au pus din nou în minoritate sau au deturnat deciziile arbitrare ale forului oficial, au lăsat în umbră improvizările, impostura, prostul gust, exercițiile ilicite în cîmpul scenei ale unor cetățeni cu ambiții disproporționate față de potențele și sâraca lor pregătire — relevînd însă, astfel, implicit, pericolul permanent al debusolării eforturilor unor trupe prin încredințarea lor unor neofiți. Speranțele privind realizările posibile din 1990 se pot transforma, acum lesne — în aerul pur al Revoluției populare, democratice — în cerîtudini dacă enormul potențial creator de care dispunem în teatrele dramatice va fi ajutat cum se cuvine să se dezvăluie plenar și să nu se irosească în rezolvarea penibilelor anevoinți materiale.

Valentin Silvestru

Ceea ce cred

REGIMUL dictaturii personale a fost abolit prin forța și curajul poporului român. Ne-am redescoperit astfel decît am fost obligați să ne considerăm; ne-am făcut, iată, cel mai frumos și durut dar de Crăciun ce și-l poate dori o națiune: revelația demnității. Dar dacă alungarea despotului a fost posibilă în câteva zile, eliminarea moștenirii stalinist-ceaușiste va necesita un drum îndelungat.

Stalinismul, cred, a fost posibil ca durată și intensitate nu numai prin acele „personaje” de tristă amintire, ci mai ales datorită faptului că el reprezintă teritoriul arhisubteran, din păcate insinuat în natura cromozomică a omului. Să nu uităm acest lucru! Va trebui să continuăm această Revoluție împotriva zonelor obscure din noi. Impunerea subiectivității suficientă prin autoritate și nu prin confruntare liberă de idei este ispită ce trebuie înfrîntă definitiv. E greu, căci presupune înlocuirea adevărului confiscat brutal, cu gingășia oțelită a gîndirii. După momentul de firească jubilație va trebui să continuăm cu calm și obiectivitate pentru a nu lăsa Revoluția la cheremul excitației. Încă mai putem pierde ce s-a cîștigat cu atît de mult sînge. Noi, su-

pravețuitorii, nu avem un asemenea drept. La această „revoluție a copiilor” trebuie să se alăture rapid, din ce în ce mai numeroși și hotărîți, generațiile mature și vîrstnice cu experiență și forță de muncă. Dar nu pentru a confisca revoluția — de altfel nici n-ar mai fi posibil — ci pentru a o face să rodească. Rodul cel mai dulce al unei revoluții autentice este garantarea stabilității democrației. Dar să nu uităm că în 45 de ani poporul nostru a fost deposedat de exercițiul democratic. Va trebui să învățăm să deprindem schimbul de opinii, impunînd structuri politice fundamentale pentru ca niciodată să nu mai fie posibil ceea ce s-a întîmplat la noi. De aceea nu trebuie să mai permitem acumularea excesivă de putere. Să conducă ideile, nu oamenii. Singurul instrument în scopul acestor idealuri este pluralismul politic, confruntarea liberă a ideilor și „oficializarea” lor prin alegerile libere pe care Comitetul Frontului Salvării Naționale are datoria să le realizeze în România.

Să nu uităm o mare lecție a istoriei: toate revoluțiile lumii, dacă nu s-au degradat, au avut cel puțin asemenea tragice momente. Noi, românii, avem acum posibilitatea unică să infirmăm atare axiome istorice. Armele noastre în această

greă bătălie sînt: Cultură autentică, Credință în Dumnezeu și în valorile perene ale acestui popor, exigență, competență și valoare universală asimilată. Deci Eminescu, dar și Goethe, Creangă dar și Rabelais, Enescu dar și Ceaușevski... Să nu mai fim xenofobi și absurd naționaliști. De asemenea, ar fi bine să lășăm resentimentele, excese, agresivitatea revanșardă, exaltările isterice, pentru că noi nu trebuie să uităm că Ceaușescu ne-a umilit în numele „demnității naționale”. Să creăm factori obiectivi de implementare a unor noi legi juridice pentru a realiza — avem acum ocazia — cea mai democratică constituție a României. Țara noastră a arătat Planetei (prima revoluție din lume transmisă în direct la televiziune) că poate fi în centrul lumii civilizate, apropiind-o chiar, printr-un uriaș salt moral, de veacul următor. Trebuie să fim constienți că acest exemplu mondial mai are nevoie și de consolidare.

Îmi cer scuze că nu am spus nimic despre teatru. Dar cred că acum este nevoie să ne depășim pentru scurt timp sferele stricte pentru ca tocmai prin garanții politice obținute să le putem apoi exercita liber.

Mă închin cu smerenie înaintea tinerilor aceluia care prin singele lor mi-au dat condiția de cetățean liber. Sper să nu-i dezamăgim!

Trăiască România, patrie a culturii și credinței!

Dominic Dembinski

Noi și ai noștri

Fotografie de Mihai Cucu

— Vorbiți, Mircea Daneliuc. Sîntem atît de asfixiați de vorbe, încît nu vreau decît să vă pun la dispoziție acest spațiu și să vă înregistrez opiniile, pornind de la o unică întrebare : ce-i de făcut ?

— E de făcut exact ce nu s-a făcut niciodată în țara asta : în țara asta nu s-a promovat niciodată, în timpul așazisului socialism, principiul valorii și al cinstei. Dimpotrivă. Dar ce să mai repet lucruri pe care le știe toată lumea. În momentul de față, lucrul cel mai important nu poate fi altul decît salvarea națională. Sînt însă foarte îngrijorat de un fenomen care se petrece cu această revoluție. Ea a început cu o dăruire extraordinară, cu o redare a demnitității de român. Acum situația mi se pare dramatică pentru că această revoluție este amenințată să fie sufocată în propria ei cenușă. Mi se pare că s-a înțeles foarte greșit ce înseamnă salvare națională. Salvarea națională este înțeleasă, și nu de către cei care au făcut revoluția, ca o salvare a propriilor scaune, poziții, avantaje ! Primesc telefoane din toate părțile că în diferite comitete și comiții s-au ales tot cei vechi, care au condus și au batjocorit înainte. Nu există un for al revoluției care să facă ordine peste tot. Dacă oamenii nu fac revoluționar aceste alegeri, nu poate să-l salveze nimeni în momentul de față, care, slavă Domnului, este provizoriu. Referindu-mă la breasla mea, ce să mai spun despre regizorii care ne reprezintă în Consiliul Frontului — de la unii care n-a făcut pînă acum nimic, decît și-a dus activitatea de secretar UTC, cu aspirații către secretar de partid, pînă la unii care a fost secretar foarte mulți ani, care și-a dedicat fiecare film Congresului al 9-lea, al 10-lea, al 11-lea, al 12-lea, al 13-lea, al 14-lea, și l-ar fi dedicat pînă la al 50-lea, dacă s-ar fi putut, și care posedă o avere din care ar fi putut să utilizeze un spital... Cred că trebuie să aderăm la chemarea Frontului Salvării Naționale, de a nu începe plătire de polițe și răz bunări, pentru binele revoluției. Fac însă un apel disperat la vigilență. Au apărut tot felul de revoluționari peste noapte, care se bat cu pumnul în piept că au fost pe baricade. Tot Bucureștiul a fost pe baricade. Frontul are acum nevoie, sînt de acord, de stabilitate și de unitate. Dar se consideră, după părerea mea în mod greșit, că e bine să facem o unire a toți și toate, pentru că asta ne dă unitate națională. Admit că poate să ne dea un fel de unitate, dar cu cine facem această unitate, cu cine ne unim ? Cred că unitatea națională nu trebuie să excludă departajările necesare, făcute cu toată gravitatea. Trebuie să avem încredere în Iliescu, în capacitatea lui de cunoaștere a adevăratelor valori ale României, care trebuie promovate, și cu care va opera el însuși, pentru scoaterea țării din impasul îngrozitor în care a adus-o vechiul regim. Dar, atenție : veleitarii, carieristi, oportuniștii de ieri — sînt veleitarii, carieristi, oportuniștii de azi.

— „Unitatea în jurul Frontului“ amintește, în unele rostiri, de vechiul refren : „Strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general“... Așa cum a existat o demagogie a dictaturii, există și pericolul unei demagogii a democrației. Probabil că, indiferent de regim, demagogia

rămîne o meserie mai rentabilă decît altele.

— Țineți minte ce spun eu : foarte curînd o să ni se facă la fel de scîrbă a-l înjura pe Ceaușescu, pe cit de scîrbă ne-a fost să-i ascultăm osanalele. Spălarea pe miini presupune înfierarea vechiului regim. Dar spălarea pe miini nu înseamnă și spălarea conștiinței — dacă se poate pune problema conștiinței la niște inși care nu o au, și care, pentru tot ce au greșit, găsesc scuze... Îndrăznesc să se victimizeze, să-și prezinte portofoliul de persecuții, tocmai cei care au profitat cel mai mult de vechiul regim, și asta e dezagustător. Apoi, mesajele astea de adeziune seamănă extrem de mult cu vechile telegrame de felicitare. Revoluția trebuie păzită de impostură. Pentru că prin impostură, prin teroare și prin mediocritate s-a menținut situația slinoasă pe care am avut-o atîția ani. Ca să ferim revoluția de toate aceste lucruri, trebuie căutați acei oameni care s-au dovedit cinstiți și curajoși înainte, nu acum. De ce nu sînt pomeniți mai mult cei care au luptat în străinătate, alături de dizidenții de aici, cei care au protestat în presă, și în fața ambasadelor, cei care, la posturi de radio, au ținut trează conștiința neamului ? De ce nu sînt chemați de urgență, din străinătate, graficianul Eugen Mihaescu, de pildă, sau matematicianul Mihai Botez, care a fost persecutat, a fost iradiat de securitate pentru protestele sale, o minte extrem de limpede, un revoluționar extrem de hotărît, care ar putea să aducă un folos enorm acestei revoluții ? Nu este vorba ca acești oameni să conducă viitoarea societate, poate că sînt alții mai buni, mai pricepuți, dar acești oameni au avut curaj, acești oameni trebuie să apară în fața revoluției, pentru ca lumea să aibă încredere în ei, să aibă încredere că se schimbă ceva, că nu sînt tot aceiași, care și-au schimbat repertoriul. Lupul și blana... Nu este decît vorba de răfuieți, dar, cu toată responsabilitatea, trebuie să nu permitem infiltrarea lichelelor în primele rînduri.

— Definiția lichelei, spunea cineva : lichea este cel care, dacă șeful îi ordonă să aibă caracter, ei bine, o face și pe asta !

— Exact. Noi nu cerem vinătoare de vrăjitoare, noi cerem să se indice lichelelismul și să fie eradicat. Acestor lichele trebuie să nu li se mai permită accesul la putere și nici să facă uz de tactici și strategii exersate cu succes în vechiul regim.

— Dar e posibil, la nivel național, ca toți aceia care au avut puterea s-o dea altora ?

— Ei n-o dau, puterea nu se dă de bună voie. S-a dovedit zilele trecute. Puterea se ia, de către revoluție.

— Dar ce faceți cu oamenii competenți profesional, care s-au compromis, dar care vor să-și pună acum toată capacitatea și tot devotamentul în slujba revoluției ?

— Revoluția să uzeze din plin de capacitățile lor, dar într-o formă în care să fie îndepărtați de la conducere. Ei să-și pună în slujba revoluției nu capacitatea de conducător, ci capacitatea intelectuală și buna credință. Să dea tot ce pot pentru revoluție, dar nu conducîndu-i pe alții.

— Să nu înlocuim deci vechia manipulare, care presupunea o convenție vizibilă, grosolană, cu o manipulare superioară, mult mai rafinată ?

— Din ce observ în jurul meu, nu mi se pare prea rafinată această încercare de păstrare a puterii, a foștilor beneficiari ai regimului. Mi se pare gretos, asta-i singurul cuvînt pe care pot să-l ofer. Nu mi se pare abil. E pe față ! Numai că noi tolerăm, în virtutea principiului nonviolentei, al așteptării zilei cînd se va face dreptate... Or, ei trebuie dezavuați în orice moment ! Este imperios nevoie, țara asta are nevoie de oameni noi, care pot să facă ceva nou și acești oameni sînt oamenii tineri, care nu s-au murdărit, și oamenii vechi, care au riscat viața lor și a familiilor lor pentru ca regimul Ceaușescu să poată cădea. Criteriul competenței nu trebuie despărțit de criteriul cînstii. Tribunalul poporului trebuie să fie oameni cînstiți, oameni noi, care nu se luptă pentru ciolane. Noi avem cea mai radicală revoluție din Est. Deci dacă noi nu sîntem fermi, dacă nu avem integritatea morală care să permită pătrunderea radicalismului în toate structurile — pierdem din mină ceea ce s-a cîștigat cu mare sacrificiu.

— Cum vedeți acest radicalism în cultură ?

— Îl văd prin luarea de măsuri cu care întreaga lume care a fost angajată în cultura românească nu a fost obișnuită, pînă acum. În momentul de față, direcțiile culturale intră tot în categoria revoluționarului. Cinematografia va trebui reorganizată pe baza principiului valorii și al concurenței stimulative. Revista „Cinema“, la care nu pot să nu mă refer cînd vorbesc despre cinematografie, va trebui să treacă prin aceleași transformări, prin aceeași revoluție. Revista „Cinema“ a făcut un deserviciu uriaș culturii românești, promovînd nonvalorile, mediocritățile și adulația libidinoasă a regimului Ceaușescu. Am refuzat să colaborez la ultimul, adică la primul număr al revistei care, dintr-o dată, peste noapte, s-a numit „Noul cinema !“ Pur și simplu ! Deci nu mai avem treabă cu trecutul, facem acum „Noul cinema !“ I-am spus redactorului-șef, Ecaterina Oproiu, că nu-i dau nici un interviu, pentru că nu cred în valoarea ei moral-profesională. Nici o clipă ! Și pentru acest motiv am refuzat, n-am vrut să intru nici în colectivul ei de redacție. Însă mi-a găsit rapid o poză, ca să mi-o publice în noul ei cinema, pentru că acum sînt la modă, o poză din tinerețe, fiindcă mai recente nu avea ! În locul declarațiilor ei de dragoste pentru Ceaușescu, în locul discursului ei la ultimul Congres al educației politice și al culturii socialiste, în locul înzorzonării desăfinate a cultului, în locul pozei criminalilor pe copertă — redactarea-șefă publică acum noile declarații de adeziune. Conducătoreea acestei reviste nu numai că este în stare acum să se victimizeze, dar face în continuare rău filmului românesc, dovedește că nu știe cum se face o revistă cu adevărat democratică, o revistă care să pledeze pentru ceva, dovedește că vrea să se spele de păcate cu numele unor cineaști mai curați, în spatele cărora încearcă să se pitească. La adăpostul pozelor colorate și al unui ton săltăreț, „Cinema“-ul a semănat o gravă confuzie a valorilor. Nu întîmplător a fost revista mereu lăudată de foruri. Era revista de „cultură“ cea mai docilă. Era un exemplu. Așa și arăta.

— Dar nu aceasta era situația generală ?

— Nu, de vreme ce au existat, în România, și reviste care au reușit, în condițiile date, să rămînă niște redute de cultură. Vezi „Secolul 20“. Și au mai fost și altele. La Craiova, la Iași, au mai fost... Și „România literară“, nici nu și-a schimbat titlul, pentru că n-are de ce să-i fie rușine de el, cum nici „Secolul 20“ nu și-a schimbat titlul, din același motiv.

— Cum vă explicați faptul că „știrile“ și comentariile emisiunilor noastre sînt de multe ori copleșite de clișee verbale, și că s-a întîmplat să auzim sau să vedem, zilele astea, la posturi străine de radio și t.v. — lucruri mai interesante, despre noi, decît la posturile noastre ?

— Faptul că televiziunea se numește liberă nu dovedește neapărat că este liberă. În numele unității naționale se neglijează, ca să nu spun se evită, libertatea de opinie. Sînt aceiași oameni, cu aceleași obiceiuri, de a vorbi excesiv, de a înterupte interlocutorul, de a da pe post ceea ce cred ei că e bine. Am trimis, de pildă, o bandă video, cu declarațiile unor mari actori, George Constantin, Gheorghe Dinică, Victor Rebengiuc, care nu s-au mințit, care n-au spus versuri „patriotice“, dar pînă azi n-a încăput pe post. Cred că mijloacele de informare, televiziunea și presa, în care ani de-a rîndul s-a operat o selecție artificială, o veritabilă anti-selecție, trebuie primenite de urgență. Nu aceiași care au urlat înainte într-un fel, să urle acum în alt fel. Pentru că asta nu numai că stîrnete confuzie, dar stîrnete neîncredere. Presa și televiziunea trebuie să asigure platforma unor dezbatări cinstite, largi, adevărate.

— Cum credeți că vor arăta viitoarele filme semnate Mircea Daneliuc ?

— E un lucru extrem de delicat, pentru că sîntem pe tărîmul artei, care operează cu realități proprii artei. Filmele pe care le voi face de acum încolo vor consona cu cele pe care le-am făcut pînă acum, și de care nu mi-e rușine, pentru că asta este persoana mea, asta este dramul meu de talent. Desigur că le voi face în condiții de maximă libertate. Desigur că vor arăta mai altfel, mai libere, mai deschise, mai militante, pentru că de militantism e vorba. Doresc ca filmele mele să sprijine lucrul întîmplat zilele trecute, în care am crezut cu toată ființa mea. Nu vreau să plec la drum cu o premisă pesimistă. Cred că mai depinde, încă, de noi...

Interviu realizat de
Eugenia Vodă

Cinema

Flash-back

În loc de avancronică

■ ORICIT ar părea de ciudat, ceea ce dă transcrierilor din clasici ale lui Lucian Pintilie amprenta vitriolantă și terifiantă, sentimentul, care-i sperie pe unii, de sacrilegiu în raport cu textul de origine nu este scoaterea acestuia din matcă, ci, dimpotrivă, aducerea lui la esență și la zi. Viziuni și stări de mare subiectivitate sînt repuse într-o actualitate a istoriei limpeziată prin filtrele timpului și ale artei. Întrezărirea acestui laborator ne-o îngăduia regizorul publicînd în „Echinox“ (nr. 1—2—3) fragmente din **DE CE TRAG CLOPOTELE, MITICĂ ?** (scenariu de film după **D'ALE CARNAVALULUI** de I.L. Caragiale), pagini de finețe analitică, un fel de interpretări din „vol d'oiseau“ nu numai ale operei citate, ci și ale unor largi, adiacente teritorii din imperiul caragialian (amintiri, momente, schițe, monoloage, calambururi etc.) Dacă n-ar fi devenit film (și am văzut, printr-o fericită indiscreție, o copie de lucru a acestui capodoperă), dacă ar fi rămas chiar și numai în stadiul de literă, toate acestea ar fi valorat cit o exegeză. Repovestirea lor de către Pintilie — dincolo de valoarea stilistică — reprezintă depozitia furioasă și îndurerată a unui observator care a cunoscut veacul de după Caragiale, care a suferit în războaie și nedreptăți, care și-a făcut iluzii și deziluzii, care s-a intoxicat de melodrame și vodeviluri, care a demitizat balurile mascate dar le-a regăsit în viață, care a văzut filme și a făcut filme, care a cunoscut Hollywoodul și Disneylandul cu deșertăciunile lor, pe Felini și pe Bergman cu sfîșierile lor, care a folosit toate aceste descoperiri pe cont propriu pentru a-l arăta pe Caragiale mai puternic, mai adevărat și mai prelung în timp, pîrînd să-l vadă altfel decît pînă acum, dar făcîndu-l să plutească tutelar în aburul reincarnării sale. Rezultatul este, paradoxal, o baladă tulbure și virulentă, transcriind spiritul (mai mult decît sufletul) unor oameni aflați mereu în alertă, și de aceea mereu exaltați, derutați, contradictorii, pînă la urmă derizorii. Curgerea viscoasă a filmului, culoarea lui dură, de vînt torid stăruind la căderea amurgului, patetismul lui sarcastic, bine ascuns în spatele hazului silit și dureros, arată cît de scumpe îi sînt lui Pintilie contrastele din care se poate reconstitui adevărul, cît de mult îi place să minuiască bumerangul ideii. Bumerang ce trece pe lingă sentiment și sentimentalism, făcîndu-se a nu le cunoaște, care se intersectează cu dragostea fără a-i da bună-zîua, dar care, odată ajuns undă trebuie, se întoarce la ele din acest zid al înțelegerii și le exaltă, fericit că iluminarea s-a produs prin concursul și cu acordul spectatorului.

Romulus Rusan

*) Acest comentariu a fost scris în vara anului 1981, după ce — împreună cu mai mulți prieteni scriitori — am năut să văd la Buftea, în prezența regizorului, prin complicitatea proiectonistului și într-o atmosferă quasi-clandestină, o copie de lucru a filmului. Trebuia să apară în următorul număr al „României literare“, dar a fost scos de cenzură, deși fusese scris cu precauția de a-l face pasabil și deși își lua drept pretext nu atît existența filmului — care nu avea vizele necesare —, cît apariția citorva fragmente din scenariul său în extraordinara revistă clujeană. Stratagema n-a folosit la nimic. Nu știam pe atunci că filmul era de fapt interzis și că arestarea lui în safe-urile cenzurii urma să mai dureze opt ani, pînă la această definitivă eliberare. În așteptarea mării premiere, care nu va trebui să întîrzie, propun textul ca pe o sumară amintire și ca pe o virtuală avancronică.

Patrimoniu

CUVINTUL acesta de sorginte latină, atât de apropiat de vocabula „patrie”, desemnează averea moștenită de la părinți. Adică tot ceea ce ne vine din trecut, marcat de răsuflarea unei istorii care, se știe, a fost puțin clementă cu românii. A unei istorii care pare una a tranșăției și a așteptării, dar care s-a dovedit — pentru întâia oară în evul contemporan — una a intransigenței și a faptelor.

Ceea ce moștenim de la părinți, odată cu limba și cu țara, sint orașul și satul cu monumentele lor din marmură sau lemn care înseamnă așijderea istorie. Or, tocmai la istoria noastră națională s-a atențat, la Timișoara, la Sibiu, la București, în insinguratul și fericitul decembrie al anului 1989.

Ați văzut, probabil, cu toții, împinzind capitala românească, un afiș al studenților Academiei de Arte Frumoase, glăsuind simplu: „Pro Patrimoniu”.

Ei, sobrii dar hotărâți noștri studenți, care se pregătesc să creeze ceea ce va fi miine o parte din patrimoniu, lansează tuturor oamenilor de carte și de bine strigătul lor, chemarea la apărarea identității noastre culturale amenințate, de-a lungul anilor dictaturii, de izolare și de teroare, apoi, de-a lungul citorva zile dramatice, de gloanțe și de tancuri. Aceeași identitate care, să nădăjduim, nu va fi prea curind amenințată din nou de potopul vorbelor insidioase și al automatismelor lozincarde ce pot, în anumite circumstanțe, pregăti alte și alte dictaturi asupra spiritului și trupului.

Vom reface bisericile Bucureștiului demolate nu doar din încredință, ci și dintr-o oarbă dorință de a anula semnele monumentale reprezentative ale unei existențe spirituale mai vechi. Vom reface „Biblioteca Universitară”, dăruind — prin gestul fiecărui român care ține un condei în mină — cărțile noastre deja tipărite și tomuri din rafturile noastre de acasă. Vom reface „Palatul României”, unde se află sulele de pinze și tapiserii, sculpturi și argintării create aici sau aiurea și care mărturisesc, în felul lor, europenitatea funciară a neamului nostru.

Și refăcându-le pe toate, să încercăm să ne refacem noi înșine spre a lăsa moștenire celor ce vin după pragul acestui An Nou unic în istoria românească, mai multă curățenie a privirii și mai multă ordine a gândului.

Răzvan Theodorescu

31 decembrie 1989.

Rad'o tv.

Tele și radio-zile

■ Până acum două săptămâni, îi credeam doar crainici ai buletinelor de știri t.v., cititori, simpli cititori ai unor hirtuțe din care nici măcar virgulele nu puteau fi clințite. Le cunoșteam fața, și, deodată, începând cu 22 decembrie, le-am văzut și ochii care sint, cum bine zicea Leonardo da Vinci, fereastra sufletului. Și a minții. Zile și nopți de-a rindul, ei nu au părăsit celebrul, acum, studio 4, comandanți vigilenți, lucizi, deci, dar și emoționali ai unei nave ce înaintază ireversibil spre lumină, comentind de acolo eroiul film al realității imediate, conducind cu glas sigur interviuri fierbinți, alăturind vestilor de ultimă oră (televiziunea română a descoperit în acest sfârșit de decembrie voluptatea dreptului de prioritate absolută, mondială chiar, asupra realităților sale), vestilor de la fabrica de pîne din Arad, pe cele din camera de lucru a primului ministru, din spitale, unități militare, edituri. Iar faptul că pragul dintre ani l-am trecut împreună cu unul dintre ei ni s-a părut cel mai firesc și îndreptățit lucru cu puțință.

■ După foarte mulți ani în care prezenta li-

teraturii la televiziune era redusă la câteva minute în care erau recitate versuri scrise pe o unică temă și coardă, sau la spectacolul de teatru de marți seara, extrem de rar situat deasupra mediocrității, o extraordinară cotitură s-a produs. Muntele, film eseu de Octavian Paler, reportajul filmat la Uniunea Scriitorilor, imediat după intrunirea Consiliului, prezentarea volumului X din seria de Opere de Mihail Eminescu, apeluri întru apărarea cărții, scrisului, creației, atâtea alte informații, interviuri, glose, neorganizate încă în emisiuni de sine stătătoare (o asemenea organizare cere liniște, minuție analitică și concepție integratoare) au făcut ca orele literare t.v. să polarizeze interesul a milioane de spectatori.

■ Cu mult mai lentă s-a dovedit, deocamdată, adaptarea redacției literare radio la noul ritm informațional, cu mult mai lentă față de televiziune sau, pentru a ne referi la o experiență radiofonică, față de cea a redacției muzicale. Această din urmă însoțită de obișnuitele transmisiile din toate genurile și stilurile cu rubricile de știri, consemnări, comentarii, precum edițiile speciale

ale Invitațiilor Euterpei, difuzate zilnic, cu program realizat pe baza sugestiilor comunicate telefonic de ascultători. Radio-ore literare se impun în aceste momente cînd programul de ansamblu nu este încă definitivat, ca o recunoaștere a valorilor reale ale actualității și tradiției românești.

■ În sfârșit, revenind la emisiunile micului ecran, semnalăm un fapt ce merită, în condițiile căutării unei noi structuri și a unui nou stil telegenic, să facă obiectul unei dezbateri mai ample. Este vorba de felul în care unii reporteri concep și conduc dialogul atît cu reputați specialiști cît și cu reprezentanți obișnuiți ai opiniei publice. Practici vechi, derivind din realități vechi, acreditează ideea reporterului atotștiutor, gata să-l întreprindă pe interlocutor și să-l ofere soluții, nu ca urmare a unui dialog real, cu argumente și contraargumente întemeiate, ci ca reflex al unui gest publicistic superficial. Dacă mai sint atîtea lucruri de îndreptat, criza de limbaj a reporterului, denăst de interlocutor și realitate, este unul dintre ele.

Ioana Mălin

Pentru valoare

RECONCILIERE — un îndemn ce corespunde necesităților actuale: dincolo de credințe politice diferite și de animozități personale, să participăm toți, cu bună credință, la munca de edificare a democrației, la reinstaurarea valorilor. Acest cuvînt, prin forța împrejurărilor, capătă nuanțe noi. În el, ca într-un metereș al bunului simț, se oprește fanatismul, tipul de afect, gîndire și acțiune practicat, de exemplu, în revoluțiile sud-americane și de terorii sud-americane. Există o glumă care circula înaintea ultimului congres al rusinii: se pronunța în surdina, în loc de reăles, reăles. Ei bine, reconcilierea vine să împiedice deplasarea deplorabilă a accentelor.

RECONCILIERE — să fim lucizi, să nu dăm reconcilierii înțelesul pe care-l poate căpăta printr-o atitudine laxă, lipsită de luciditate, discernămint și severitate. Căci nu este o comedie ci o dureroasă analiză reconcilierea să se instaureze ca o formă nouă pentru un conținut caragialesc. Mă refer, în special, la Scrisoarea pierdută: nu este o comedie ci o dureroasă analiză a imaturității și marginalității politice, a unor slăbiciuni care n-au încetat să funcționeze de-a lungul istoriei noastre celei mai recente. Se știe, Caragiale era temut de criminalii dictatorilor.

RECONCILIERE. Eu am nevoie să recîștig încrederea în oameni, implicit în mine înșami; pentru că în oamenii din fața mea, în care am încredere, mă oglindesc și mă corectez. Oricît de singular ar fi el, unui artist îi este necesar climatul artistic — toată istoria artelor o arată; climatul artistic se creează pe bază de încredere, încredere în moralitate și în valoare, în coeziunea de breasă și nu în cea politică sau de gașcă.

PENTRU recîștigarea încrederii nu avem nevoie aici, în domeniul artei, de structuri politice și de metode cadraste. Artistul și uneltele lui; acestea sint armele lui; arta sa, conceptul lui despre artă și valoare sint argumentele de for. AR fi cumplit să constatăm că trupurile celor căzuți pentru libertate formează scara pe care se cațără impostura, afacerismul.

Cer ca toți cei care-și vor pune candidătura la conducerea Uniunii Artiștilor Plastici să se arate obștii, să se prezinte — cine sint ei? Cei care fac propuneri să-i prezinte pe cei propuși — cine sint ei? Cei care se opun să spună de ce se opun. Candidatul la președinția oricărui stat democrat — de exemplu la președinția Statelor Unite ale Americii — se supune acestui ritual necesar unei societăți sănătoase.

CIVILITATE. În democrație se creează prin selecție naturală ierarhii, valorile ies la suprafață ca untdelemnul, pentru că doar ele sint competitive. Democra-

ția, prin mecanismele ei, instaurează valoare. Cine se teme de valori va lucra împotriva democrației.

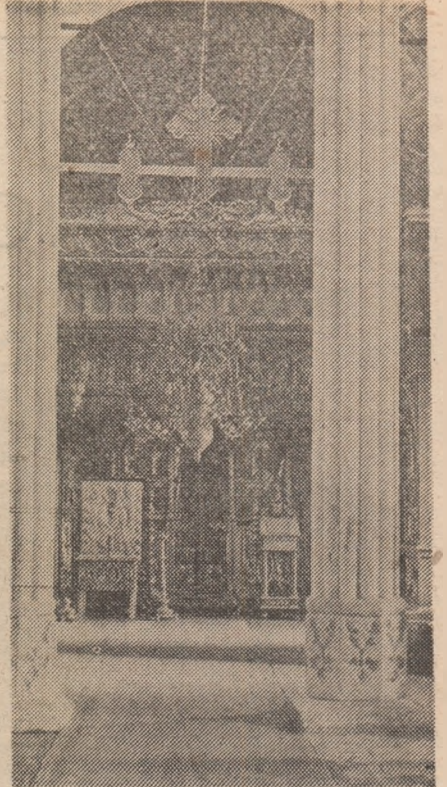
Civilitatea este instrumentul comportamental al democrației; ea dă posibilitatea celor mai vii controverse, posibilitatea de-a merge pînă-n pinzele albe, la adevăr, la valoare, fără trivialitate, fără violență. Fac apel la civilitate, pentru că nu este departe timpul cînd va fi necesar să dezbatem deschis asupra multor lucruri de făcut, asupra instaurării primatului valorii. Să reinvățăm civilitatea: este fluidul care, în structura unei societăți democratice, dă comoditate funcționării fiecărui zimț în parte și a tuturor împreună.

AȘ considera, de exemplu, un act de mare civilitate dacă tinerii, cei care acum și-au cîștigat dreptul la stagiatură pentru intrarea în U.A.P., ar fixa un termen suficient — aș propune trei ani — timp în care să-și poată da, fiecare, măsura propriei valori. Pripeala nu duce la nimic bun, e specifică acțiunilor conjuncturale, de care totdeauna au profitat să se strecoare nonvalorile. Se cuvine respect unanim — prin muncă pentru valoare — față de munca pentru valoare pe care foștii stagiați (acum, după revoluție, membri plini ai Uniunii Artiștilor Plastici) au dus-o în vitrege condiții, respinși ani de-a rindul de reprezentanții puterii din Consiliul Culturii: se dorea dispariția uniunilor de creație prin îmbătrînire.

Revenind la cei care acum vor primi stagiatura, pentru ca ei să aibă posibilitatea unei exprimări cit mai bogate, direct proporțională cu numărul și diversitatea lor, propun (poate că s-a și propus) să se creeze încă o galerie cu specificul celei numită Atelier 35, deci să existe două galerii atribuite în exclusivitate stagiarilor.

PRIVESC intruna cadranul televizorului pînă ce mă ustură ochii — unele lucruri îmi plac, altele nu. Sint intru totul de acord cu felul în care Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Dinescu și Eugen Simion au pus problema. Ca și la scriitori, la artiști a existat și a funcționează irepresibilul exprimării individual; în întinericul atîtor ani, populat de stafiele demenței, artiștii adevărați de toate virstele au lucrat mult și interesant, au încercat, fiecare, să mențină arta românească în Europa, să se opună coreanizării ei oficiale, o creație umană, inspirată. E momentul înființării unui Muzeu de Artă Contemporană în Capitală. Vom fi noi înșine uimiți, vom stîrni și mai departe uimire față de originalitatea conținutului său. Nu este nici locul, nici timpul să-mi motivez afirmația.

ÎNFIINȚAREA acestui muzeu este urgentă — deși complicată și costisitoare — pentru că numai astfel intrăm pe

Mănăstirea Cotroceni. Interior (Din arhiva Institutului de Istoria Artei)

poarta de onoare a artei europene, ca artă contemporană românească; acțiunile individuale sint de salutat cu căldură; dar lipsite de rădăcini într-un Muzeu de Artă Contemporană Românească, ele riscă să fie aneantizate în enormul mecanism al piețelor de artă. Arta fiecărui artist e bine să fie percepută ca emanație a unor timpi și spații specifice, a unei istorii. Este și practica marilor culturi; ele există, efectiv, pretutindeni prin impactul centrelor culturale; asta ne învață Franța cu Parisul, Germania cu Berlinul, Munchenul și Kölnul, Italia cu Roma, Anglia cu Londra și Glasgow ca să enumăr doar cîteva: simburile, și de la ei, în toată lumea, circulația valorilor autohtone, către el polarizarea unor valori străine. Nu este vorba de o administrare centralizată a lucrărilor, ci de crearea unui nucleu unde aceste valori contemporane să instituie, prin ele însele, referințele necesare tocmai pentru circulația liberă și cu prestanță a artei noastre.

Un muzeu de artă contemporană în Capitală: construit și amenajat după toate regulile, după cele mai recente norme practicate în marile muzee europene de artă contemporană. Pentru proiect, să se lanseze un concurs internațional cu participarea bineînțeles, a arhitecților români. Juriul să fie internațional, incluzînd, bineînțeles, specialiști români. Sintem la început, să nu ne fie rușine să cerem ajutor celor mai pricepuți ca noi.

Geta Brătescu

Telecinema

Viață de cînefil

„Cînd toți ne vom simți vinovați, aceea va fi democrația”
(A. Camus)

■ NOUA, celor care am trăit, văzut și tăcut schingiuirea filmelor, tăierea lor în carne vie, mutilarea titlurilor și amputarea genericelor pentru ca nimeni să nu știe cum le cheamă și cine le-a creat,

important pentru torționarii culturii fiind doar ca un film să intre în spațiul și timpul dintre magistralul discurs de seară și genialul de noapte, să se adapteze tezelor și orientărilor și să nu crimească nimic împotriva lor,

nouă, celor care am învățat să deschidem un program TV pentru a descifra ce înseamnă un „film artistic, duminică, la orele 21”,

ni se pare un miracol ca la miezul nopții să cîștigăm pe ecrane lungul post-generic al E.T.-ului lui Spielberg, cu mulțimea lui de machiori și efecte speciale,

o înfiorare de geneză ne cuprinde urîrind, cîteva minute bune, numele tuturor celor care au făcut și cîntat în Competiția,

un suris ne învăluie cînd înainte de Șoferul crainica ne roagă să fim

îngăduitori cu „verticalitatea imaginii”.

O, cit de puține ne sint necesare pentru a reveni la viață, la viața aceea de cînefil care, într-o singură clipă (ca-n E.T. florile într-un ghiveci, la auzul unui „I love you”) se trezește la febrilitatea și voluptatea parolei: „Alo, esti pe post? E Ferma animalelor!”, „Alo, fii atent — Caragiul în

„Eu sint dracu!” „Alo! Esti prezent? E Caragiul în „întia” de Eminescu...” „Alo, spune-mi cu cine a făcut Caragiul, «C-așa-i în tenis»?” „Trezește-o pe aia mică să vadă Pisicile aristocrate...”

Dar se mai întîmplă

ceva, dincolo de tandrețea acestei reînvieri prin Cinematecă, pentru prima oară în viața mea, am văzut Dictatorul în absența unei dictaturi, fie ea liber și paralizant înțeleasă; îl lipsea ceva, îi dispăruse un cod, își pierduse un cifru, mi-a trebuit un răstimp pînă spre final, cînd tiranul nu poate coborî din tren dacă nu l se așterne pe peron un covor roșu, ca să pot numi cit de cit corect ce se întîmplase: Dictatorul nu mai era subversiv. Dictatorul își pierduse acea magie a subversivității, singura rațiune care ne îndemna să scriem, să rezistăm — pe drept sau cu iluzie — duplicității, găsind ceva mintuire pentru atîtea tăceri, prin Alba ca zăpada, Falstaff, Stan și Bran, Caragiul, polcile „pe furate” ale lui Johann Strauss, la fiecare început de an, cu telefoanele febrile către dl. Paleologu: „cum vi s-a părut Abbado?...” Ce se va cîștiga din această pierdere, a „dublei priviri”? Și aici totul e de inventat, stilistic și emoțional. Mă simt ca Zubin Mehta cerind o clipă de concentrare înainte de „a ataca” Dunărea albastră.

Radu Cosașu

SCRISOARE DESCHISĂ

adresată rectorului Universității din București (I)

DOCUMENT

„Capul didactic are un frumos rol de rutină: să se ferească de spiritul de rutină, de preocuparea exclusivă a intereselor sale dascălești; să scrie, să vorbească fără idei preconcepute. Aceasta este datoria lui. Cât despre mine, eu îmi fac datoria spunând ceea ce cred că este adevărul, fără menajamente, nici ocoluri, bune numai pentru acei ce se tem de efectul ce pot avea vorbele lor. Vorbesc ca bărbat matur unor oameni maturi, cărora nu este trebuință a li se vorbească pe departe”.

Spiru Haret, 1897

Domnule Rector,

CA student al Universității în fruntea căreia vă aflați și căruia nu îi este indiferent felul în care a fost pregătit aici și felul în care, respectând adevărul, va trebui să dea seama în viitor altor generații despre ce s-a petrecut aici în timpul studiilor sale, mă consider în drept să întrucitva dator să vă supun atenției câteva gânduri bine intenționate, deloc tendențioase și absolut sincere. Cred că e mai bine cu această scrisoare decât fără ea, atât pentru instituția pe care o conduceți, pentru fiecare salariat și student al său, cât și pentru întreaga societate. Ar fi regretabil să luați acest memoriu ca fiind mai mult decât este și să dezamăgiți cine știe ce anchetă.

Exagerările au totdeauna consecințe nefaste, iar în situația de față ele ar însemna o periclitate serioasă a situației noastre școlare. D-voastră procedați cum credeți de cuviință — eu sint înțeles că am făcut ceea ce am simțit la un moment dat ca fiind obligatoriu să fac. În același timp însă, vă recomandesc ca evenimentele se succed în mod logic.

După cum cunoașteți, la începutul facultății studentul și profesorul zămbesc și își string minile: fiecare are încredere în celălalt, iar studentul are încredere și în el însuși. Numai că la această stringere de mână, profesorul clipește misterios: el știe mai multe lucruri. Cu timpul, studentul va ști și el acele lucruri și, dacă mai ține minte clipea „mentorului” său, îi va înțelege acum substratul. Această descoperire duce sau la formula decentă, acceptabilă oricui, a unei reciprocități indiferente, sau la aceea, mult mai căutată de unii profesori, aflați în criză de preocupări, a ostilității fățșe — o formulă amuzantă și distractivă pentru cel în siguranță, umilitoră pentru cel învins dintru început.

Trecind peste orice animozitate de principiu, eu cred deocamdată în voința D-voastră de dialog. Am fost incurajat în acest sens de unele măsuri de îmbunătățire a condițiilor de viață și studiu adoptate nu de mult (insuficiente și superficiale, însă), ca și de invitația de a participa activ la îmbunătățirea pe mai departe a lor.

1. STUDIILE

ODĂTĂ, un profesor a observat în planul unei adunări că procesul de învățământ universitar este asfixiant, supraglomerat și, de aceea, nu numai ineficient în forma lui actuală, ci de-a dreptul dăunător, că ar fi trebuit consultat în această chestiune Ministerul Sănătății. Ca întotdeauna când e vorba de a discuta probleme importante, singurele importante, observația profesorului, primită cu aprobare de o bună parte din auditoriu, a fost repede înălțată, îngropată, ignorată, făcută uitată, pentru că discuțiile și privirea deschisă asupra acestor neplăcuturi să nu dezvăluie cauzele care le-au produs

și măsurile ce s-ar cuveni luate. Nu e o atitudine neobișnuită ci, dimpotrivă, caracteristică și simptomatică — această mefiență față de dialogul cu studenții și chiar față de dialogul din interiorul corpului didactic.

a) Despre actualizarea programelor de învățământ, despre materiile prevăzute de ele și despre conținutul acestor materii, ca și despre oportunitatea lor, studenții nu sint consultați niciodată, deși credem că ar avea altădea de spus, incit o discuție profitabilă ar putea să înceapă abia după ameliorări substanțiale. Pentru că procesul de învățământ este pentru ei generos un fatal cerc vicios. Aglomerarea materiilor și incompetența multor profesori fac din unele materii obiecte de prisos, în afară de orice legătură cu viitoarea profesie a absolvenților. Totuși, ele consumă timp, nervi și energii. Cunoștințele sint asimilate forțat, în grabă, cu conștiința inutilității lor — și, de aceea, imediat uitate. Descurajați să gindească, studenții sint cu atât mai bine apreciați cu cât izbutesc o cit mai fidelă reproducere, iar cele mai bune note se acordă adeseori celor mai trainice imobilisme intelectuale, așa incit nota incetează să mai fie un criteriu valoric. Rezultă de aici viitorii profesori ce nu pot crește decit elevi asemenea, care la rindul lor vor deveni studenți, profesori ș.a.m.d. În special în disciplinele de profil real, unde tehniciatatea procedurilor forțează adesea intuiția, practica obligatorie a memorizării masive și, oricum temporare — suprasolicita nervos și atrage după sine surescitarea psihică, inconfortul intelectual, randamentul nul, sașietatea și indispoziția nervoasă. Profesorii în cauză ar trebui atunci să-și pună întrebarea: oare ceea ce urmăresc ei cu bune intenții nu este cumva compromis prin mijloacele inadecvate de care se folosesc? Obiectivul acestor metode nu este o invenție: e doar reactalizarea în alt plan a vechiului, de tristă amintire, stahanovism. Cu transferurile de rigoare, în vederea compatibilității cu activitatea intelectuală, el nu va conduce decit la aceleași rezultate inumale la care a dus originalul atunci cind (totuși) era auzit, era slăvit și revendicat cu mindria grotescă a celor inconștienți: la robotizare, prin deturnarea atenției și a concentrării eficace, creatoare, obligatoriu dubitative.

b) Mergind mai departe: nu e vorba numai de programul școlar supraincercat și nepedagogic. Mai există și o seamă de aspecte colaterale, ce funcționează, toate, spre aceeași căutată aglomerare, strângulare, ceileștă a vieții universitare. Pentru că nu știu dacă D-voastră cunoașteți, de exemplu, nu ceea ce pretinde meniul zilnic al cantinelor că dă studentului, ci ceea ce efectiv se primește în farfurie dimineata, la prinz și seara și dacă aceste preparate pot oferi unor oameni de 20—25 de ani, muncind poate 14—16 ore zilnic la masa de lucru, energia necesară. Este vorba nu numai de o mîncare insuficientă și inconsistentă, ci și nediversificată. Dacă în urmă cu doi-trei ani puteam alege între două meniuri, măcar într-o zi sau două pe săptămînă, acum așa ceva nu se mai întîmplă. Altădată, bonurile de masă puteau fi cumpărate zilnic: acum se pot obține numai cartele lunare. Nu știu, de asemenea, dacă aveți idee despre timpul irosit în activități stupide (spălatul culoarelor, destelenirea parcurilor, ședinte de tot felul, serviciul în cantină, activități sportive impuse etc.), la care studenții sint convocati prin semnătură, obligați să participe, penalizați dacă nu o fac — activități „normale” și „necesare” numai într-o viziune absolut voluntaristă, revoluționară, nemeditată asupra sensului acestor activități. Iar de prestanță, ai viitorilor intelectuali. În aceste, în po-

fida unui mare număr de angajați ai Universității, care, sustrăgindu-se obligațiilor de serviciu, le indeplinesc abia după ce studenții, exasperați de timpul pierdut, le plătesc munca mai bine chiar decit o face Universitatea.

c) Studenții pierd timp și sint umiliți și în alte moduri. Ei trebuie să se ploconească în fața bibliotecarilor, să umble la diferite institute pentru copiere a unor texte de care nu se pot lipsi, să caute hirtie de xerox, să plătească etc.

d) Din bibliotecile facunțiilor, căminele, ca și de la Biblioteca Centrală a Universității se scot sute de cărți ce se ard, se casează ori se depozitează în pivnițe. Sint printre ele foarte multe cărți indispensabile, cărți a căror lipsă prejudiciază enorm. Ele dispar din circuit pentru motive regretabile și stupide: lipsa de spațiu (!!), presupusa lor „învechire”, starea de degradare fizică, nefericirea de a fi rodul muncii serioase a unor autori de veniți indenzirabili anumitor foruri (ceea ce nu are nimic în comun cu valoarea lucrărilor). În același timp însă nu este prea puțin loc în rafturi și fișiere pentru mii de volume neconsultate vreodată, cu adevărat degradate în chiar conținutul lor redundant, care însă au scrisoarea de recomandare peste care nu se poate trece: apariție în ediție luxoasă ori nume de autori ce trebuie rostite numai cu evlavie și cu teamă. Așa se face că în loc să fie la zi cu bibliografia cea mai nouă, internă și externă, rafturile bibliotecilor prezintă de la o vreme un bilanț negativ între numărul cărților intrate și al celor înlăturate, cu toată proliferarea titlurilor și autorilor autohtoni. În plus, accesul este oprit lectorului obișnuit la întreg fondul de carte existent. Motivele acestor restricții nu le mai analizez, intrucit le cunoașteți pesemne mai bine decit noi. Stranie însă mi se pare ignorarea gravității lor.

e) În redacțiile corupte ale revistelor de specialitate studenții intîmpină o opoziție constantă, netă și rigidă. Numai mîta rezolvă chestiunile editoriale. Dar cîți studenți au condițiile materiale și josnicia de a se preta la astfel de procedee? Pe de altă parte, șantajul și presiunile sint folosite de unii profesori pentru a obține de la studenți contribuții științifice pe care apoi le semnează „în colaborare”.

f) În legătură cu presa studentescă și cu emisiunile de radio studentești este locul să observăm că recepția lor e minimă (abonamentele la „Viața studentescă” sint obligatorii, condiționind cazarea în cîmin), intrucit sint irrelevante, controlate de foruri extrastudentești, omit chestiunile concrete în favoarea unor generalități sfiorătoare, bineînțelese optimiste, cenzurează chiar și părerile acelor studenți bine aleși care sint invitați să se „exprime” etc.

g) Dezinteresul și interdicțiile abuzive se vădesc și în sărăcia cursurilor opționale. Pînă și studenții care urmează o specializare de merit sint obligați să învețe alte materii în locul celor cerute de ei și să audieze alți profesori decit cei dorți. Nici cercurile studentești nu-și mai pot desfășura activitățile. Unele sint suprimate la ordin, altele sint nevoite să se dizolve intrucit toate subiectele pe care le-ar putea lua în discuție sint interzise.

h) Nu se mai beneficiază de burse externe din cauza restricțiilor interne. Ofertele străine nici măcar nu sint anunțate studenților: fie că sint pur și simplu neonorate, fie că sint acordate cu mare grijă unora care sint nici un considerent valoric nu și-ar putea justifica delegarea. Urmarea firească este că majoritatea specialiștilor tineri abia așteaptă ieșirea din țară pentru a alege calea instrăinării, a exilului; și niciodată nu pierd prima

ocazie. De asemenea, chiar în disciplinele care nu au legătură cu barierele ideologice nu se pot face abonamente la presa externă.

i) A dispărut inițiativa de orice tip și consistența acțiunilor. Intîlnirile dintre studenți și profesori sint în general formale și inexprsive. Profesorii noștri nu mai pot conferența liber într-un cadru anunțat dinainte printr-o propagandă adecvată. Cu atît mai puțin profesorii altor Universități și, în mai toate domeniile, studenții nici nu cunosc specialiștii din țară pe care i-ar putea consulta în privința propriilor preocupări. Iar conferințele personalităților din străinătate au dispărut aproape complet, izolarea noastră tinzind spre desăvîrșire.

j) Tipărișurile Universității, sint din ce în ce mai puțin și, calitativ, sint reali-zările excepționale ale Universităților mai mici din țară (de pildă, ale Universității din Iași). Să observăm că în unele discipline nici unul d'n autorii clasici nu are tradusă în românește nici măcar o pagină din opera sa, deși există traduceri în manuscris care așteaptă de ani de zile fie și o publicare privată, așa cum ar putea oferi tipografia Universității.

— urmare în numărul viitor —

Pitici Ioan Marin

Student anul IV, grupa 404, Facultatea de matematică București

■ Mă întorceam împreună cu Andrei Pleșu la București, după o zi pe care o petrecuserăm la Păltiniș, la mormintul lui Constantin Noica, puțină vreme după moartea lui. În tren am început să verificăm, citind cu glas tare, transcrierea fascinantului său Jurnal de idei, la a cărui editare lui Jurnal pe atunci împreună cu alți prieteni. În compartiment, pe bancheta din fața noastră, se mai afla un tînăr. După o vreme a întrebă sfios: — Noica? E stilul lui Noica... — Sinteți student la filologie? — Nu. La matematică. În anul II... Am început să vorbim și ne-a povestit lucruri teribile despre felul în care se pierdeau cei mai străluciți tineri (mulți dintre ei cîștigători la Olimpiade internaționale de matematică), odată intră în sistemul universitar românesc. Am aflat atunci că la media finală, decisivă pentru repartitie, studenților cu activități politice susținute li se adăugau 50 de procente. Trecuseră de atunci, de la discuția din tren, aproape doi ani. Pe 20 decembrie a sunat telefonul: — sint studentul din tren, nu știu dacă vă mai aduceți aminte... Aș vrea să vă văd. — Mi-am reamintit deîndată chipul lui și întreaga discuție purtată atunci. A venit în ziua de 23 decembrie, aducîndu-mi un text pe care îl scrisese în zilele celui de al XIV-lea Congres, în minie, disperare și neputință. Paginile erau adresate Rectorului Universității din București, lui Ion Dodu Bălan. Mi-a mărturisit că nu avusese cîraja să le trimită. Imi cerea să-l ajut „să le publice acum undeva”. Poate că nu-și pierduseră interesul. Dimpotrivă, s-ar fi putut să le fie de folos celor care vor fi chemați să schimbe fața învățămîntului universitar românesc. A plecat, rugîndu-mă să le citesc. Le-am citit și m-am entuziasmat. Și m-am gîndit că pentru studenții care au stat sub gloanțe în Plaza Universității, și pentru viitorul lor ele se cuveneau publicate.

Gabriel Liiceanu

„În sfîrșit, toate iluziile sint permise”

(Urmare din pagina 3)

pe care-l fac cu plăcere, fiindcă nu-i un interviu de rutină ci un dialog). Am vorbit enorm. De cînd am venit vorbesc întruna și asta mă îndispune extraordinar. Adică n-am făcut aproape nimic, dar de vorbit, am vorbit enorm. Și m-am hotărît ca, într-o zi-două, să pun punct oricărei manifestări de ordin jurnalistic, să mă încui aici și să-mi văd de lucru. Pentru că altfel risc să petrec ceva luni în euforie verbală.

Mai e o problemă. Problema religiei. În Frontul Salvării Naționale am constatat că nu este, pînă acum, decit un singur reprezentant al clerului, un reprezentant strălucit, e adevărat, un om care prezintă mai mult decit toate garanțiile: pastorul Tôkes. Normal este ca și alte culte să fie reprezentate. Normal este să se ia în discuție o reînnoiere a rolului Bisericii în societatea românească. Biserica însăși trebuie să înceapă prin a-și face un serios examen de conștiință. Sper că oamenii din ierarhie, care știu mai bine decit noi, sau la fel de bine ca și noi, că au participat în mod activ la susținerea vechiului regim (chiar dacă au făcut-o cu justificăriabile și cu dizgrațioasă sofistică), sper că ei vor avea demnitatea care se așteaptă de la ei mai mult ca de la oricine de a se retrage, așa incit instituția pe care o întrușipează să-și recâștige și demnitatea, și legitimitatea, și să înceapă să fie o prezență.

De fapt situația în care ne aflăm este, și în această privință, o situație răsturnată: pentru că într-o societate normală Biserica are un rol de director de conștiință, iar cultura se hrănește din ea ca dintr-un temel sigur. Dar acum, la noi, situația e de așa natură, incit cultura trebuie să-și asume rolul temporar de a iradia pozitiv

asupra Bisericii. Asta și din punct de vedere moral, și din punct de vedere intelectual. Dacă nu sint atît de desușiența ei prezumțioasă. Biserica riscă să nu mai aibă prestigiu pe care-l merită. Și poate că Ministerul Culturii, cel puțin într-o primă fază, trebuie să dea o mînă de ajutor.

O.P.: Vă temeți de neoportunism și în acest domeniu?

A.P.: Mi-e foarte teamă.

O.P.: Aș fi vrut să aud, în ziua cînd totul s-a terminat, clopotele tuturor bisericilor. Și nu le-am auzit.

A.P.: O dovadă în plus că e vorba de o instituție somnolentă, „călduță”, absentă.

O.P.: A dat Cezarul, și ceea ce trebuia să-i rezerve lui Dumnezeu.

A.P.: Întîi că această parabolă hristică cu Cezarul este, de mult, obiectul unei interpretări abuzive. Reamintesc celor care n-au mai umblat prin Evanghelie de mult, că Iisus dă acest răspuns unui provocator, nu unui ucenic, nu unui om care vrea să învețe ceva, ci unui om care vrea să-l prindă cu ocazia mică, spre a-l aduce în fața legii. Iar răspunsul lui nu este doctrinar. El nu dă răspunsuri doctrinare decit ucenicilor sau ascultătorilor binevoitori. Răspunsul lui Iisus e tactic. E un fel de a scăpa de întrebare. A transforma în doctrină ceea ce la Iisus este o abilitate de conjunctură este, din păcate, o distorsiune.

În al doilea rînd, admitînd că există o doctrină în asta (și în epistolele pauline tema este reluată cu un anumit aspect doctrinar), trebuie mereu să ținem cont că, spațial vorbind, nu avem de-a face cu o orizontală pe care Cezarul stă la stînga și Dumnezeu la dreapta, așa incit îi poți împărți sufletul în două pentru a-i sluji în mod egal. Aici e vorba de o ierarhie pe verticală. Cezar-

ul este sub Dumnezeu. Nu este pe aceeași linie. Deci, a da Cezarului ce-i al Cezarului și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu nu înseamnă a împărți lumea în două și morală în două, ci înseamnă a înțelege că Cezarul e sub Dumnezeu. Cezarul poate să primească orice dar din partea omului cu condiția ca el însuși să fie un reprezentant al lui Dumnezeu și să lucreze în spiritul lui Dumnezeu. Dacă nu are această legitimitate, nu poate avea nici un fel de pretenții. Deci, dacă nu simțim verticala aici, ci gîndim în plan, în orizontală, interpretăm greșit un pasaj care a dus la dezastrul politic al Bisericii noastre.

O.P.: Vă trebui probabil să încercăm cu toții să ne ereticăm, în profunzime, de ce a fost posibil ceea ce a fost.

A.P.: Ne-am spălat în fața noastră înșine, nu mai vorbesc în fața lumii, de o rusine de care credeam că n-o să ne mai spălăm niciodată. Dar aceasta nu înseamnă, desigur, că ne putem dispensa de un proces moral sever. Oricum, reîncerc să fie posibil patriotismul adevărat, care pînă acum era compromis în mod demagogic.

O.P.: Eu am avut multă vreme prejudecata că românii sînt mai mult la viață decit la libertate. M-am înșelat. Am văzut cu ochii mei compatrioți gata să și moară pentru libertate.

A.P.: Cei cărora le-a fost cel mai puțin frică de moarte au fost tinerii, care ar fi trebuit, dimpotrivă, să fie mai atașați ca nimeni altcineva de tot ce înseamnă valori și jertfe ale cel mai tocmai. În România acestui sfîrșit de an, nu Socrate a băut cucuta, ci tinerii lui ucenici. Ei au fost victimele, ei au fost oracolul. A lor să fie răsplată!

2 ianuarie 1990

Stefan HEYM

■ STEFAN HEYM (n. 1913), scriitor german din R.D.G., luptător antifascist în vremea lui Hitler și combatant antidogmatic tot atât de ferm în era Ulbricht-Honecker, creează în povestirea ce urmează o mușcătoare satiră împotriva politrucilor culturali.

FIE ca numele meu să rămână necunoscut. Adică, cel adevărat. Acesta este un secret între mine și Dumnezeu și nu trebuie să ne gândim recunoscători la el, așa-i hotărât, de cînd m-a aruncat pe acele tărîmuri, unde sint staționat acum.

Veți fi auzit de unele din pseudonimele mele: Heliogabalus, Satana, Mefistofel, Baronul Lindorf, Ladislav Spinnaker. Specialitatea mea necesită arta iluzionismului; cu timpul, saltul de la un rol la altul devine a doua ta natură; înainte de toate este nevoie de realism și capacitate de adaptare, fie că e vorba de prinț sau de pudel, de profesor sau politician, dracul trebuie să știe cum latră acestia.

Domnul grăi dară, chemîndu-mă la o discuție de afaceri, și anume una foarte presantă.

Odată înfățișat sus, El mă întrebă:
— Il cunoști pe dr. Faust?
— Prenalumele?
— Heinrich.
— Sint doi, spusei. E vorba, o Doamne, de medicul veterinar, peste care se abătuse nenorocirea cu taurul de prăsilă din colhoz sau de criticul de teatru?
— De criticul de teatru.
— Medicul veterinar este mai folositor, l-am dat eu de cumpănit.
— Doresc, spuse Domnul, să cobori și să vorbești cu dr. Faust, criticul.
— Da, o Doamne, zisei înclinîndu-mă abia vizibil.

Cînd se putea percepe această nuanță de nerăbdare în vocea Lui, cel mai bun răspuns era: Da, o Doamne. În afară de asta, știam eu ce-i trecea iarăși prin minte... vechiul joc de-a ispită. Mă duc acolo și supun pe careva ispitel, iar El pune rămășag împotriva mea. Îi plac la nebunie astfel de rămășaguri; și nu știe să piardă, hîrîie și mirile apoi zile întregi și probabil că-și rostește în desert propriul nume; lasă-l însă să cîștige, că fericierea și jubilația se instăpinesc dincolo de stratosferă... Gavriil și Mihail și Asriel și Emmanuel dau friu liber corurilor lor să cînte, ceea ce ține totul laolaltă, și de dragul acelui sufluet, pe care El l-a cîștigat la rămășag, se varsă mai multe lacrimi decît pentru un întreg regiment de flăcăi amărîți, ce-au izbîndit să ajungă pînă sus prin propriile forțe.

— Fii așa bun, spuse El, să-mi acorzi atenția ta. Știu ce gîndești, însă te înșeli. Nu este vorba de un nou rămășag. E vorba mai degrabă de... de... să zicem de salvarea unei vieți. Dr. Faust, criticul, a dat peste dificultăți serioase.

— Povești cu femei?
— O, nu, spuse El și în tonul vocii se simțea o vădită neplăcere, dr. Faust are principii.

— Doamne, spusei, nu sînteți de altminteri întotdeauna pentru principii?

Nici un cuvînt nu a pătruns o vreme din țării, se puteau percepe doar obișnuitele zgomete de fond ale transmitătoarelor, cum ar fi tipul CTA-112. În sfîrșit, s-a lăsat auzit:

— Dr. Faust are o soție bolnavă și trei copii mici.

— Așadar, o Doamne, zisei, îmi dați binevoitoarea Voastră îngăduință de a pleca. Chestiunea este limpede că aparține de resortul social și de asistență publică. Gavriil și Mihail pot să reglementeze asta, sau chiar Asriel sau Emmanuel. Precum mi-a fost dat să-mi audă urechile, excolegilor mei tare le-ar fi pe plac o mică schimbare a eternului cîntat la armoniu și a lecțiilor de canto. Nu doresc nici să le răpesc bucuria, nici să apar ca un egoist față de ei. Dacă-mi îngăduiți deci...

— Stai! tună Domnul.

Părea să se fi mințat cu adevărat, însă se potoli în curînd; la urma urmelor nu voiam nimic de la El, ci invers.

— Nu pot cere de la Gavriil sau Mihail, recunosc Eu, și la fel de puțin de la Asriel și Emmanuel, să-i dea sfaturi lui dr. Faust ca să abdice de la principiile sale și să asculte de rațiune. Ei sint îngeri cu funcții bine precizate și n-au voie să încurajeze oamenii pentru a acționa împotriva legii lui Dumnezeu.

— Dar dacă acest critic de teatru vrea

să respecte întru totul legea lui Dumnezeu, ricanai, este de asemenea gata să suporte și urmările. O Doamne, ar trebui să fiți cel din urmă care să Vă ridicați împotriva acestui lucru.

— Ar trebui, ar trebui..., spuse el cu tristețe în glas.

Aproape că m-a mișcat; stăruie ceva foarte trist în lume odată cu tristețea Sa; ca și cum întreaga natură și-ar ține capul plecat.

— Asta demonstrează încă o dată, continuă el, că toate legile, ale lui Dumnezeu însuși, sint imperfecte. Sint prizonierul propriei mele dileme juridice; dacă în acest caz se urmează legea lui Dumnezeu, atunci apar durități injuste față de persoane aflate în afara problemei, item, femeia bolnavă și trei copii. Du-te de aceea pînă acolo și supune-l ispitei pe bărbat!

Am ridicat din umeri.

— Deci iarăși un job cu ispitirea.

— Dar de o natură cu totul nouă, mă corectă el.

— Ei bine, o Doamne, zisei. Și ce-mi pică mie la asta?

— Du-te la...

Se intrerupse tocmai la timp.

N-AVEA sens să duc muncă de lămurire cu dr. Faust la acesta acasă, în prezența soției și copiilor. Copiii stînjenesec, le e teamă și se vîicăresc, dacă le desenezi un cerc de flăcări; sau te consideră în mod greșit drept o parte din cutia cu jocuri chimice și aruncă cite un cristal în jocul de artificii; în orice caz, efectul se duce de ripă.

M-am decis să folosesc vechea înșelătorie cu pudelul... pudel pitic mascul cu o zgardă bleumarin, bătută în argint. Mă prefăceam că m-am rătăcit și topăiam dînd din coadă în fața tuturor colaboratorilor redacției culturale de la etajul patru al clădirii ziarului. Telul strădanilor mele era Gretchen Wolynski, secretara șefului cultural Ladislav Spinnaker. Ea mă închise din prima clipă în inima ei. Mă ridică în brațe, mă strînse la sin, mă duse înăuntru, la tovarășul Spinnaker și zise:

— Nu este incredibil de scump? Și nimeni nu știe al cui este. Îl adoptăm Ladi, nu-i așa?

Ladi. Gretchen își numea Ladi șeful. Ei bine, redactorilor culturali, fiind un fel de boemi-surogat, le face plăcere să fie considerați drept natuiri artistice și de aceea nu le place să se adreseze persoanelor pronunțîndu-le întreg numele și titlurile... de exemplu nu le-ar cădea prea bine la stomac să zică tovarășe profesor dr. honoris causa Mefistofel.

Ladi spuse:

— Ia-mi pudelul de pe birou. Pute.

Gretchen inspiră adînc.

— Într-adevăr. Sărmanu' de el. O să-l fac baie.

— S-a tăvălit prin ouă stricate, constată Ladi. Un miros uimitor de intens. În afară de asta, Faust vine la patru. Știi că tot mai refuză să-și rescie recenzia la piesa *De la pirat la brigadier*?

— Ladi, spuse Gretchen, piesa pute chiar mai tare decît pudelul meu.

Incepeau să mi se trezească sentimente pentru Gretchen, și asta nu numai datorită sinilor la care mă strîngea. În același timp, mi-a trecut prin cap că, potrivit funcției, redactorului-șef cultural Spinnaker i se cuvenea o încăpere cu canapea și două perne brodate cu motive populare, ceea ce era ideal pentru scopurile sale... și ale mele. Numai Gretchen mai trebuia îndepărtată, temporar.

M-am sustras miinilor ei și-am devenit invizibil. Gretchen a rămas pașă. Credea că evadasem în hol, cu toate că ar fi trebuit să se întrebe, după un răstimp de gîndire, cum era posibil să fi ieșit pe ușa închisă de Ladi cu atîta grijă. O auzeam strigînd pe afară „Pudeluțule... pudeluțule... pudeluțule!” pînă cînd vocea i se pierdu.

După aceea am pulverizat asupra lui Ladislav Spinnaker o mică parte din Heliogabalus nr. 5, sub al cărui efect oamenii se prăbușesc la pămînt ca niște părălute ofilite, l-am dus pe canapeaua din încăperea de odihnă și am închis ușa. Era și timpul. La ora patru fix se prezentă dr. Faust. Abia am izbutit să-mi ascund coada care mă putea da în vileag, să mă așez la biroul lui Spinnaker luînd poziția obișnuită a acestuia și să strig:

— Intră Heinrich, bătrîne!

Faust avea înfățișarea unui om ostenit, sleit de o luptă interioară. Și totuși, în el trăia încă o scînteie mică dintr-un foc de odinioară; avea ochi interesanți și o frunte inteligentă și mă tenta să-i dau cu puțin elixir special de-al meu pentru in-

ținerire în lunca de paști; ar fi făcut minuni pentru el. Dar asta nu era prevăzut în program.

— Heinrich, zisei, nu mai sta aici ca și cum aș fi Karl Marx în carne și oase. Sint un simplu redactor cultural, care face tot ce-i stă în putință pentru încurajarea artelor și protecția criticilor în suferință. Ia loc. O țigară?

El se așeză și acceptă țigara, dînd însă din cap uimit. I-am întins degetul mic, iar, absent cum era, își aprinse o țigară din virful degetului meu. Spuse, în sfîrșit:

— Nu înțeleg.

— Ce nu înțelegi, Heinrich?

— Pe tine, tovarășe Spinnaker.

— Pe mine?

— Ești atît de... schimbat. Ieri mai ziceai: Faust, dacă nu scrii că *De la pirat la brigadier* este de nivel mondial și chiar superioară nivelului mondial, atunci am eu grijă să nu mai vadă lumina tiparului nici un cuvînt de-al tău cit trăiești. Astăzi mă iei cu Heinrich în sus și Heinrich în jos. Și mă poțestești chiar să iau loc.

Regretam faptul că nu analizasem mai temeinic caracterul acestui Spinnaker înainte de a-i fi depus trupul dincolo; era un tip cum se găsec destul acolo unde sint eu staționat, avea însă în mod evident trăsături individuale suplimentare.

— În afară de asta, spuse Faust, mirosul de aici este curios. Are ceva sulfuros.

— Asta vine de la noul sortiment de țigări, pe care-l fumezi, zisei. De import.

— Vestice? întrebă el.

— Ei, acum...

Nu a fost prea simplu să indic punctul geografic de unde provenea țigara.

— În orice caz, calitate excepțională. Cel mai bun sortiment produs acolo. Do-rești un pachet?

Faust dădu din cap în semn că da.

Am ridicat mina în aer și-am luat de acolo un pachet de țigări, pe care i l-am dat.

— Nici nu știam că poți face vrăjitorii, tovarășe Spinnaker, spuse el zîmbînd.

Zîmbetul său era binevoitor, prietenos... zîmbetul unui om cu inima blindă, care n-ar face vreun rău nici măcar unei muște, cu atît mai puțin unui dramaturg: ce-i împletise oare inima în chestiunea *De la pirat la brigadier*?

— Mai sint multe lucruri necunoscute ție, Heinrich, în ce mă privește, spusei. De exemplu că mă găsec aici ca să te ajut. De ce nu vrei să scrii de fapt că *De la pirat la brigadier* este o piesă excelentă și tocmai ceea ce-și doresc oamenii noștri?... Cafea?

Am distrus biroul lui Ladislav Spinnaker făcînd o gaură în tăblia mesei și am turnat o ceașcă de cafea moca pentru Faust și o a doua pentru mine.

El sorbea meditativ.

— Tovarășe Spinnaker, spuse el, știi cît de disciplinat sint eu etc., etc. Sint un vechi revoluționar. Am zăcut în închisori și-am luptat în situații aproape total lipsite de speranță. Dacă ar fi să ne luăm după legi, de mult ar fi trebuit să ajung la dracu'...

— La dracu'? întrebai. Nu fii atît de convins că nu ești.

— În orice caz, n-am înțilnit la nici unul din marii clasici vreun cuvînt spunînd că valoarea unei opere literare ar putea fi determinată prin decizii politice, spuse el punînd jos ceașca. Această piesă nu este nici mai socialistă, nici de vreun tip superior de realism. Este diletantism pur.

— Ce fel de categorie este asta? întrebai. Atunci scrie măcar că este diletantism de nivel mondial!

— Piesa pute, spuse el.

— Tocmai asta a zis și Gretchen.

— Gretchen...

Suspînă. Aveam senzația precisă că Faust și Gretchen n-ar trebui lăsați singuri într-o încăpere cu canapea și perne brodate cu motive populare. În final, întrebă:

— Și o s-o concediezi pentru asta?

— Gretchen este o fată simplă din popor, spusei. Părerile ei sint ale ei. Tu ești însă criticul nostru de teatru, iar părerile tale sint și părerile foii noastre și... Heinrich!, îl implorai, tu însuși ai zis înainte că de mult ar fi trebuit să ajungi la dracu'... este oare nevoie să-ți repet orice lucru neînsemnat?

— Aș vrea să știu doar ceva, spuse el încruntîndu-se. Ai o mașină de făcut cafea expres sub gaura aia din masă?

I-am umplut încă o ceașcă cu cafea moca.

— Tovarășe dr. Heinrich Faust, zisei cu acest prilej, îmi ești simpatic. Și chiar de-aș fi dracu', aș încerca să te ajut. Dar

și tu treburile să faci ceva la rîndul tău.

— Dar ce?

Asta era un punct care m-a îngrijorat dintru început. Luasem în calcul faptul că Faust va fi încăpățînat, însă o astfel de căpățînoșenie depășea calculele mele. Ce-i puteam oferi care să-l determine să rescie blestemata aia de recenzie?... Tînerete fără bătrînețe? Bogății? Pe Gretchen?... Toată afacerea trebuia dusă la bun sfîrșit: în camera alăturată, cea cu canapea, se mișcă ceva, se auzi un geamăt înăbușit; poate că subapreciasem doza de Heliogabalus nr. 5 necesară la anihilarea tovarășului Ladislav Spinnaker; sau el făcea parte din acei contemporani incomozi, care apar întotdeauna la momentul nepotrivit.

— Heinrich, zisei, îți fac o propunere. Ea îți va potoli conștiința revoluționară. Eu scriu recenzia.

— Tu?

— Trebuie să-ți pui doar numele sub ea: dr. Heinrich Faust.

— Tu scrii recenzia?

— De ce nu? Am înfăptuit eu mîndul mai mari.

— Dar, tovarășe Spinnaker, spuse el, nu ești în stare să duci pînă la capăt nici măcar o propoziție! Și niciodată n-ai fost în stare!

— O, spusei.

— Da, zise el, acestea fiind spuse, cred că treaba este lichidată. O să mă duc să-mi iau hîrîiile de la serviciul de cadre.

— Nu! strigai. Să nu ne pripim!

Mă gîndeam la Domnul și la neplăcerile care mă așteptau dacă Faust o lua acum din loc și-și expunea soția bolnavă și cei trei copii urmărilor conștiinței sale morale suprad dezvoltate.

— Ascultă, Faust, eu trebuie să te salvez...

GEMETELE deveniseră mai desluate. În orice clipă Faust putea observa, iar atunci ar fi vrut să vadă cine-i dincolo. Părea cufundat în contemplarea gării din birou. Am astupat-o, ca și cum ar fi fost lucrul cel mai de la sine înțeles din lume, cu o bucățică din guma lui Spinnaker. Privirea mi se opri pe birou. Apăsai pe buton.

— Tovarășe Spinnaker?

Asta era Gretchen care intră imediat. Poza în timidă; nici un Ladi în sus și Ladi în jos în prezența unei terțe persoane. Teoria mea și anume că preocuparea cu artele creează o anumită intimitate sau chiar sentimente prietenești între creatorii de cultură și cei ce se silesc să „fabrice” cultură, se dovedi falsă.

— M-ați sunat?

— Desigur. Unde ați fost?

Ochii albaștri și mari ai lui Gretchen fură inundați de lacrimi. Sărmanul pudel negru, spuse ea. A dispărut. L-am căutat în fiecare ungher. Nu găsec nici măcar o urmă! Și pe deasupra oamenii spun că nu l-au văzut. Este groaznic.

Nu știu dacă s-a pogorit asupra mea inspirația de la ochii albaștri ai lui Gretchen sau de la miinile ei, pe care le ținea împreunate la piept, ca și cum ar voi să înceapă rugăciunea ei fieceiolenic în clipa următoare... În orice caz, am spus:

— Încetează odată cu fandoseala, Gretchen, și vino la al tău Ladi și așază-l-te în brațe ca totdeauna, cînd sintem între prieteni...

Trebuia văzut Faust, ca să poată fi descris. Era martorul, cum se spune în limbajul de specialitate, unei revelații; și speram că i se va revela cite ceva care să-l folosească de capital inițial.

Între timp, Gretchen stătea lipită de mine, în brațe.

— Din pricina pudelului, zisei, nu-ți face probleme. Pe ăia ț-i-l găsec eu și ț-i-l aduc astă-seară, chiar dacă ar trebui eu însumi să devin pudel!

Asta produse un chicotit fericit.

— Ladi, strigă Gretchen, ești Ladi al meu, singurul, unicul, cel mai bun. Vei fi micul meu pudel negru, nu-i așa...

— Cine o să fie un pudel negru?

Gretchen sări în sus. Faust se întoarse, ca și cînd ar fi fost înțepat de ceva. Ușa spre camera alăturată se deschisese, iar în ea stătea tovarășul Spinnaker, evident buimac, și își freca ochii. Am devenit invizibil în cea mai mare grabă.

— Ladi...

Era rîndul lui Gretchen să-și frece ochii.

— ...n-ai fost chiar acum lîngă mine, și eu n-am fost...

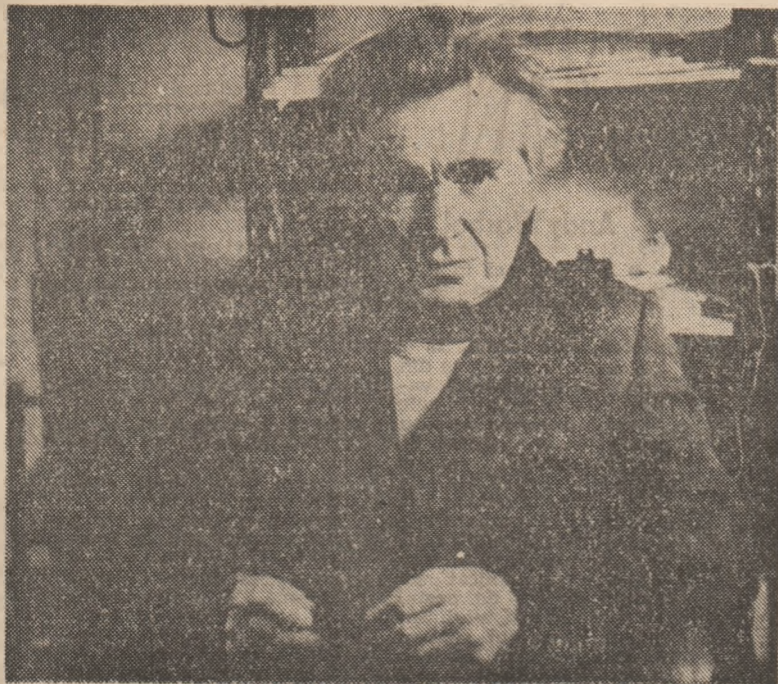
— Ce se petrece de fapt aici?

Vocea lui Spinnaker avea inflexiuni ce trădau neîncrederea.

— ...și nu-mi spune Ladi în prezența lui... tocmai a lui... De cînd este de fapt aici tovarășul Faust? Este deja ora patru?

Cea dintii bucurie a unui filozof pesimist

■ La sfîrșitul anului 1989, E. M. Cioran, cunoscutul filozof de origine română, a acordat — fapt rar în existența sa — două interviuri: cel dintii (din care reproducem întinse fragmente în numărul de față al „României literare”) a apărut la începutul lunii

decembrie în revista americană „Newsweek”; cel de-al doilea a fost publicat de Jean-Louis Ezine în nr. din 28 decembrie 1989 — 3 ianuarie 1990 al săptăminalului parizian „Le Nouvel Observateur”. Filozoful mărturisește aici că evenimentele recente l-au si-

lit să-și schimbe părerea despre scepticismul poporului român: „asistăm la resurecția tragică a unui popor pe care eu îl credeam de multă vreme lichidat [...]; trebuie să fac o mărturisire: în momentul în care insurecția a început, mă pregăteam să scriu un articol împotriva românilor, intitulat Neantul valah [...]. Evenimentele m-au făcut să-mi schimb părerea și să renunț la acest proiect. Sint fericit. Ar fi un straniu paradox, mi-am zis, ca România, pe care am părăsit-o acum 50 de ani și mai bine, să-mi conteste filozofia mea sceptică, radicală și fără concesii. În realitate, pesimismul meu n-a fost niciodată legat de circumstanțe, dar eu am suferit mult, este adevărat, de a fi român [...]; am încredere în Ion Iliescu, președintele Frontului Salvării Naționale; știam de mult timp că el era o speranță pentru România [...]. Timp de o jumătate de secol nu m-am întors în România. Aș putea-o face azi? Da și nu. Singurul lucru care mă cheamă acolo este peisajul Carpaților din jurul Râșnărilor, satul copilăriei mele. Era acolo o grădină și un cimitir. Îmi plăcea grădina. Și-mi plăcea cimitirul unde un propar foarte înțelept, foarte bătrîn și foarte filozof îmi dăruia crani. Trăiam împreună un fel de idilă funebă...”

M. C.

E. M. CIORAN:

Un baraj de aforisme

JURY: România este țara dumneavoastă de baștină...

CIORAN: Poporul român este cel mai sceptic din lume. Românii au un scepticism organic, deoarece au fost înfrinți de istorie [...]. În România oamenii mor de foame, cu toate astea 65 la sută din carnea din țară se exportă [...]. În România nu este suficient lapte pentru copii. Rata mortalității infantile este atât de mare încît, atunci cînd se naște un copil, părinții trebuie să aștepte cîteva săptămîni înainte de a-l înregistra pentru a se vedea dacă trăiește atât de mult. Altfel, nu merită efortul. Poporul român a trecut dincolo de disperare. Românii sînt preocupați în totalitate cu întrebarea: „ce-o să mîncăm azi?”

J.: Ați scris undeva: „O lume fără tiranie ar fi la fel de plictisitoare ca o grădină zoologică fără hienă”.

C.: Tiranii cunosc foarte bine oamenii. Nu sînt proști. Ei știu foarte bine cum să manipuleze oamenii. Nu poți fi tiran și imbecil în același timp. Tiranii sînt oameni de știință: ei experimentează mereu, să vadă cît de departe pot merge. Avansează cît de departe pînă spre sfîrșit, pînă la momentul în care totul se destramă. Trei sferturi din istorie este istoria tiraniei, sclaviei.

J.: Dramaturgii Eugène Ionesco și Samuel Beckett sînt prieteni vechi de-al dumneavoastră...

C.: L-am cunoscut pe Ionesco ca student. El a fost întotdeauna tentat de ideea de religie, cu toate că nu a fost niciodată convertit total, iar astăzi este bîntuit foarte mult de ideea morții. Mai presus de toate, el este foarte îngust. Mă refer la boala lui, din care și-a tras seva creației. Samuel Beckett, pe de altă parte, este o persoană complet nebalcanică. Discreția lui are un anumit fel de înțelepciune în ea. Și el este îngust, însă a reușit să-și învingă îngustă, în timp ce Ionesco explodează de ea. Ionesco și Beckett sînt personalități situate la antipod. Beckett este un adevărat fenomen, căci, deși a trăit la Paris timp de multe decenii, nu a fost niciodată marcat de modelele intelectuale. Nu e vorba atât de mult de ceea ce spune, cît de prezența lui. Cînd ești cu el, știi că este cineva. A rămas un străin, necontaminat.

J.: Compatriotul dumneavoastră Mircea Eliade, expertul în religii, vă era de asemenea prieten.

C.: Și pe el l-am cunoscut ca student. Era obsedat de religii pentru că aceasta era profesiunea sa, dar mă îndoiesc că el însuși era un spirit religios. Misticii, adevărații credincioși, nu fac drumul lumii pînă în Asia ca să vadă idoli de acolo. Mi s-a părut suspect că Eliade dorea să cunoască religiile de peste tot, mai degrabă decît să se concentreze asupra uneia singure. Dacă el ar fi fost cu

adevărat un spirit religios, nu ar fi scris niciodată o istorie a religiilor.

J.: Un critic v-a numit odată „cel mai mare aforist după Nietzsche”.

C.: Nietzsche a început să scrie aforisme după ce a innebunit. Eu le-am scris din oboseală. De ce să te străduiești să explici și să-ți demonstrezi crezul, așa cum fac cei mai mulți filozofi? Am simțit că nu merită efortul. Eu afirm ceva și dacă vă place, bine, dacă nu, cu atât mai rău. Eu scriu aforisme dintr-un dezechilibru general. Aforismele sînt produsele finale ale gîndirii; eu sînt reversul unui profesor pentru că urăsc explicațiile.

J.: Muzica lui Johann Sebastian Bach vă fascinează.

C.: Am scris că „Dumnezeu îi datorea-ză totul lui Bach”. Fără Bach, Dumnezeu ar fi un personaj de mîna a treia. Muzica lui Bach este singurul lucru care-ți arată că universul nu este un eșec complet. La Bach totul este profund real, fără nimic teatral. Compozitorul inspiră sentimente așa cum nu o poate face o operă literară, căci Bach nu are nimic de-a face cu limbajul. Fără Bach, aș fi un nihilist total.

J.: Sinuciderea este o temă importantă în opera dumneavoastră.

C.: Aș spune chiar o temă capitală. Ideea sinuciderii m-a însoțit pe tot parcursul vieții. Asta mi-a dat putere. Fără posibilitatea sinuciderii mi-aș fi curmat viața de multă vreme. Cînd sinucigașii

veneau la mine, eu le spuneam: „Sinuciderea este un act pozitiv. O puteți face oricînd. Așa că, de ce să vă grăbiți? Calmați-vă”. Și se relaxau. Din moment ce viața nu are înțeles și trăim doar ca să murim, e bine să știm că o putem sfîrși oricînd dorim. Înaintea creștinismului, sinuciderea era considerată un act civic nobil. Ceea ce face viața suportabilă este ideea că putem scăpa oricînd. Sinuciderea este singurul act cu adevărat liber din viața noastră.

J.: Refuzați premiile și celebritatea și preferați să rămîneți în apartamentul dumneavoastră de la etajul șase, unde urcați pe jos...

C.: Doctorul meu mi-a spus că singurul motiv pentru care sînt astăzi în viață este acela că am urcat zilnic șase etaje pe jos în ultimii 30 de ani. De asemenea sînt un mare admirator al tangoului. Tangoul constituie o adevărată slăbiciune pentru mine. Am fost să văd spectacolul „Tango Argentino” și în timpul pauzei i-am trimis o notă directorului, cerînd mai multă melancolie în tangouri. Acestea erau executate prea energic, nu suficient de langurose. Cînd am dansat prima oară, tangoul era mai profund, mai intim. Singura mea pasiune, ultima mea pasiune este tangoul argentinian.

(Fragmente din interviul acordat de E. M. Cioran revistei NEWSWEEK, 4 decembrie 1989).

Traducere de Mihaela Constantinescu

● Duminică, 21 decembrie 1989, Grupul pentru dialog social inițiat de mai mulți intelectuali a dat o conferință de presă care a fost reluată de numeroase rețele de televiziune. Un aspect de la conferința de presă.

Se apropie de biroul său.

— Cine dracu' a făcut gaura și a astupat-o cu guma mea?

— Tu însuși, spuse Faust. Pentru a păstra aroma cafelei tale expres, cred. Chipul lui Spinnaker se coloră în roșu închis.

— Faust! spuse el, de multă vreme aveam bănuiele în privința ta. După refuzul de a rescrie recenzia despre De la pirat la brigadier mi s-au întărit bănuiele aproape pînă la certitudine. Și acum o știu: ești nebun.

— Uite ceștile, spuse Faust. Din aceste cești am băut împreună cafea cu puține minute în urmă, tu și cu mine. Moca. Expres.

Ceștile nu fuseseră puse la dispoziție de mine. Constituiau proprietatea poporului, marfă solidă, aflîndu-se pe birou fără putință de tăgadă.

— Cum?... exclamă tovarășul Spinnaker clipind. Un om poate uita un amănunt. Îndeosebi un om care trebuie să se ocupe cît e zîlulica de lungă de treburi culturale. Deci, primesc recenzia acum, așa cum o vreau, sau...

— Tovarășe Spinnaker, spuse Faust cu nevinovăția unui spirit de soprană purificată din corul de băieți al excolegului meu Mihail, nu mi-ai declarat la cafea că tu însuși ai să scrii recenzia?

— Eu? se miră șeful cultural în a cărui voce se putea percepe panica. Niciodată! Pentru ce am critici și scriitori și absolvenți ai tuturor cursurilor de literatură posibile și...

— Și mai departe, stăruia Faust potrivit căpoșeniei caracterului său, ai chemat-o pe Gretchen și ai luat-o în brațe promițîndu-i că o să fii micul ei pudel negru.

Spinnaker își mototolea cravata și își deschela gulerul.

— Asta-i o minciună. Este o conspirație. O fracțiune contrarevoluționară împotriva...

— Gretchen, spuse Faust, este adevărat sau nu?

Gretchen zîmbi dulce.

— Dar Ladi! spuse ea ridicîndu-și privirea, așa cum o au la îndemînă unele fete în astfel de situații, și tu știi că nu-i singura promisiune pe care mi-ai făcut-o.

— Tovarășe Spinnaker! spuse Faust. Să mă duc acum să-mi iau hîrțile de la serviciul de cadre?

— Nu!

Îmbujorarea de pe chipul lui Spinnaker se preschimbă în mov.

— Rămii! Știi, tovarășe Faust, că inima mea nu-mi va îngădui niciodată să concediez un vechi revoluționar ca dumneaei. Cu atât mai mult, cu cît ai trei copii și o soție bolnavă... Chiar un redactor cultural trebuie să fie înainte de toate om...

Propoziția îi cam sufocă. După aceea își recăpătă cumpătul și vorbi pe vechiul ton la Spinnaker.

— Gretchen, spuse el, du-te și începe să dai telefoane. O să găsim noi pe altcineva care să ne scrie despre De la pirat la brigadier în spirit just. La fiecare nebun din țara noastră se găsesc, slavă Domnului, șase băieți deștepti...

Gretchen se duse deja să formeze numerele. Faust rinji, și aproape mi se păru că mi-a făcut cu ochiul.

NU mă așteptasem la prea mult entuziasm și lacrimi de bucurie după îndeplinirea însărcinării mele. Nemulțumirea mocnă, neexprimată, cu care am fost întîmpinat, mă surprinse totuși. Într-un fel de atmosferă de sufleur de teatru, ce nu putea să nu fie auzită, Mihail îi spuse ceva lui Gavril privitor la unii care nu-și respectau niciodată instrucțiunile, iar Asriel și Emmanuel imi întoarseră spatele.

Domnul însuși tăcu, mi se păru, cîteva milenii. Apoi El grăi:

— Cred că am temei să te îndepărtez din afacerea ispitirii.

— Cum ți-e voia, o Doamne, răspunsei fără a mă inclina. Și totuși l-am salvat pe Faust, nu-i așa?

— Printr-o viclenie mirșavă! zise el minios. Nu oricine care are de ales între legea Domnului și o viață comodă are de asemenea norocul să găsească o fată frumoasă în brațele șefului său!

— Asta nu cade sub incidența responsabilității mele, o Doamne, replicai. Nu eu am creat fetele frumoase, eu le prăjesc doar.

— Du-te la...

Își curmă vorbele chiar la timp, și dus am fost.

Traducere de Peter Sragher

Anul Nou la Uniunea Scriitorilor

● În noaptea de 31 decembrie, scriitorii români au avut extraordinara surpriză de a fi vizitați la sediul lor din Calea Victoriei de un grup de colegi francezi, anume veniți la București pentru a-și exprima solidaritatea cu poporul nostru și cu intelectualii săi. Avionul cu o sută de pasageri a aterizat la Otopeni seara târziu și a redecolat în dimineața Anului Nou, întorcându-se la Paris. A lăsat Uniunii Scriitorilor din România cinci tone de cărți (trebuie să fim scuzati pentru această grăbită și strict cantitativă estimare), o stație de radio și ajutoare de primă urgență. Din grupul de o sută de persoane făceau parte, în afară de scriitori și artiști, o delegație a Ligii pentru apărarea drepturilor omului din România, membri ai organizației umanitare „Médecins du Monde”, trimiși ai FNAC (Federația librărilor francezi), parlamentari, primari, zia-riști, tehnicieni de radio, studenți.

Convocați așa cum s-a putut, în fuga ultimelor ore ale anului și a telefoanelor defecte, numeroși scriitori și oameni de artă din București au vegheat astfel sfârșitul și începutul unui deceniu împreună cu pateticii lor prie-

teni, care au riscat zborul în condiții meteo-aviatice periculoase, pentru a-și arăta, simbolic, solidaritatea cu luminoasa revoluție română. La miezul nopții s-a vărsat o picătură de vin și s-a păstrat un moment de reculegere pentru cei ce cu sacrificiul vieții au făcut posibilă libertatea și, printre altele, o întâlnire care cu două săptămâni în urmă ar fi părut un vis incredibil și halucinant. Au vorbit, printre alții, Marie-France Ionescu, André Glucksmann, Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Dan Hăulică. S-a desfășurat apoi Revelionul propriu-zis, un revelion în cursul căruia au curs mult mai mult lacrimi (de do- liu și de bucurie) decit șampanie. Grupuri de musafiri și gazde au străbătut apoi, până în zori, când au revenit la aeroport, străzile și piețele eroice din centrul Bucureștiului, reculegându-se în locurile de jertfă, împărțind bomboane și flori, purtând discuții cu militarii și tinerii ce asigurau paza și ordinea orașului.

O sublimă întâlnire colegială, care ar putea părea un vis de câteva ore, dacă nu am fi siguri că este doar preludiul unui viitor de fraternă colaborare.

Rep.

Din nou Trenet

● Celebrul șansonetist Charles Trenet și-a luat de câteva ori adio de la spectatori. Apoi a revenit, cu și mai mult succes, precum, recent, la Palatul congreselor din Paris unde au fost prezente personaje evocate

în cîntecele sale. O plăcere a asculta textele o plăcere a asculta muzica, o plăcere a-l asculta pe Charles Trenet cu malicia sa fermecătoare, cu sentimentalismul unui bătrîn mereu tînăr

Andy Warhol

● Celebru încă în timpul vieții, pictorul american Andy Warhol creatorul „pop-artei”, beneficiază abia acum, la 2 ani de la încetarea sa din viață, de o temeinică valorificare a creației sale — după unanimă opinie a criticii de specialitate. În toamna aceasta, câteva expoziții organizate în săli prestigioase din Londra ilustrează diferite perioade din opera sa, iar editura „Simon and Schuster” a publicat un volum de 800 de pagini cu jurnalul artistului. Sezizind caracterul epatant al multora din lucrările sale, tendința sa spre arta comercială, numeroși exegeți ai operei sale subliniază însă că Warhol a intruchipat ca nimeni altul spiritul tipic american și psihologia americanului din zilele noastre (În imagine, Andy Warhol, Autoportret).

● Apariția noului roman al scriitorului columbian, Gabriel Garcia Márquez, *Un general în labirintul său*, consacrat eroului luptei pentru libertate al Americii latine, Simon Bolivar, roman care a iscat vii controverse printre critici, a constituit punctul de pornire al unui amplu interviu cu Márquez publicat de revista „Weltwoche”. Prilej pentru scriitor de a face unele considerații despre preferințele sale tematice, despre particularitățile literaturii latino-americane, și deosebirile față de literatura eu-

„Toate nuvelele sale”

● „Toate cîte l s-au întimplat în viața sa reală sau imaginară se găsesc aici” — scrie Gore Vidal în introducerea la volumul *Toate nuvelele sale* de Tennessee Williams apărut în traducere franceză la editura Laffont. Toate aceste scrieri — relevă „Le Point” din 20 noiembrie a.c. — dezvăluie sentimentele cele mai intime ale scriitorului: dezorientarea și exigența unui artist, pasiunea sa pentru cel decăzuți, culpabilitatea marginalizării, căutarea unui refugiu.

Imaginile lui Luc Fournol

● Nu este deajuns să fii un bun fotograf, să ai posibilitatea de a immortaliza celebrități de-a lungul unei întregi vieți. Este nevoie să prinzi momentul propice pentru a acționa aparatul de fotografiat. Luc Fournol a știut acest lucru. Georges Braque a contramandat de nenumărate ori întâlnirea cu fotografii spunînd „nu mă simt bine”. Într-o zi a acceptat să-l primească, lăsînd astfel posterității ultima lui imagine. Fournol este și unul din rari fotografi care a reușit să-l surprindă pe Céline rizînd cu hohote în prezența actriței Arletty, în 1959, acasă la scriitor, la Courbevoie (în imagine).

Márquez, confesiuni

ropeană: „Pentru mine — mărturiseste Márquez — există în viață două categorii: intuiția și experiența, deși o asemenea imbinare pare contradictorie. Experiența este o școală în care capeti lovituri. Eu mă bizui mult pe senzații intuitive pentru că ele nu-ți permit să greșești. În acest sens avem unele avantaje față de europeni și metodele lor carteziene. Ei caută explicațiile fenomenelor și nu înțeleg harababura pe care o creăm noi aici. Și ei nu pot scrie cărți ca ale noastre...”.

Acum, însă, o asemenea carte trimite automat cu gîndul la situația de la noi, cei condamnați pînă mai deunăzi la a trăi și fără televiziune propriu-zisă. Victoriile revoluției ne-a proiectat brusc în centrul universului. Cu televiziune cu tot. Și o țară întreagă a asistat uimită la trezirea frumoasei din pădurea adormită. De fel somnoroasă. Perfect dezmeticită din prima clipă. Nu avea oameni deprinși să vorbească liber, din capul lor, dar din cititori de ucizuri și de alte ineptii servite de fostul Agerpres, un Petre Popescu, un George Marinescu (și nu doar ei) au devenit pe loc admirabili prezentatori independenți, apți să spună exact, măsurat, ceea ce se cerea a fi spus în fiecare clipă, să intervină prompt pentru a asigura fluenta dezbaterii și pentru a se trece peste inerențele clipe de derută, fără o notă falsă sau forțată, în pofida tensiunii înimaginabile în care au trăit și acționat zi și noapte, aproape fără răgaz. Deși supuși unui regim de tembelizare intensă, colegii cu adevărat valoroși de la televiziune și-au păstrat capacitatea de a reacționa inteligent în situații imprevizibile și de a comunica osmotic telespectatorilor un entuziasm lipsit de ostentație, un calm desăvîrșit și un sentiment de responsabilitate indispensabile în clipele de cumpănă pe care le-am trăit împreună, cu adevărat împreună.

Cît de semnificativă, dureros semnificativă, este, în schimb, deformarea unor profesioniști ai micului ecran pe care, cu vreo două decenii în urmă, cînd făceam cronică de televiziune, l-am elogiat în repetate rînduri pentru seriozitatea și pentru dăruirea lor. Sînt reporteri cu state îndelungate de serviciu care au ajuns să creadă că rostul lor este să pună vorbe calde în gura oamenilor, să-l dăscălească și să-l reducă la cel mai mic numitor comun al limbajului de lemn, ba chiar să nu-l lase deloc să vorbească, să-l întreprindă și să-l acopere cu heuripismul lor și cu gargariseala lor, să-l bată pe umeri paternalist, să le dea note la purtare. Singurele momente penibile în care închideam capul și aș fi vrut să-mi astup urechile în aceste zile de extraordinară prezentă a unei televiziuni pentru prima oară liberă, deplin responsabilă, cu merite imense în revoluție, au coincis cu prestația dintr-o dată, contrastant, desuetă, a celor deformați și deprofesionalizați în anii pumnului în gură. Donaldson nu țară pe nimeni, este un as al întrebărilor relevante și usturătoare, bazate pe o informare preelabilă perfectă. Nu l-ar trece însă prin minte să tragă concluzii șablonarde, de tip „angajament” pe marginea declarațiilor președintelui sau ale altor oameni politici, să le dea sfărșitoare lecții de civism și patriotism, să se facă (și să facă televiziunea) de ris.

Felicia Antip

La ce lucrează A. Ribakov

● Născut în aprilie 1911, Anatoli Ribakov a copilărit în strada Arbat din Moscova. La 22 de ani este arestat și deportat în Siberia timp de trei ani. Eliberat în 1936, nu are dreptul să se stabilească în anumite orașe, nici să ocupe posturi pentru care i se cereau formulare autobiografice. Reușește să lu-

creze ca șofer de camion, docher, profesor de dans într-un club. Este mobilizat în timpul războiului iar după 1945 începe să scrie literatură, dar doar cărți „publicabile”: *Daga, Șoferii*. I-au trebuit peste 20 de ani ca să se decidă să scrie romanul *Copiii Arbatului* și alți 20 (1966—1986) ca să poată fi publicat, deoarece scriitorul a refuzat întotdeauna să-și trimită manuscrisul în străinătate înainte de a fi tipărit în U.R.S.S. Recent a terminat a doua parte a romanului, *Anul '35 și ceilalți ani*, iar acum lucrează la cea de a treia și ultima, al cărui titlu nu l-a dezvăluit în pragul virstei de 79 de ani. Riakov (în imagine) este grăbit.

Turneu

● La invitația Societății culturale „Arts and Leisure” din Londra, în perioada 16 noiembrie—16 decembrie a întreprins un turneu în 15 orașe din Marea Britanie și Irlanda Ansamblul de dansuri al Armeniei. Spectacolul de gală a avut loc în ziua de 8 decembrie în sala „Sadler's Wells” din Londra. (În imagine, afișul spectacolelor).

O nouă editură

● 200 de titluri de cărți într-un tiraj total de 23—28 milioane de exemplare pe an — acestea sînt perspectivele noii edituri „Drujba narodov” care a luat ființă de curînd la Moscova. Editura își propune să publice în limba rusă cele mai valoroase lucrări ale scriitorilor din toate republicile unionale, să imlesnească apariția primelor cărți ale poezilor, prozatorilor, publiciștilor de pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice.

Michel Piccoli provocatorul

● Astfel se intitulează recenta biografie semnată de Robert Chazal (ed. France-Empire), care îi urmărește, pas cu pas, cariera, încredințînd cititorului „cheile profesionale” ale actorului în întîlnirile sale cu mari realizatori ca Buñuel, Ferreri, Godard, neomițînd ceea ce însuși Piccoli numește „ratarea Hitchock”.

Scrisoare tardivă

● ANDREI SAHAROV, marele savant rus a trecut în lumea umbrelor cu cîteva zile înaintea des-cătușării energiilor poporului nostru. Aș fi vrut mult să fi fost martorul revoluției, să ne transmite un mesaj, să comenteze ceea ce se întîmpla în țara noastră cu vivacitatea și curătenia sa. În toți anii din urmă i-am urmărit activitatea îndepăroape. Textele sale au fost esențiale pentru mine, ca și pentru cei din jurul meu, scriitori, sociologi, profesori etc. în menținerea curajului de a rezista pînă la capăt oricărui compromis cu puterea. Pilda sa a fost pentru noi stavila în fața oricărei cedări. Curajul cu care s-a opus crudului și experimentalului aparat de reprimare și intimidare l-a plasat printre sfinții „laici” ai acestor vremi. Cînd

imensa majoritate tăcea și aplauda la cerere, cînd amuțise înmărmurită la auzul veștit că Brejnev a ordonat invazia Cehoslovaciei, apoi a Afganistanului, Saharov și-a ridicat glasul său slab, extrem de slab atunci și lipsit de orice apărare, în favoarea victimelor. Soljenitin nota despre savantul și luptătorul drepturilor omului, ca despre un miracol. „El (bolșevicii, KGB-ul) prevăzuseră totul, cu o excepție: miracolul”. Apariția în viața publică a lui Saharov a fost într-adevăr un miracol, unul care a contribuit decisiv la crearea unei noi conștiințe sociale în marea țară vecină, dar și în semiguberniile (pe atunci) din estul Europei. I vom păstra o amintire de neșters.

(STELIAN TĂNASE)

Am citit despre...

Meseria de reporter de televiziune

■ M-AM obișnuit să prezint și să comentez fenomenele de viață normală consemnate în cărțile străine ca și cum ar fi fost vorba de o existență născut comparabilă cu a noastră, de un sistem de referință fără aplicabilitate în societatea, în mentalitatea sau în acțiunea din România. Era ca și cum aș fi reconzat cărți de basme sau literatură științifico-fantastică, cerînd cititorului să accepte ca premisă de bază o realitate pe care experiența lui directă n-o atesta.

La fel mă pregătisem să scriu și despre *Stați puțin, domnule președinte!*, de Sam Donaldson, corespondentul principal la Casa Albă al companiei americane A.B.C., prezentatorul emisiunii „Duminica în lume” și participant la mesele rotunde prezidate, pentru aceeași rețea, de David Brinkley, sub genericul „În această săptămînă”. Ar fi continuat seria de cronici despre cărți biografice, autobiografice, monografice sau de reportaj la zi despre oameni și întîmplări din presă și televiziune publicate, la rubrica de față, în 1989. Ar fi fost încă un omagiu adus unui profesionist de prim rang al gazetăriei vorbite, uneia dintre personalitățile influente și chiar temute (de deținătorii puterii politice) care își dădorec prestigiul modulului cum servesc opinia publică. Strigătul de jale, de neputință, ar fi rămas mut, dar cititorii l-ar fi perceput. Știau prea bine că deși nase și la Moldova (ca și în toată țara) oameni, la noi nimeni nu putea să-și manifeste și să-și dezvolte la fel talentele și să se împună, că odată ce arbitrarul unui despotism timp s-a substituit celor trei puteri constitutive ale ordinii de drept, nici nu mai putea să fie vorba de „patra putere” și despre vreun rol al ei. În această carte, publicată în 1987, Samuel A. Donaldson Jr. povestește cum a ajuns reporter la televiziune, ce-a făcut la Casa Albă în timp ce aceasta a fost ocupată, succesiv, de președinții Carter și Reagan (care a spus despre el că e „avatulul presei”) și în ce fel și-a îndeplinit celelalte atribuții la A.B.C., agrementîndu-și istorisirea cu nenumărate întîmplări palpabile sau hazlii și cu extrase din stenogramele unor interviuri cu tîlc sau de răsnet. Sam Donaldson e un reporter incomfortabil, care știe perfect cum să pună întrebările cele mai stînjitoare și să preseze pentru a obține răspunsuri exacte clare.

N. IONIȚĂ

Verba volant ?

„Res nolunt diu male administrari”
(Emerson, Essays, Compensation)

● Salman Rushdie (în imagine) s-a născut în iunie 1947, la Bombay. Din 1961 locuiește în Anglia unde urmează cursurile colegiului din Rugby și ale universității din Cambridge. După un prim roman refuzat de toate editurile și un altul foarte criticat la apariție, în 1981 face senzație cu romanul **Copiii de la miezul nopții**, întreaga presă engleză salutând cu entuziasm această relatare dintr-un unghi inedit a independenței Indiei. Este un roman istoric, cu un puternic suflu epic dar și cu un dezlăsat simț al ironiei și satirei, care revelează un scriitor mai aprofundat de James Joyce decât de Tagore. Cartea primește, printre multe altele, cea mai importantă distincție britanică — Premiul Booker.

În 1983 publică romanul **Rușinea**, de asemenea, de mare succes, în care relatează istoria Pakistanului, amestecând într-un tot basmele, legendele și realitatea istorică. Ultima sa carte, **Versetele satanice** (1988), este iarăși foarte bine primită de critică: se elogiă calitățile stilistice, umorul debordant, ironia, care amintesc de „realismul magic” al lui Garcia Márquez. Primește premiul Whitebread și începe să urce pe lista de

best-sellers. În 5 octombrie 1988 guvernul indian anunță interdicția cărții în India, fapt urmat de măsuri similare în toate țările arabe și în Africa de Sud. Aiatollahul Khomeiny îl condamnă la moarte. Presa mondială și personalități culturale din multe țări îi iau apărarea, înființându-se Comitetul Internațional pentru Apărarea lui Salman Rushdie și a Editorilor săi. Este lansat un **Apel** pe care, după aproape un an, îl putem aduce la cunoștința cititorilor noștri: „În 14 februarie (1989), aiatollahul Khomeiny a adresat un apel tuturor musulmanilor ca să-l urmărească și să-l execute pe Salman Rushdie, autorul **Versetelor satanice**, ca și pe toți cei implicați în editarea lor. Subsemnații, în calitate de apărători ai dreptului

la libertatea de gândire și expresie, în conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, declarăm că sintem și noi implicați în această editare, indiferent dacă ne considerăm de acord cu conținutul cărții. Ne dăm seama de riscul pe care îl presupune acest lucru și regretăm profund pierderea de viață omenești legate de acest conflict. Apelăm la opinia publică de a sprijini dreptul tuturor popoarelor de a-și exprima ideile și credințele și a le expune într-o formă critică drept bază pentru toleranță reciprocă, eliberate de cenzuri sau de posibile intimidări. Apelăm la toate guvernele ca să continue să respingă sentința împotriva lui Salman Rushdie și a editorilor săi și să adopte măsurile necesare pentru ca aceste sentințe să nu fie executate”. Semnează, printre mulți alții: Samuel Beckett, Milan Kundera, Ernesto Sábato, Saul Bellow, Federico Fellini, Michelangelo Antonioni, Adolfo Bioy Casares, John Kenneth Galbraith, Augusto Roa Bastos, Mario Vargas Llosa, Alberto Moravia, Harold Pinter, Joseph Brodsky, Carlos Fuentes, José Saramago, José Cardoso Pires...

Traducere imposibilă

● Cu prilejul publicării unui nou volum din seria de opere complete ale lui Carlo Emilio Gadda, (în imagine), intitulat **Romanzi e racconti**, editorul Livio Garzanti a organizat o conferință la care au participat îngrijitorii ediției și citiva traducători importanți. În discuție a fost pusă mai vechea aserțiune cu privire la intraductibilitatea operelor acestui prozator italian (1893—1973), deosebit de dificil de punct de vedere al lexicului și stilului. S-a amintit că Joyce, Rabelais și Céline sînt de asemeni considerați de mulți ca intraductibili și totuși s-au realizat traduceri remarcabile din scrierile lor. Și din

Gadda s-a tradus, puțin, într-adevăr, dar cu rezultate remarcabile. Toni Kienlechner a realizat o versiune germană după **Pasticciaccio**, apărută în 1962 la Piper Verlag. Tot în anii '60 a fost prezentată și publicului ameri-

can o traducere a acestei cărți, semnată de William Weaver, care este, de asemenea, traducătorul lui Umberto Eco și al lui Italo Calvino. Între timp, în Anglia și S.U.A. a mai apărut și **La cognizione del dolore**. Mangano a realizat o versiune franceză a romanului **Adalgisa**, considerată ca excelentă. Concluzia debaterii: Gadda este traductibil, problema fiind aceea a muncii pline de abnegație pe care presupune o cerc din partea traducătorului și, apoi, nu fără legătură cu aceasta, măsura în care asemenea literatură, greu accesibilă, poate interesa publicul cititor dintr-o zonă lingvistică sau alta.

Klaus Mann : „Jurnal”

● La München a apărut cel de-al doilea volum al jurnalului lui Klaus Mann — care acoperă anii 1934—1935. Cartea oferă detalii despre viața în exil a scriitorului, care în această pe-

rioadă a participat la Congresul scriitorilor de la Moscova (1934) și a publicat romanele intitulate **Flucht in den Norden** și **Symphonie Pathétique**. Ca editor al revistei „Die Sammlung”

publicată în exil, Klaus Mann comentează în jurnalul său, fără a le înregistra pasiv, debaterile și disputele ce aveau loc în acea perioadă în rîndul emigrației și al mișcării de rezistență antifascistă.

CLIPĂ

DIN această clipă Beckett nu va putea refuza să-și explice opera.

Din această clipă nu va mai putea spune **Nu știu**.

Din această clipă nu va mai exista gura care să rostească **Nu eu**.

Din această clipă nu vom mai auzi vorbele gradat entropice, emoțional redundante ale celui ce pentru prima oară a indus în cîmpul literaturii forțe ca neputința și ignoranța.

Din această clipă vor rămîne doar replicile pieselor sale, memorate de actori și redatate publicului cu stupefăcătoare și incongruență genuină ale unei arte socotită de unii nihilistă în raport cu clasicismul goethean, însă vizibil umanistă în comparație cu sloganurile deformant-criminale ale prolektcultului sau literaturii de consum.

În această clipă de sfîrșit de deceniu lată că îi revine posterității beckettienne un dar mult mai minunat: o Europă în plină ecloziune, un fundal atît de propice receptării textelor iconoclaste ce au fost forjate în marea derută postbelică, în zile tot atît de fierbinți ca și cele de azi. Un arc nesperat de perfect se boltește peste această operă capitală a veacului nostru, tăcută răsfrîngere în real a viziunilor monadice, atît de îmbinate de suferință, suficiență și dezordine încît au existat voci ce le-au considerat îngust-subiective, neartistice, nereușind să întrevadă grandoearea unei arte minimale ce schimbă sensul clipel, din element constructiv într-o devenire, în grad de nesiguranță al acestei deveniri.

Clipa în care se poate petrece totul, dar nu se petrece nimic. Clipa în care membre se agită și funcții biologice își urmează cursul. Clipa în care cuvintele, literale, sunetele se contopesc cu distorsiunea solară, obscurul profetic guvernează istoria, din cei doi tilhari crucificați împreună cu Christ unul este dămnat și altul mintuit fără să putem decela firele raționale ce modelează această discriminare. Reorganizarea fără scop a lumii, fragmentele de viață — majoritatea reamintite, și nu trăite nemijlocit — mult mai mici decît ochiurile plasei cauzale, abulia naratorului — personaj ce „face gesturi de care nu era fizic capabil”, par tot atîtea trepte pe care le coborîm către un centru nevăzut al vieții, către chipul imprudent întors înapoi al unui Orfeu vagabond, sortit să rămînă singur în golul ostil pe care și-l apropie dedalîndu-l cu ecurile propriilor pași. Textes pour rien, texte de ne-ființă, poeme în care dezmembrarea treptată a elementelor din care sîntem alcătuiți devine acompaniament al respirației zilnice, proces ce se confundă în fapt cu viața însăși, viața care imprumută particulelor puterea de a se divide în altele și mai mici, viață care îngăduie circumvoluțiilor să-și inventeze limanuri imprevizibile: încă o clipă, încă o imagine, încă o voce, încă o silabă, încă un ecou, încă un gest al unei ființe semi-invizibile, încă un monolog punctiform, încă o tresărire a pielii, a cortexului, încă o aparență de mișcare, încă o himeră de care identitatea să se poată agăța, identitatea care se vadește a nu fi în cele din urmă decît un imens cor de himere. Încă: vocabula optimismului beckettian. Încă o zi petrecută de Winnie printre micile obiecte scoase din sacoașă, înșirate împrejurul ei pe movila de pămînt în care se află îngropată întîi pînă la briu, apoi pînă sub bărbie. Iar atunci cînd Mercier

și Camier își pierd sacul în care se găseau atîtea lucruri-utile pentru călătoria lor, le mai rămîne încă posibilitatea să vorbească despre el, să-și inchipuie unde l-ar fi putut uita, ori să conchidă temporar că eventualul lui conținut ar fi constituit un lux inutil. Ori amnezia periodică ale lui Vladimir și Estragon, și mirarea lor cînd își dau seama că încă îl mai așteaptă pe Godot, pentru că în fond altceva nu știu să facă. Fanteze care se agită de grăuntele perpetuării, prin lan-de, deserturi, turbării, ori prin dezolante mahalale ale orașelor, anti-eroi hătîțuiți de-un suflu de persecuție și umilire căruia ei, cînd rîi și vicleni, cînd naivi și săraci cu duhul, i se-mpotrivesc ori îl ignoră, îl ironizează minimalizîndu-l, însă niciodată nu pactizează cu el, nu-i preiau chipul și obișnuințele.

Puritatea mocielii, percepută ca simbol anteic, seninătatea și lipsa de intenție a celui ce se știe abandonat, dar capabil încă să-și miște degetele, ori să privească o furnică, bucurîndu-se să constate că aceasta își duce în spinare propriile-i ouă, propria devenire, moarte și neputință. Ori pur și simplu să asculte, să stea singur în noapte și să audă... „Rămas singur, Mercier își privi cerul cum se stînge, umbra cum se-implinește. Nu-și dezlipea privirile de pe orizontul scufundat, căci îi cunoștea tresăririle din experiență. Auzea mai bine pe-nîmeric, auzea zgomoarele pe care lungă zi i le ascunseser, șaptele oamenilor, de exemplu, și ploaia pe apă. (PAUZĂ). Auzea ploaia. Natura are astfel de atenții. (Capul îi cade în plept. Ploaia se-aude tot mai tare, cu suncet li-niștit, rar, dulce). CORTINA.”)

Clipa despărțirii de Beckett îmbracă pentru cititorul român o formă absurdă pe care, dacă ar mai putea lua cunoștință de ea, marile dramaturg ar invidia-o pentru doza ei de umor sinistru. Sîntem singurul popor din Europa care se desparte de Beckett cu cel mai involuntar, cel mai beckettian sentiment al așteptării. Într-un clipă opera sa a fost interzisă pînă acum la noi sub acuzația de nihilism tocmai de către acela ce proslăvea demersul demontului demolator al unei țări întregi.

Constantin Abăluță

*) Citat final dintr-o dramatizare după un roman de Beckett, prezentat teatrului din Tîrgu Mureș, roman ce împreună cu încă trei volume de proză au fost interzise timp de luni de zile de către recent dizolvatul Consiliu al Culturii.

Jorge Luis BORGES

SFÎRȘITUL

duse grakul. Datorită faptului că ne înduioșăm de nefericirile eroilor de romane, sfîrșim prin a ne înduioșa prea mult și de propriile nefericiri: nu tot așa stau lucrurile cu Recabarren cel suferind, care a acceptat paralizia, așa cum mai înainte acceptase greutățile și singurătatea din America. Obişnuit să trăiască, de acum, ca un animal, se uita la cer și se gîndea că cercul roșu din jurul lunii era semn de ploaie.

Un băiețuș cu trăsături de indian (poate că tatăl lui era indian) crăpă ușa. Recabarren îl întrebă din priviri dacă se afla prin apropiere vreun creștin. Băiețușul, tot prin semne, i-a răspuns că nu; negrul nu conta. Umilit, omul rămase singur: mina stîngă mai scutură clopotelul, ca și cînd și-ar fi exercitat o putere anumite.

Cimpia, sub amurg, părea aproape abstractă, ca văzută din vis. Un punct tremură pe orizont și crescuse pînă deveni călăreț, un călăreț care venea, sau părea să vină acasă. Recabarren îi văzu pălăria cu boruri largi, ponchoul lung și cenușiu, calul sur, dar nu și fața omului care, în cele din urmă, domoli galopul și începu să se apropie la trap. La cîteva sute de metri, se opri și descălecă. Recabarren nu-l mai văzu, dar îl auzi șopocînd, le-gîndu-și calul la stănoagă și intrînd cu mers apăsător în bîrb.

Fără să-și ridice ochii de pe ghitara, de parcă ar fi căutat ceva pe suprafața ei, negrul rosti cu dulceață:

— Știam eu, domnule, că pot conta pe dumneavoastră.

Celălalt îi răspunse aspru:

— Și eu pe tine, tuciuriule. Te-am făcut să aștepti o bună bucată de vreme, dar, iată-mă, am venit.

S-a făcut liniște. La urmă, negrul a zis din nou:

— Sînt obişnuit să aștept. Am așteptat șapte ani.

Celălalt adăugă fără supărare:

— Și eu am stat mai mult de șapte ani fără să-mi vad copiii. I-am întîlnit azi și, ca unul care se duce să se bată, nu m-am putut uita în ochii lor.

— M-am însărcinat eu cu asta, spuse negrul. Nădăjduiesc că i-ați lăsat bine.

Străinul care se așezase lîngă teigheara rise cu plăcere. Ceru un rachiul tare și-l dădu peste cap, fără să-l termine.

— Le-am dat sfaturi bune, zise el, că astea, niciodată nu sînt prea multe și nu costă mare lucru. Le-am spus, între altele, că omul nu trebuie să verse singele semenilor săi.

Un ușor acord de gitară precedă răspunsul negrului:

— Ați făcut bine. În felul acesta n-or să semene cu noi.

— Cel puțin cu mine, spuse străinul și adăugă, ca și cînd ar fi gîndit cu voce tare: Soarta mea a vrut ca eu să ucid și acum mi-a pus lar cuțitul în mină.

Negrul, de parcă nu l-ar fi auzit, își dădu cu părerea:

— O dată cu toamna, zilele încep să fie mai scurte.

— Cu lumina care mai rămîne îmi e de-ajuns, răspunse celălalt, ridicîndu-se în picioare.

STRĂINUL își aranjă hainele în fața negrului și spuse, obosit:

— Lasă-n pace ghitara pentru că azi te așteaptă alt fel de con-

trapunct.

Și-amîndoi se-ndreptară spre ieșire.

Din ușă, negrul murmură:

— S-ar putea ca și acum să-mi meargă la fel de prost ca prima dată.

Celălalt îi răspunse cu asprime:

— Prima dată nu ți-a mers rău. Fapt e că erai dornic să se întîmple și-a doua oară.

Se îndepărtară de clădire, mergînd alături. Orice colțisor din cîmpie semăna cu celelalte și luna strălucea. Dintr-o dată se opriră în loc și străinul își scoase pîn-tenii. Stătea cu ponchoul pe mină cînd negrul îi spuse:

— Un singur lucru doresc să-ți cer înainte de a ne lupta: să pui și de data aceasta tot curajul și toată dibăcia, așa cum ai făcut acum șapte ani, cînd l-ai ucis pe frate-meu.

Poate că pentru prima dată în această discuție, Martin Fierro auzi ura. Singele lui o simți ca pe un imbold. Se priviră, oțelul ascuțit sclipi și însemnă fața negrului.

Există o oră din inserare cînd cîmpia vrea parcă să vorbească. Niciodată n-o spune sau poate că o spune de mii de ori și noi n-o înțelegem, sau o înțelegem, dar e intraductibilă, ca muzica...

Din patul său, Recabarren văzu sfîrșitul. Un salt și negrul se retrase, își pierdu echilibrul, încercă să-l lovească în față, nu reuși și se decise pentru o lovitură care pătrunse adînc în măruntaie. După aceea urmă o alta pe care birtașul n-o văzu prea bine și Fierro nu se mai ridică. Nemîșcat, negrul părea să-i vegheze agonia. Își șterse cuțitul de iarbă și se întoarse acasă, agale, fără să privească înapoi, împlinită datoria lui de răz-bunător, el nu mai însemna nimic. Mai bine spus, era altul: nu mai avea soartă pe pămînt și omorise un om.

În românește de
Dărie Novăceanu

Printre cărți, pe cheiurile Seinei.

Ambianță pariziană, în Montmartre.
Imagini eliberate : rememorări din creația lui DAN ER. GRIGORESCU

O DUBLĂ DIMENSIUNE A LIBERTĂȚII

SE vorbește cu tot mai mult temei, în ultimii ani, despre „lieux de mémoire” în cultura europeană, despre puncte în care memoria continentului se adună eficient, focalizându-i astfel identitatea, mai precis, mai viu, decât pe calea unei abstracte îmbrățișări globale. Nuclee de memorie, rețeaua lor dă seamă istoric, antropologic, psihologic, despre un patrimoniu de experiență ireductibil, ce nu poate fi abordat fără scrupule de complexă heuristică, fără strategii fecund diferențiate: acelea care inspiră o întreprindere științifică, un proiect novator, conjugând eforturile unei largi echipe, sub conducerea lui Pierre Nora, — un studiu angajând particularul, vernacularul, într-o cuprindere de o curajoasă vocație europeană și universală. O asemenea anchetă științifică pornește de la instrumentele ce concretizează în sens nemijlocit memoria colectivă, de la monumente, muzee, manuale, până la acelea conținând-o metaforic: embleme, sărbători, itinerare și evenimente ale cunoașterii, puncte ale marilor revelații care au schimbat fața gândirii, care au intrat în imaginarul aventurii științifice, turnul din Pisa în raport cu Galileo, mărul lui Newton, soba faimoasă care încălzise meditația lui Descartes. Locuri ale unei geografii artistice și culturale a Europei, care o exprimă nu mai puțin decât topologia marilor bătălii, locuri care îi rostesc, peste diviziuni, elanurile de comunicare, de la Salamanca la Bologna sau Praga, de la universitățile unde aflua tineretul Evului Mediu, la tot ce a devenit, azi, punct de racordare pentru o conștiință simbolică a nevoilor umanității contemporane...

Există, într-o atare spațializată tipologie a creației culturale, la scară cu adevărat generoasă, îndemnul către un dialog fără prejudecăți limitative, — asta îmi spuneam privind, în jurul meu, decorul bine cunoscut al centenarei arhitecturi care e Casa Scriitorilor: un loc designat, o instituție-memorie, ea însăși, relevantă pentru atâtea încercări la care a fost supus, la noi, spiritul public... Și care devine, sub ochii noștri, imprevizibil și franc, memorie salutară, imediat tonică, pentru că poartă ecoul rupturii decisive ce ne-a mîntuit de minciună. Eram acolo, așteptam vizita pe care un distins personaj al Republicii Franceze, președintele Adunării Naționale, înțelegea să le-o facă, în casa lor, scriitorilor români, în semn de explicită considerație. A doua zi după Anul Nou, în răgazul unei scurte călătorii oficiale în România, alături de întâlnirile sale la Frontul Salvării Naționale, de contactele importante cu responsabili politici ai renașterii noastre, Laurent Fabius găsisese timp să ne vadă, pentru a celebra, împreună cu scriitorii, demnitatea regăsită a Cuvîntului, rostul lor într-o Societate care, luptînd, eliberează Cugetul.

Memoria zidurilor între care ne aflăm conținea,

nealterată, rumoarea unor voci vrednic intrate în Pantheonul literelor noastre, Sadoveanu, Arghezi, Philippide, Marin Preda. Dar ea se deschidea acum, pentru tumulturi noi, pentru ecouri imprevizibil reverberate, — ca în versurile Blandianei unde litanie pasurilor noastre i se întorcea folcloric prelungită, cu adaosuri tenace, anonim coerente. Peste cadența regulată a cronologiilor, acest loc al memoriei noastre literare se desfășura acum într-un decupaj decisiv, așa cum ecranul Televiziunii părea a rupe în două durată, pentru totdeauna, în clipa cînd poetul Dinescu făcuse irupție acolo, împreună cu Ion Caramitru, — sosiți pe tanc, cu vestea incredibilă a libertății, cu prezența lor, care ne-a declanșat nestăpînit lacrimi de bucurie. Nu mă îndoisem niciodată de gravitatea care se ascunde sub gesticulația lui explozivă, de băiețandru țîșnind din loc, irepresibil și tandru, gata să se revolte oriunde contra poncifelor și pozelor țepene. Salutat la începuturile lui ca un Rimbaud al literelor noastre, el a ajuns să asume o amplitudine a protestului, care-l pune în consonanță cu așteptarea unei țări întregi. Cînd *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a publicat acel text incendiar numit *Mamutul și literatura*, redacția, cîntărind exact ponderea gestului și riscul acceptat de poet, l-a însoțit cu un comentariu semnificativ, sub acest enunț lapidar: *Dinescu spreht*. Perpetuul adolescent *vorbise*, într-adevăr, cu acea urgență gravă pe care o literatură o găsește rar, în clipa de supremă cumpănă a profețiilor ce nu pot fi tăcute sau amînate.

Cînd i-am ieșit în cale lui Laurent Fabius și oaspeților care-l însoțeau, știam că asta îl adusese spre noi, prestigiul dobîndit, pentru breasla noastră, de gesturile ferme ale lui Dinescu și Deșliu, de versurile admirabile ale Blandianei, și de tot ceea ce intelectualii cinstiți îndrăzniseră să întreprindă, în apărarea dreptului la gîndire, la interogație și căutare creativă. Borges spusese odată, despre naționalism, că „nu acceptă decît afirmații”. Naționalismul parodic al dictaturii noastre, obsedat de „unanimitate” și de „monolitic”, voia să ne zidească în solitudinea oarbă a acestui fictiv beton, impermeabil pentru logica vieții și a umanului. Mistica Partidului unic funcționa ca mecanism de flagrantă alienare, anulînd orice drept la diferență, obturînd ucigaș respirația morală a persoanei. Lupta scriitorilor n-a fost un lux intelectual, ea rusea o nevoie fundamentală a ființei umane. S-a vorbit cîndva despre „inclasabilul” fenomen al izbucnirii juvenile din mai 1968, despre imaginația țîtînd pentru prima oară spre putere, despre un întreg patrimoniu de imagini și metafore surrealiste, pus atunci în mișcare. Ceea ce s-a produs, însă, la noi, în acest decembrie 1989, atinge, cred, resorturi mai profunde. Antrenează straturi largi ale memoriei colective, scutură de pe cugetul unui întreg popor depunerile vinovate care îi alterau puterea de a exista și a

crede, sociabilitatea și deschiderea firească spre lume. La celălalt capăt al continentului, întîiul stat fascist al Europei, *Estado novo* al lui Salazar, care făcuse elogiul sărăciei, imobilismului și al „sfintei ignoranțe”, arborase această deviză: „În mod orgolios, singur!” Xenofobia dictaturii noastre, ura ei viscerală împotriva a tot ce reprezintă spiritul modern și civilizația europeană, amestecul de cenzură teroristă și de golănie împingea acest popor înzestrat și ager la minte, comunicativ și prompt, înspre o cumplită izolare: „În mod lamentabil singur!”, ar suna deviza pe care i-o forjaseră dictatori.

IATĂ de ce semnele spontane de enormă admirație, răsărind pe atîtea diverse meridiane, nu anulează doar amarnica injustiție la care ne condamnă dictatura. Cascada lor cordială ne așează în punctul cel mai luminos al secolului. E ceea ce înalții oaspeți francezi de la Casa Scriitorilor, Laurent Fabius în primul rînd, și Michel Vauzelle, președintele Comisiei pentru Relații Externe a parlamentului francez, sau consilierul Daniel Bernard, au subliniat cu hotărîre, cînd s-au rostit despre situația din România. Solicitudinea lor încrezătoare față de procesul istoric pe care îl promovează țara noastră, față de ritmul lui susținut, de o intensitate fără egal, își propune tocmai să treacă de la efuziunea recunoașterilor uimite la concretețea gesturilor pozitive, pe o arie largă de manifestări; de la solidaritatea pilduitoare din domeniul umanitar și medical, care s-a afirmat fulgurant, ajutorul Franței trece, zilele acestea, suscitată de apelul lui André Glucksmann, prin miile și miile de cărți care încep să ne sosească, pentru a reface bibliotecile distruse. Ba chiar, într-o mișcare de afectuoasă generozitate, președintele Laurent Fabius s-a oferit a găzdui în propria sa rezidență, superbul, istoricul Hotel de Lassay, o manifestare de artă românească.

E un gînd care ni se ivește în chip natural cînd încercăm a contempla înțelesul prefacerii ce a cuprins redemptor țara noastră: ca printr-o tainică potrivire a memoriei istorice, această irezistibilă furtună s-a produs la 200 de ani de la Revoluția ce proclamase magnific Drepturile Omului. Sub arcul acestei amintiri, situasem alocațiunea prin care salutăm întîlnirea noastră cu oaspeții francezi. Angajîndu-se să realizăm împreună consecințele unei asemenea salubre moșteniri, președintele Laurent Fabius era convins că România a marcat pregnant finele secolului XX. „Ultimul lui deceniu ne va îngădui să dezvoltăm o dublă dimensiune a libertății: aceea franco-română”, spunea în concluzie Laurent Fabius.

Dan Hăulică

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă coordonat de un comitet provizoriu format din Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleșu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Roger Cămpeanu

5 lei

REDACȚIA: București, Piața Scintilei nr. 1, poarta B2-B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei 115. Telefon: 50 74 96. ABONAMENTE: 3 luni — 65 lei; 6 luni — 130 lei; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA” — sectorul export-import presă P.O. Box 12-201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței, nr. 64-68. Tiparul: Combinatul Poligrafic București